

สื่ออิเล็กทรอนิกส์ พันธุ์ไม้ป่าชายเลน และป่าชายหาด ชายฝั่งอ่าวสีกา จังหวัดตรัง

สิทธิโชค จันทรย่อ
คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการประมง

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย

วิทยาเขตตรัง 2552

Rajamangala Beach TRANG

RMUTSV

สิทธิโชค จันทรย่อ

สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทางทะเล
คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการประมง
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย
ตำบลไม้พาด อำเภอสีกา จังหวัดตรัง 92150
โทร. 075-27413-4 โทรสาร 075-274164

e-mail : janyong710@yahoo.com

เป็นความตั้งใจตั้งแต่เดิม เมื่อสำเร็จการศึกษาและเริ่มทำงานในด้านที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลน ทั้งด้านการสอนนักศึกษาและด้านการเป็นวิทยากรบรรยายในเรื่องของป่าชายเลน ว่าจะจัดทำหนังสือหรือเอกสารที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลน ไว้ใช้เป็นประโยชน์สำหรับนักศึกษาและผู้สนใจที่จะศึกษาทางด้านนี้ ภาพทุกภาพในหนังสือเล่มนี้ ผู้เรียบเรียงได้ถ่ายเก็บสะสมไว้เองตั้งแต่ต้น แล้วนำมาใช้ในหนังสือเล่มนี้ ทั้งนี้ไม่ในป่าชายเลนหลายชนิดสามารถให้ประโยชน์ทางสมุนไพรได้ ผู้เขียนก็ได้รวบรวมไว้ตอนท้ายของรายละเอียดแต่ละชนิดพันธุ์ ในครั้งนี้ได้จัดทำชนิดพรรณไม้ป่าชายเลนและป่าชายหาด จำเพาะที่พบในพื้นที่ของทะเลชายฝั่งและอ่าวในจังหวัดตรัง แล้วค่อยขยายในโอกาสต่อไป

สื่ออิเล็กทรอนิกส์ชุดนี้ จัดทำขึ้นเพื่อใช้ประกอบการศึกษาเกี่ยวกับพันธุ์ไม้ป่าชายเลนและป่าชายหาด เป็นคู่มือของผู้ที่สนใจศึกษาพรรณไม้ทั่วไป ทั้งนี้จากการศึกษาของผู้เรียบเรียง พบว่าในพื้นที่ชายฝั่งทะเลของอ่าวเสียนั้นมีความหลากหลายของพันธุ์ไม้ป่าชายเลนค่อนข้างสูง โดยพบชนิดพันธุ์ไม้ป่าชายเลนถึง 60 ชนิด จาก 74 ชนิดที่มีในประเทศไทย สื่ออิเล็กทรอนิกส์ชุดนี้ จัดเรียงชนิดพันธุ์ไม้ตามการขึ้นเจริญเติบโตอยู่ในสภาพพื้นที่จริง แต่ตอนนอกสุดของป่าชายเลนเข้าไปถึงตอนในสุดของป่าชายเลนที่ติดกับปากบ่อหรือที่เรียกว่าป่าเชิงทรง ส่วนพันธุ์ไม้ป่าชายหาดได้แยกออกไปต่างหาก ซึ่งมีพันธุ์ไม้ป่าชายหาดหลายชนิดที่เป็นพันธุ์ไม้ป่าชายเลนด้วย แต่มาขึ้นอยู่ในบริเวณป่าชายหาด ทั้งนี้ยังคงมีพันธุ์ไม้ป่าชายหาดอีกหลายชนิดในบริเวณพื้นที่นี้ ที่ยังไม่สามารถบ่งบอกชนิดทางพฤกษศาสตร์ได้ จะได้ใช้ในการปรับปรุงครั้งต่อไป ขอขอบพระคุณ โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ที่ได้ให้การสนับสนุนการจัดทำและเผยแพร่สื่ออิเล็กทรอนิกส์ชุดนี้ขึ้น

สิทธิโชค จันทร์ย่อง
กรกฎาคม 2552

© S. Janyong 2009

สงวนลิขสิทธิ์ภาพ ใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น

ป่าชายเลน (Mangrove forest หรือ Intertidal forest) หรือชื่อเรียกตามภาษาท้องถิ่นได้ว่าป่าโกงกางหรือป่าฟังกา (เรียกตามชนิดพืชที่พบมากในป่าชายเลน) คือ กลุ่มของสังคมพืชซึ่งขึ้นอยู่ในเขตน้ำลงต่ำสุด และน้ำขึ้นสูงสุดบริเวณชายฝั่งทะเลเขตร้อน หรือปากแม่น้ำ ทางนิเวศวิทยาถือว่าป่าชายเลนเป็นระบบนิเวศที่สลับซับซ้อนมากระบบหนึ่ง

ป่าชายเลน เป็นแหล่งกลุ่มของสังคมพันธุ์พืชที่มีลักษณะพิเศษ เป็นระบบนิเวศหนึ่งที่มีลักษณะแปลกที่เด่นชัด มีความสำคัญสูง แตกต่างออกไปจากระบบนิเวศแบบอื่นอย่างชัดเจน เช่น ป่าบก เพราะได้รับอิทธิพลของความเค็มของน้ำทะเล ลักษณะของดินและปัจจัยทางกายภาพอื่นๆ เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติชายฝั่งที่มีคุณค่าอย่างมหาศาล ประกอบไปด้วยพืชพันธุ์ไม้ป่าชายเลนที่แท้จริงและพรรณไม้อื่นๆ อีกมากมาย รวมไปถึงสัตว์ต่างๆ อีกหลายชนิด เป็นแหล่งเพาะพันธุ์แหล่งที่อยู่อาศัย ของสัตว์หลายๆ ชนิด ในด้านนิเวศวิทยา ป่าชายเลนเป็นระบบนิเวศหนึ่งที่มีลักษณะแปลกที่เด่นชัด มีความหลากหลายของทรัพยากรชีวภาพสูงมาก

ป่าชายเลนเป็นบริเวณที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตหลายชนิด ทั้งพืชและสัตว์ ป่าชายเลนจึงให้ประโยชน์แก่มนุษย์มากมาย ทั้งในด้านพลังงานและไม้ใช้สอย ตลอดจนเป็นแหล่งผลิตอาหารโปรตีนที่สำคัญ เนื่องจากป่าชายเลนเป็นที่วางไข่ แหล่งอาหาร และเจริญเติบโตของสัตว์น้ำนานาชนิด โดยเฉพาะในสัตว์น้ำวัยอ่อน สัตว์น้ำบางชนิดอาจใช้บริเวณป่าชายเลนอยู่อาศัยตลอดชีวิต บางชนิดก็อยู่เฉพาะบางช่วงเวลา ปลา และกุ้ง เป็นตัวอย่างหนึ่ง สัตว์น้ำบางชนิดจะเข้ามาเลี้ยงตัวในวัยอ่อนและออกกลับไปสู่ทะเลเมื่อโตขึ้น นอกจากนี้ ป่าชายเลนยังช่วยป้องกันภัยธรรมชาติ โดยเฉพาะเป็นเกราะกำบังและลดความรุนแรง ของคลื่นลมชายฝั่ง ประโยชน์ในข้อนี้ก่อนปี 2547 ไม่ค่อยมีใครเห็นความสำคัญมากนัก แต่เมื่อเกิดธรณีภัยพิบัติภัย (Tsunami) ในทะเลอันดามัน ประเทศไทยและเอเชียใต้ เมื่อ 26 ธันวาคม 2547 แนวของป่าชายเลนได้ช่วยลดความรุนแรงของกระแสน้ำที่เกิดขึ้นแล้วพัดเข้าทำลายชายฝั่ง หมู่บ้านชาวประมงหลายหมู่บ้านที่ตั้งบ้านเรือนอยู่หลังแนวป่าชายเลน แทบจะได้รับความเสียหายเลย หรือเสียหายเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ตัวอย่างนี้เห็นได้ชัดที่หมู่บ้านชาวประมงในจังหวัดระนอง การเกิดสึนามิครั้งนั้นคลื่นทะเลสามารถทำลายป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ได้แค่ไม่เกิน 40 เมตร จากชายฝั่งเท่านั้น (ส่วนบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนที่ 2, 2549) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความแข็งแกร่งของแนวป่าชายเลนในการช่วยลดความรุนแรงของคลื่นได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้แล้วป่าชายเลนยังช่วยดักตะกอนสิ่งปฏิกูล และสารพิษต่าง ๆ มิให้ไหลลงไปสะสมในบริเวณ ชายฝั่งและในทะเล อีกด้วย

ระบบนิเวศวิทยาที่เกิดขึ้นในป่าชายเลนนั้น เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ที่มีต่อกันระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม พืชพรรณธรรมชาติชนิดต่าง ๆ เมื่อได้รับแสงจากดวงอาทิตย์ เพื่อใช้ในการสังเคราะห์แสงจะทำให้เกิดอินทรีย์วัตถุและการเจริญเติบโต กลายเป็นผู้ผลิต (producers) ของระบบส่วนต่าง ๆ ของต้นไม้ จะร่วงหล่นทับถมในน้ำและในดิน ในที่สุดก็จะกลายเป็นแร่ธาตุของพวกจุลชีวัน เช่น แบคทีเรีย เชื้อรา แผลงก์ตอน ตลอดจนถึงสัตว์เล็ก ๆ หนวดจิ๋ว พวกจุลชีวันเหล่านี้จะเจริญเติบโตกลายเป็นแหล่งอาหารของสัตว์น้ำเล็ก ๆ อื่น ๆ และสัตว์เล็ก ๆ เหล่านี้ จะเจริญเติบโตเป็นอาหารของพวกกุ้ง ปู และปลาขนาดใหญ่ขึ้นตามลำดับของอาหาร (trophic levels) นอกจากนี้ ใบไม้ที่ตกหล่นโคนต้นอาจเป็นอาหารโดยตรงของสัตว์น้ำ (litter feeding) ก็ได้ ซึ่งทั้งหมดจะเกิดเป็นห่วงโซ่อาหารขึ้น ในระบบนิเวศป่าชายเลน และโดยธรรมชาติแล้วจะมีความสมดุลในตัวของมันเอง แต่ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งก็จะเป็นผลทำให้ระบบความสัมพันธ์นี้ถูกทำลายลง จนเกิดเป็นผลเสียขึ้นได้

ประชาชนและชาวประมงได้ใช้ประโยชน์จากสิ่งมีชีวิตในป่าชายเลน มาตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ สิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในป่าชายเลนมากมายหลายชนิด โดยเฉพาะกลุ่มของสัตว์ ทั้งที่ใช้เป็นอาหารได้และไม่ใช้เป็นอาหาร เช่น หนอนริบบิ้น (Ribbon worm) แม่เพรียง (Polychaete Worm) ปูเปี้ยวก้ามขาว (*Uca perplexa*) ปูเปี้ยวปากคืบ (*Uca forcipata*) ปูเปี้ยวขาแดง (*Uca tetragonon*) ปูแสมก้ามแดง (*Chiromantes eumolpe*) ปูแสม หรือปูเค็ม (*Sesarma mederi*) ปูแสมก้ามยาว (*Metaplexa elegans*) ปูทะเล (*Scylla serrata*) กุ้งเคย (Acetes) กุ้งกุลาดำ (*Penaeus monodon*) กุ้งแชบ๊วย (*Penaeus merguensis*) แม่หอบ (*Thalassina anomala*) กั้งตึกแตง (*Oratosquilla nepa*) แมงดาถ้วย (*Carcinoscorpius rotundicauda*) หอยขี้นก (*Cerithidea*) ปลาตีน (*Boleophthalmus*) ปลานวลจันทร์ทะเล (*Chanos chanos*) ปลากระพงขาว (*Lates calcarifer*) ปลากระพงตาแมว (Lutianus) ปลาข้างตะกวด (*Therapon jarbua*) ปลาตะกรับจุด หรือปลากระต๊อ (*Scatophagus argus*) ปลากระรังปากแม่น้ำ (*Epinephelus tauvina*) ปลาอมไข่ (Apogon) ปลาจรวด (Johnius) ปลาฉี่เยว หรือผีเสื้อเงิน (*Monodactylus argenteus*) ปลาสลิดทะเลจุดขาว (*Siganus oramin*) ปลาเห็ดโคน (*Sillago maculata*) ปลาดอกหมาก (*Gerres filamentosus*) ปลาดุกทะเล (*Plotosus anguillaris*) เป็นต้น (สนิท, 2532)

พันธุ์ไม้ป่าชายเลน

ป่าชายเลนประกอบด้วยพืชหลายชนิดซึ่งรวมถึงไม้ต้น (tree) พืชอิงอาศัย (epiphyte) เถาวัลย์ (climber) และสาหร่าย พันธุ์ไม้ส่วนใหญ่หรือเกือบทั้งหมดเป็นพันธุ์ไม้ไม่ผลัดใบ ยกเว้น ไม้ตะบูนดำและตาตุ่มทะเล มีลักษณะทางสรีรวิทยาและการปรับตัวทางโครงสร้างที่คล้ายคลึงกัน โดยพืชที่ขึ้นอยู่ในป่าชายเลน เป็นพวกที่มีความทนต่อสภาพความเค็มของน้ำและดินได้เป็นอย่างดี บางชนิดสามารถทนความเค็มในระดับที่สูงมาก ๆ ได้ เช่น ไม้สกุลแสม (Avicennia) พันธุ์ไม้ป่าชายเลนพบกระจายพันธุ์ในเขตร้อนและเขตอบอุ่นของโลก สำหรับในประเทศไทย มีพันธุ์ไม้ป่าชายเลนอยู่ประมาณ 74 ชนิด ซึ่งพันธุ์ไม้เด่นและเป็นชนิดที่สำคัญในป่าชายเลนของประเทศไทย ส่วนใหญ่อยู่ในวงศ์ RHIZOPHORACEAE โดยเฉพาะสกุลไม้โกงกาง (Rhizophora) สกุลไม้โปรง (Ceriops) และสกุลไม้พังกาหัวส้ม (Bruguiera) พันธุ์ไม้ในวงศ์ SONNERATIACEAE ได้แก่ ไม้ในสกุลไม้ลำพู และลำแพน (Sonneratia) และพันธุ์ไม้ในวงศ์ AVICENNIACEAE ประกอบด้วยสกุลไม้แสม (Avicennia) พันธุ์ไม้ในวงศ์ MELIACEAE ได้แก่ ไม้สกุลตะบูนและตะบัน (Xylocarpus) ไม้ในวงศ์

COMBRETACEAE ได้แก่สกุลไม้ฝาด (*Lumnitzera*) และพันธุ์ไม้บางชนิดในวงศ์ EUPHORBIACEAE เช่น ไม้ดาตุมทะเล (*Excoecaria agallocha*) ซึ่งมียางเป็นพิษ และสำหรับในพื้นที่ชายฝั่งบริเวณอ่าวสาเกตราญ พันธุ์ไม้ป่าชายเลนและป่าชายหาดมีประมาณ 52 ชนิด มีสกุลไม้โกงกาง (*Rhizophora*) สกุลไม้โปรง (*Ceriops*) เป็นกลุ่มเด่น

พันธุ์พืชทุกชนิดในป่าชายเลนเป็นพืชที่ผ่านการปรับตัวเปลี่ยนแปลงลักษณะต่างๆ มาแล้ว เพื่อให้อยู่รอดในสภาพพื้นที่ที่ค่อนข้างจะโหดร้ายกับการเจริญเติบโตของพืช คือมีน้ำทะเลท่วมถึง ดินเค็มเป็นโคลนเลน อากาศน้อย พันธุ์พืชในป่าชายเลนจึงต้องปรับลำต้น ใบ ดอก ผล ตลอดจนระบบรากให้เหมาะสม เพื่อทนทานต่อสภาพแวดล้อมป่าชายเลนให้สามารถอยู่รอด เจริญเติบโต และแพร่กระจายพันธุ์ต่อไปได้ โดยมีลักษณะการปรับตัวคือ

1. เซลล์ผิวใบมีหนังกว เป็นแผ่นมัน และมีปากใบ (stoma) อยู่ทางผิวใบด้านล่าง ลักษณะเช่นนี้พบในพืชทุกชนิดในป่าชายเลน ซึ่งมีหน้าที่สำหรับป้องกันการระเหยของน้ำจากส่วนของใบ

2. มีต่อมขับเกลือ (salt glands) พบอยู่ทั่วไปในส่วนของใบ เช่นใบแสม ลำพู ลำแพน เหงือกปลาหมอและเล็บมือนาง เป็นต้น ทำหน้าที่ควบคุมระดับความเข้มข้นของเกลือในพืชโดยขับเกลือส่วนเกินออกจากทางใบ

3. ใบมีลักษณะอวบน้ำ (succulent leaves) โดยเฉพาะพืชพวกโกงกาง (*Rhizophora* sp.) ลำพู และลำแพน (*Sonneratia* sp.) ซึ่งเป็นลักษณะที่ช่วยเก็บรักษาน้ำไว้

4. มีช่องอากาศ (Lenticell) บริเวณลำต้น ช่วยในการนำอากาศเข้าไปในลำต้นและใบ พบในพวกไม้สกุลถั่ว พังกาและโปรงแดง

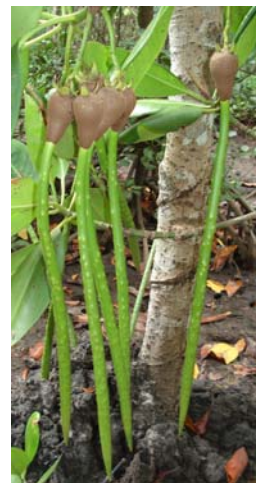
5. มีรากหายใจ (pneumatophores) และรากค้ำยัน (prop roots) รากหายใจพบในพืชป่าชายเลนแท้จริงเกือบทุกชนิด ซึ่งแต่ละชนิดจะมีรากหายใจลักษณะต่างกันไป เช่น แสม ลำพูทะเล มีรากหายใจโผล่จากดินส่วนรากค้ำยัน พบในพวกไม้โกงกาง

6. มีผลออกขณะติดอยู่บนลำต้น เรียกว่า viviparous ซึ่งผลของพืชนี้ไม่มีการพักตัว แต่จะเจริญทันทีที่ขณะผลยังติดบนต้นแม่ จัดเป็น viviparous seed เพราะส่วนของต้นอ่อน (embryo) ในเมล็ดจะออกส่วนของรากอ่อน (radicle) แทงทะลุออกมาทางปลายผล เมื่อฝักแก่หรือผลแก่เต็มที่จะหล่นปักดินเลนบริเวณโคนต้นหรือลอยไปตามกระแสน้ำ เมื่อปักดินแล้วจะงอกรากและเจริญทางด้านความสูงอย่างรวดเร็ว เป็นต้นใหม่ที่สามารถชูขึ้นเหนือน้ำได้ในระยะสั้น ได้แก่ผลของไม้สกุลโกงกาง, ไม้ถั่ว พังกาหัวสุม โปรง เล็บมือนาง และแสม

7. ต้นอ่อนหรือผลแก่ลอยน้ำได้ ทำให้สามารถแพร่กระจายพันธุ์โดยทางน้ำได้ดี พบในพืชเกือบทุกชนิดในป่าชายเลน โดยเฉพาะผลของจิกทะเล ภายในผลจะมีลักษณะคล้ายกับผลของมะพร้าว สามารถลอยน้ำไปได้ไกลมากๆ โดยไม่เน่าเสีย

8 มีระดับสารแทนนิน (tannin) ในเนื้อเยื่อสูง เพื่อการป้องกันอันตรายจากการย่อยสลายของพวกเชื้อราต่างๆ โดยเฉพาะในต้นอ่อนจะมีระดับสารแทนนินสูงมากกว่าต้นแก่ เช่น ไม้สกุลโกงกาง และสกุลไม้ถั่ว

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเจริญเติบโตของพันธุ์ไม้ในป่าชายเลน

1.ปัจจัยทางกายภาพและเคมีภาพของดิน

ปกติป่าชายเลนที่พบบริเวณปากแม่น้ำ และริมฝั่งทะเลที่เป็นหาดเลนนั้น จะมีลักษณะเป็นดินโคลน แต่ชายหาดบางแห่งที่เป็นดินแห้งจะไม่มีป่าชายเลนขึ้นอยู่ และพันธุ์ไม้ที่ขึ้นได้ต้องมีรากค้ำจุนที่แข็งแรง ได้แก่ พันธุ์ไม้เบิกนำ (pioneer species) เช่น ไม้สกุลแสม โกงกางใบใหญ่ชอบดินเป็นโคลนนี้มาก โกงกางใบเล็กจะชอบดินที่ไม่เหนียวเกินไป ส่วนแสมดำ พังกาหัวสุม ขึ้นปนกันในพื้นที่ดินทรายเป็นบางครั้ง

จะพบไม้แสมขึ้นในบริเวณที่เป็นดินโคลนหรือบริเวณที่เป็นชายหาดที่มีความลาดชันต่ำ สามารถทนต่อสภาพดินทรายได้ ถ้าบริเวณนั้นมีน้ำทะเลท่วมถึง นอกจากนี้ไม้แสมจะเจริญเติบโตได้ดีในบริเวณที่มีการระบายน้ำที่ดี ไม้ถั่วขาวและถั่วดำจะเจริญเติบโตได้ดีในบริเวณดินเหนียวที่มีลักษณะค่อนข้างแข็ง

2.ความเค็มของน้ำในดิน

ความเค็มของน้ำในดิน เป็นปัจจัยสำคัญในการแบ่งเขตของพันธุ์ไม้ป่าชายเลน เช่น ไม้แสม ลำพูทะเลและลำแพนชอบดินและน้ำที่มีความเค็มค่อนข้างสูงเท่ากับระดับน้ำทะเล คือประมาณ 25-33 ppt. (ส่วนในพื้นส่วน) และมักพบขึ้นอยู่บริเวณติดกับทะเล ส่วนไม้ลำพูจะขึ้นบริเวณที่มีความเค็มน้อยกว่าประมาณ 10 ppt. ไม้พังกาหัวสุมดอกแดง จะทนต่อความเค็มที่อยู่ในช่วง 10 - 20 ppt.

3.การระบายน้ำและกระแสน้ำ

เขตของพันธุ์ไม้ในป่าชายเลน มีอิทธิพลจากการระบายน้ำและกระแสน้ำ ถ้ากระแสน้ำในเขตไม่มีการระบายออก อาจทำให้สังคมไม้เปลี่ยนสภาพไปได้ และบริเวณนี้มักถูกแทนที่ด้วยไม้ชนิดอื่นในเวลาต่อมา เช่นในสังคมของไม้โปรงแดงถ้าได้รับอิทธิพลจากน้ำที่มีความเค็มสูงแช่ชงนานๆ โดยไม่มีการระบายออก จะทำให้ไม้ชนิดนี้ตายทั้งหมดได้ นอกจากนี้ความสูงของไม้แสม

ทะเล จะถูกควบคุมโดยการระบายน้ำของดินในบริเวณนั้น ทั้งนี้การระบายน้ำของดินจะเป็นตัวกำหนดความเค็มและความเป็นกรดต่าง(pH)ของน้ำในดิน

4.ความถี่ของการท่วมถึงของน้ำทะเล

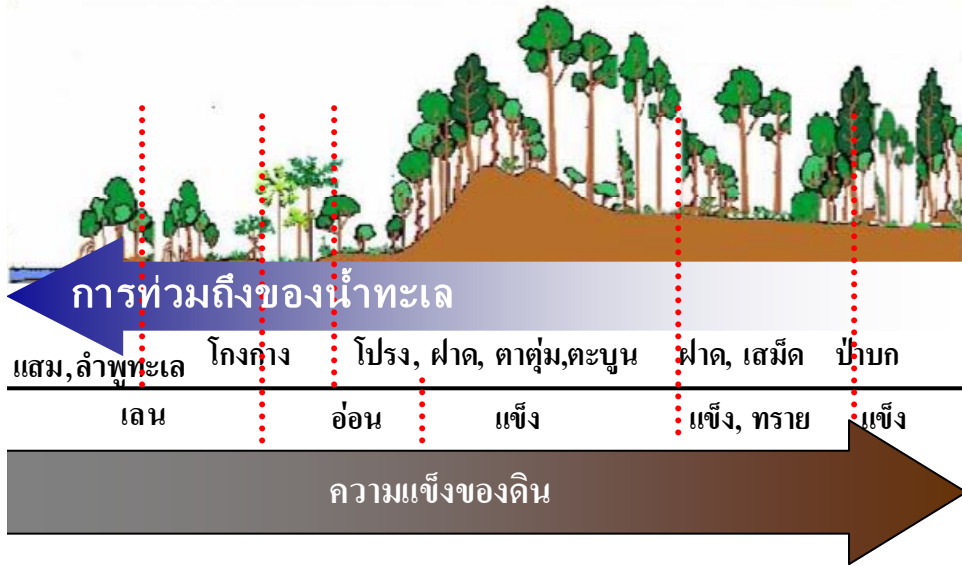
การท่วมถึงของน้ำทะเลนี้เป็นปัจจัยที่สำคัญมากอีกอย่างหนึ่ง ในการแบ่งเขตของพันธุ์ไม้ป่าชายเลน ได้มีการแบ่งเขตพันธุ์ไม้ออกเป็นบริเวณต่างๆ ตามการท่วมของน้ำทะเล ได้แก่ พื้นที่น้ำท่วมถึงทุกครั้ง ส่วนมากจะมีเฉพาะไม้โกงกางและกลุ่มไม้เบิกนำที่อยู่ตอนหน้าของป่าชายเลนคือ แสมทะเล ไม้ลำพูทะเล เป็นต้น และพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำจะมีไม้โกงกางใบใหญ่ขึ้น นอกจากนี้พื้นที่น้ำท่วมถึงขณะที่น้ำขึ้นตามปกติ จะเป็นบริเวณที่ไม้โกงกางหนาแน่นร่วมกับไม้ชนิดอื่น เช่น ไม้โปรงแดง ไม้ตะบูนขาว และไม้ถั่วดำ เป็นต้น พื้นที่น้ำท่วมถึงเมื่อน้ำขึ้นสูงสุด จะมีไม้ถั่ว ไม้ตะบูน และไม้ดาตุม เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีพื้นที่น้ำท่วมเมื่อน้ำขึ้นสูงสุดเฉพาะช่วงฤดูกลางเช่นช่วงมรสุมเท่านั้น โดยที่บริเวณนี้ส่วนใหญ่จะมีไม้หลุมพอทะเล ไม้หงอนไก่ทะเล ไม้ดาตุม และไม้ในเขตป่าเชิงทรง เป็นต้น

การแบ่งขอบเขตของป่าชายเลน /ขอบเขตของพันธุ์ไม้ป่าชายเลน

ขอบเขตหรือแนวเขตของป่าชายเลนจะไม่แยกออกจากกันอย่างชัดเจน แต่จะแบ่งเป็นเขตเป็นแนวได้อย่างเด่นชัดตามลักษณะกลุ่มการขึ้นอยู่ของพันธุ์พืชแต่ละกลุ่ม แต่ละชนิด โดยภาพรวมแล้ว พันธุ์ไม้ป่าชายเลนทุกชนิดล้วนต้องการปัจจัยต่างๆ ทั้งทางกายภาพและเคมีในระดับและลักษณะที่ใกล้เคียงกัน แต่ไม่เท่ากัน เนื่องมาจากความแตกต่างกันในลักษณะการเจริญเติบโต ความต้องการปัจจัยต่างๆ ที่ไม่เหมือนกันเช่น ในเรื่องของลักษณะของดิน ความเค็มของน้ำในดิน และความถี่ของการท่วมถึงของน้ำทะเล ความแตกต่างกันในลักษณะของการออกราก การเจริญเติบโตของลูกไม้และกล้าไม้ เป็นต้น จึงทำให้พันธุ์ไม้ป่าชายเลนเจริญเติบโตอยู่ในแต่ละพื้นที่แต่ละเขตแตกต่างกัน ทั้งนี้ในสภาพโดยปกติของธรรมชาติ อาจพบพันธุ์ไม้ป่าชายเลนขึ้นผิดที่ผิดเขตก็ได้ โดยทั่วไปจะยึดถือการเจริญเติบโตของพันธุ์ไม้ป่าชายเลนที่เป็นกลุ่มใหญ่ๆ ซึ่งสามารถแบ่งขอบเขตของพันธุ์ไม้ป่าชายเลนได้ง่ายๆ ตามลักษณะของดินและกลุ่มพืชพันธุ์ ได้เป็น 3 เขตใหญ่ๆ (และ 1 เขตป่าชายหาด) คือ

การแบ่งขอบเขตของป่าชายเลน

เขตที่ 1 แนวตอนหน้าสุดของป่าชายเลน เป็นส่วนที่อยู่ติดกับทะเลหรือชายฝั่ง หรือเรียกง่าย ๆ ว่าบริเวณชายฝั่ง เขตนี้พื้นดินจะเป็นดินเลน เเลนปนทราย หรือเลนปนทรายและกรวด ขึ้นอยู่กับความแตกต่างตามลักษณะภูมิศาสตร์ของพื้นที่ เป็นเขตที่ได้รับอิทธิพลจากการขึ้นลงของน้ำทุกครั้ง อย่างน้อยสองครั้งในแต่ละวัน (น้ำขึ้นน้ำลง) บริเวณนี้น้ำทะเลจะมีความเค็มสูง และคลื่นลมแรง พันธุ์ไม้ที่ขึ้นอยู่ในเขตนี้ จะเป็นกลุ่มไม้เบิกนำหรือไม้บุกเบิก (pioneer species) คือ แสมทะเล แสมขาว และลำพูทะเล ซึ่งไม้กลุ่มนี้จะทนต่อกระแสคลื่นลมและทนความเค็มสูงได้เป็นอย่างดี และมีระบบรากยึดเกาะพื้นและรากหายใจแบบแทงดินสอ (pneumatophore) ตลอดทั้งยังสามารถขับเกลือออกจากใบได้โดยมีต่อมขับเกลือ อยู่บริเวณใบ ภาพข้างล่างนี้แสดงถึงแนวการแพร่กระจายของพันธุ์ไม้ในเขตที่ 1 (สีเข้ม)

เขตที่ 2 แนวเขตป่าชายเลนที่แท้จริง เป็นส่วนที่อยู่ถัดจากเขตที่ 1 เข้าไปด้านใน เขตนี้พื้นดินจะเป็นดินเลนและดินเลนเหนียว เป็นเขตที่ได้รับอิทธิพลจากการขึ้นลงของน้ำสม่ำเสมอ แต่อาจจะไม่ทุกครั้ง หรืออาจจะได้รับอิทธิพลจากน้ำทะเลเฉพาะช่วงที่น้ำขึ้นสูงสุด เขตที่สองนี้น้ำทะเลจะมีความเค็มต่ำกว่าเขตแรก ไม่ได้รับอิทธิพลจากคลื่นลมหรือได้รับคลื่นเล็ก ๆ บริเวณริมตลิ่งของคลองสาขา พื้นที่ค่อนข้างสงบ เขตนี้อาจจะแบ่งได้เป็น 2 เขตย่อย ๆ คือ

เขตย่อยที่ 1 เป็นเขตที่อยู่ถัดจากเขตของไม้สกุลแสม ดินเป็นดินเลน พันธุ์ไม้ที่ขึ้นอยู่ในเขตนี้ตอนแรกจะมีจำนวนน้อยชนิด ไม้ที่ขึ้นอยู่จะเป็นกลุ่มไม้สกุลโกงกาง เป็นชนิดเด่น ไม้กลุ่มนี้จะปรับตัวให้เหมาะสมกับพื้นที่ คือมีระบบรากค้ำยัน (prop root or still root) งอกจากบริเวณลำต้นหรือกิ่งก้านลงมายึดฝังในดินเลนอย่างแน่นหนา รากค้ำยันนี้ก่อนที่หย่อนถึงพื้นจะช่วยนำอากาศเข้าไปในลำต้นหรือช่วยเป็นรากหายใจไปด้วยนอกจากนี้ต้นอ่อนจะงอกจากผลขณะตั้งแต่อยู่นบนต้น ไม้กลุ่มนี้ไม่มีต่อมขับเกลือ แต่การขับเกลือของไม้กลุ่มนี้จะขับออกทางใบแก่ ก่อนที่จะร่วงหล่นออกจากต้น

เขตย่อยที่ 2 ป่าชายเลนในเขตนี้จะอยู่ตอนในก่อนที่จะถึงป่าเชิงทรง ดินจะเป็นดินเหนียวและดินปนทราย มีความแข็งมากขึ้น เขตย่อยนี้จะมีพันธุ์ไม้หลากหลายชนิดมากขึ้น เช่น พังกาหัวสุมดอกแดง ถั่ว โปรง ตาตุ่มทะเล ตะบูน เป้งทะเล แสมดำและไม้พื้นล่างหลายชนิด ไม้กลุ่มนี้จะมีลักษณะการปรับตัวคือ คือมีระบบรากยึดเกาะแบบหัวเข่า (knee root) รากยึดเกาะแบบรากย่อย ๆ สลับซับซ้อน (plank root) โคนต้นมีลักษณะเป็นพูพอน และบริเวณลำต้นจะมีช่องอากาศ (lenticell) โดยเฉพาะไม้พังกา ถั่วและโปรงแดง ภาพข้างล่างนี้แสดงถึงแนวการแพร่กระจายของพันธุ์ไม้ในเขตที่ 2 (สีเข้ม)

เขตที่ 3 แนวเขตป่าเชิงทรง (แนวรอยต่อระหว่างป่าชายเลนและป่าบก) เป็นส่วนที่อยู่ถัดจากเขตที่สองเข้าไปด้านใน เขตนี้พื้นดินจะเป็นดินเหนียวและดินเหนียวปนทราย เป็นเขตที่ได้รับอิทธิพลจากการขึ้นลงของน้ำบางครั้งเฉพาะช่วงที่น้ำขึ้นสูงสุดเท่านั้น หรือไม่ได้รับอิทธิพลจากการท่วมถึงของน้ำทะเลเลย บริเวณนี้น้ำทะเลและดินจะมีความเค็มต่ำกว่าเขตที่สองเพราะจะได้รับอิทธิพลจากน้ำจืดผ่านป่าบก ไม่ได้รับอิทธิพลจากคลื่นลมเลย พื้นที่สงบ พันธุ์ไม้ที่ขึ้นอยู่ในเขตนี้มี

หลายชนิดเช่น สี่ง่า ลำมะหว่า เตยทะเล ฝาด มังคละ มะพลับ ตีนเป็ดทะเล หลุมพอทะเล เป็นต้น ไม้ในเขตนี้เกือบทั้งหมดจะไม่มี การปรับตัวทางด้านต่างๆ เหมือนไม้ในป่าชายเลนยกเว้นบางชนิด เช่น ฝาด จะมีระบบรากแบบวงแหวน (ring root) และใบที่มีลักษณะอวบน้ำ ทั้งนี้เพราะลักษณะของพื้นที่จะคล้ายกับป่าบกมากกว่าป่าชายเลน ภาพข้างล่างนี้แสดงถึงแนวการแพร่กระจายของพันธุ์ไม้ในเขตที่ 3

เขตแนวป่าชายหาด ป่าส่วนนี้ไม่ได้ยู่ติดกับตอนใดตอนหนึ่งของป่าชายเลนเลย แต่มีพันธุ์ไม้ชายเลนหลายชนิดขึ้นอยู่ และพันธุ์ไม้ที่ขึ้นในป่าชายหาดนี้บางชนิด ถือเป็นส่วนหนึ่งของพันธุ์ไม้ป่าชายเลนด้วย บริเวณนี้พื้นดินจะเป็นดินทราย เป็นเขตที่ไม่ได้รับอิทธิพลจากการท่วมถึงของน้ำทะเลเลย พันธุ์ไม้ที่ขึ้นอยู่ในเขตนี้มีหลายชนิดเช่น สารภีทะเล โพทะเล หยีทะเล ปอทะเล เตยทะเล ลำมะหว่า ตีนเป็ดทะเล ผักนึ่งทะเล โคลงเคลง เป็นต้น ไม้ในเขตนี้เกือบทั้งหมดจะไม่มี การปรับตัวทางด้านต่างๆ เหมือนไม้ในป่าชายเลนเช่นเดียวกับไม้ในเขตป่าเชิงทรง ภาพข้างล่างนี้แสดงถึงแนวการแพร่กระจายของพันธุ์ไม้ในเขตป่าชายหาด

ความสำคัญของป่าชายเลนทางด้านสิ่งแวดล้อม

ทางด้านสิ่งแวดล้อม ป่าชายเลน มีความสำคัญในด้านการอนุรักษ์พื้นที่ชายฝั่งทะเล โดยเฉพาะช่วยลดภาวะน้ำเสียและยังช่วยทำให้เกิดการงอกของแผ่นดินขยายออกไปสู่ทะเลอีกด้วย ความสำคัญของป่าชายเลนด้านการอนุรักษ์พื้นที่ชายฝั่งทะเลนั้น มีดังนี้

ก) ป่าชายเลนเป็นฉากกำบังภัยธรรมชาติ เพื่อป้องกันลมพายุรุนแรงต่อการพังทลายของดินที่อยู่บริเวณชายฝั่งทะเล

ข) ป่าชายเลนช่วยป้องกันสิ่งแวดลอมเป็นพิษ รากของต้นไม้ในป่าชายเลนที่งอกออกมาเหนือพื้นดิน จะทำหน้าที่คล้ายตะแกรงธรรมชาติ คอยกั้นกรองสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ ที่มากับกระแสน้ำ ทำให้น้ำในแม่น้ำ ลำคลอง และชายฝั่งทะเลสะอาดขึ้น

ค) ป่าชายเลนช่วยทำให้พื้นดินบริเวณชายฝั่งทะเลงอกขยายออกไปในทะเล รากของต้นไม้ในป่าชายเลน นอกจากจะช่วยป้องกันสิ่งแวดลอมเป็นพิษแล้ว ยังช่วยทำให้ตะกอนที่แขวนลอยมากับน้ำทับถมเกิดเป็นแผ่นดินงอกใหม่ เมื่อระยะเวลาผ่านไปนาน ก็จะขยายออกไปในทะเลเกิดเป็นหาดเลนอันเหมาะสมแก่การเกิดของพันธุ์ไม้ป่าชายเลน

ป่าชายเลนในพื้นที่อ่าวสิเกา

จังหวัดตรัง เป็นจังหวัดที่มีแนวพื้นที่ป่าชายเลนอุดมสมบูรณ์ จังหวัดหนึ่ง ตั้งแต่ในอดีต ซึ่งจังหวัดตรัง เป็นแหล่งผลิตถ่านไม้โรงงานแหล่งใหญ่แห่งหนึ่งของภาคใต้ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งพระยารัษฎานุประดิษฐ์ (คอซิมบี๊ ณ ระนอง) เป็นผู้ว่าราชการเมืองตรัง มีรายงานการส่งออกไม้ไปโรงไปยังมลายูและป็นัง

ในปี พ.ศ. 2484 มีการประกาศใช้ พ.ร.บ.ป่าไม้ พ.ศ. 2484 มีการให้สัมปทานแก่เอกชน ทำไม้ในป่าชายเลนเพื่อเผาถ่าน จากนั้นถ่านไม้ก็เป็นสินค้าสำคัญของเมืองตรัง ในปี พ.ศ. 2505 อำเภอปะเหลียน อำเภอกันตังและอำเภอสิเกา มีเตาเผาถ่านไม้โรงงาน จำนวน 46 ราย ผลิตถ่านได้เดือนละประมาณ 17,800 ลูกบาศก์เมตร ส่งออกไปขายถึงสหพันธรัฐมลายูในสมัยนั้นด้วย

อ่าวสิเกา เป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของทะเลตรัง ซึ่งเป็นส่วนที่อยู่ต่อเนื่องกับจังหวัดกระบี่ พื้นที่ มีลักษณะเป็นอ่าวเปิด แนวชายฝั่งของอ่าวสิเกายาวประมาณ 70 กิโลเมตร ลักษณะป่าชายเลนในบริเวณอ่าวสิเกา เป็นแบบ Fringing Forest คือชายฝั่งทะเลเป็นที่ราบต่ำ พื้นที่ได้รับอิทธิพลจากการขึ้นลงของน้ำอย่างสม่ำเสมอ ป่าชายเลนในอ่าวสิเกา ในอดีตเคยเป็นป่าชายเลนที่ให้สัมปทานตัดไม้เผาถ่าน และกรมป่าไม้ได้ประกาศเป็นเขตเศรษฐกิจ ก. ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2530 ซึ่งปัจจุบันได้หมดอายุและเลิกการสัมปทานไปแล้ว ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 13 สิงหาคม 2539 ที่ให้ยกเลิกการสัมปทานการทำไม้ในเขตป่าชายเลน ปัจจุบันป่าชายเลนในพื้นที่แห่งนี้ กำลังฟื้นตัวจากการสัมปทานตัดโค่น เริ่มมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น เริ่มมีต้นไม้ที่มีขนาดใหญ่มากขึ้น

ป่าชายเลนในบริเวณพื้นที่อ่าวสิเกา เป็นป่าชายเลนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ชายฝั่งที่มีความลาดชันน้อย ได้รับอิทธิพลจากการท่วมถึงของน้ำเป็นประจำ แนวหน้าสุดของป่าชายเลนที่อยู่ติดกับทะเล

จะเป็นเขตของพันธุ์ไม้กลุ่มไม้เบิกนำ คือตระกูลแสม (*Avicenia* sp.) และลำพูทะเล (*Sonneratia alba*) ถัดเข้าไปในบริเวณภายในจะมีพันธุ์ไม้โกงกางใบใหญ่ โกงกางใบเล็ก และไม้ถั่วขาว เป็นไม้ชนิดเด่น ขึ้นอยู่บริเวณฝั่งน้ำบริเวณตอนในของป่าชายเลน สภาพเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจของพื้นที่ป่าชายเลนในจังหวัดตรัง ยังมีความอุดมสมบูรณ์เมื่อเทียบกับจังหวัดอื่น นอกจากนี้ได้มีการสำรวจพืชป่าชายเลนในจังหวัดนครศรีธรรมราชและตรัง เพื่อหาพืชสมุนไพรในป่าชายเลน รายงานว่ามีพืชป่าชายเลนและข้างเคียงถึง 62 ชนิด ที่ให้ประโยชน์ทางด้านสมุนไพร นอกจากนี้แล้วยังมีรายงานเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตในป่าชายเลนอีกมากมาย

ป่าชายหาด

ป่าชนิดนี้จำแนกตามสภาพภูมิประเทศ สภาพแวดล้อม ลักษณะดิน และพรรณพืชคลุมดิน เป็นป่าที่ปกคลุมอยู่บริเวณชายฝั่งทะเลที่ดินเป็นดินทราย น้ำทะเลท่วมไม่ถึง หรือบริเวณที่เป็นหิน ชิดฝั่งทะเล ดินเค็ม และมีไอของน้ำเค็มจากทะเลพัดเข้าถึง พรรณพืชส่วนใหญ่ของป่าชนิดนี้เป็นพืชทนเค็ม ป่าชายหาดจึงมีพื้นที่บริเวณอยู่เฉพาะบริเวณหาดทราย ตั้งแต่แนวต้นไม้ซึ่งคลื่นพัดขึ้นมาไม่ถึงจนถึงเข้าไปถึงบริเวณที่ไม่ได้รับอิทธิพลจากไอละอองของน้ำเค็ม (อุทิศ, 2537) ซึ่งในบริเวณชายฝั่งทะเลของอำเภอสิเกาหรือบริเวณอ่าวสิเกา สังคมป่าชายหาดจะกระจายอยู่เป็นแนวแคบ ๆ ลัน ๆ เพราะพื้นที่ที่ติดชายทะเลส่วนมากจะเป็นป่าชายเลน

ชนิดของพันธุ์ไม้และลักษณะโครงสร้างของป่าชายหาด ในบริเวณอ่าวสิเกา นั้น ต้นไม้โดยทั่วไป มีลักษณะพุ่มลำต้นคดง และแตกกิ่งก้านมาก กิ่งสั้น ใบหนาแข็ง ประกอบด้วยไม้ใหญ่ไม่มากนัก ส่วนมากเป็นไม้หนามขนาดไม้พุ่ม ไม้ใหญ่จะมีสนทะเล หูกวาง สารภีทะเล และหยินน้ำ

สังคมพืชของป่าชายหาดสามารถแบ่งออกเป็น 2 เขต คือ เขตบริเวณหาดทราย (sandy beach area) และ เขตบริเวณสังคมพืชแผ่นดินใหญ่ (inland vegetation area) บริเวณนี้ไม้ยืนต้นจะเป็นแนวเขตกันลมที่ดีให้แก่พื้นที่ด้านถัดเข้าไป เช่นไม้สนทะเล

บริเวณที่ห่างฝั่งขึ้นมาเล็กน้อย ดินจะมีความเป็นทรายลดลง พันธุ์ไม้ในพื้นที่บริเวณนี้คือทองบั้ง (*Dialium platysepalum*) มะเกลือ (*Diospyros mollis*) เกด (*Manilkara hexandra*) กูก (*Lanea coromandellica*) มะเกลือเลือด (*Terminalia corticosa*) และกระพัง (*Calophyllum inophyllum*) ไม้ชั้นรองประกอบด้วย ตีนนก (*Vitex pinnata*) กระเบาเล็ก (*Hydnocarpus ilicifolius*) ช่อย (*Streblus asper*) มะคำลิง (*Sindora maritima*) เป็นต้น ในชั้นไม้พุ่มค่อนข้างหลากหลายมาก ไม้สำคัญในชั้นนี้ประกอบด้วย พลองข้าว (*Memecylon caeruleum*) พลองขึ้น (*Memecylon floribundum*) แก้ว (*Murraya paniculata*) มะนาวผี (*Atalantia monophylla*) สลัดไดบ้าน (*Euphorbia trigona*) มั่นคันขาว (*Dioscorea pentaphylla*) กำลังควายเถิก (*Smilax perfoliata*) และเขี้ยววู (*Jasminum decussatum*) (Smitinand, 1977)

จากรายงานของ วรตลต์ (2552) ศึกษาพรรณไม้ป่าชายหาดบริเวณเกาะลันตาและเกาะรอก จังหวัดกระบี่ พบว่าบริเวณแนวสันทรายหรือหาดทรายชายฝั่งจะพบพันธุ์ไม้หลักขึ้นอยู่ไม่กี่ชนิด ส่วนใหญ่เป็นไม้ยืนต้น เป็นพวกที่มีใบหนา หรือใบเป็นมัน เช่น ปอทะเล (*Hibiscus tiliaceus*) โพทะเล (*Thespesia populnea*) จิกเล (*Barringtonia asiatica*) หยินน้ำ (*Derris indica*) หูกวาง (*Terminalia catappa*) หงอนไก่ทะเล (*Heritiera littoralis*) เป็นต้น ส่วนไม้พื้นล่างเป็นไม้พุ่ม และไม้ล้มลุก ได้แก่ บุง (*Scaevola taccada*) ลำมะง่า (*Clerodendrum inerme*) สวาด

(*Caesalpinia crista*) กก (*Cyperus* sp.) นอกจากนี้ยังพบเตยทะเล (ลำเจียก)
(*Pandanus odoratissimus*) ขึ้นอยู่เป็นกลุ่ม ๆ

บทสรุป

ป่าชายเลนเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติชายฝั่งที่มีคุณค่าอย่างมหาศาล ประกอบไปด้วย พืชพันธุ์ไม้ป่าชายเลนที่แท้จริงและพรรณไม้อื่นๆ อีกมากมาย รวมไปถึงสัตว์ต่างๆ อีกหลายชนิด เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ แหล่งที่อยู่อาศัย ของสัตว์หลาย ๆ ชนิด ในด้านนิเวศวิทยา ป่าชายเลนเป็น ระบบนิเวศหนึ่งที่มีลักษณะแปลกที่เด่นชัด มีความสำคัญสูง แตกต่างออกไปจากระบบนิเวศแบบอื่น มีความหลากหลายของทรัพยากรชีวภาพสูงมาก ลักษณะของป่าที่เป็นแหล่งเชื่อมต่อระหว่างป่าบก กับชายหาด ทำให้ป่าชายเลนมีความสวยงามตามธรรมชาติมาก ลักษณะดินในป่าชายเลนเป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์สูง และมีความแตกต่างไปจากดินในเขตอื่นๆ โดยมีลักษณะเป็นดินโคลนเลน และดินที่มีความเหนียว มีลักษณะความสูงต่ำแตกต่างกันออกไป พืชพันธุ์ในป่าชายเลนจึงได้พัฒนาระบบต่างๆ หลาย ๆ ลักษณะ เช่นระบบรากที่มีความซับซ้อน เพื่อการยึดเกาะและสร้างความมั่นคงให้กับลำต้น แนวเขตของพืชพันธุ์และสิ่งมีชีวิตต่างๆ ก็มีความหลากหลายและแตกต่างกันไปตามระยะห่างจากทะเล และมีความแปลกตาที่เห็นได้อย่างเด่นชัด จากระบบนิเวศวิทยาของป่าชายเลน ซึ่งมีอยู่เฉพาะในเขตชายฝั่งที่ได้รับอิทธิพลจากน้ำทะเลอย่างสม่ำเสมอ จึงเป็นที่ต้องการศึกษาเรียนรู้ระบบนิเวศของผู้ที่สนใจมากมาย ทั้งนักเรียน นิสิต นักศึกษาและประชาชนทั่วไป ตลอดทั้ง การศึกษาวิจัยสิ่งมีชีวิตต่างๆ ในป่าชายเลน ของนักวิจัยและนิสิตนักศึกษา แต่การเข้าไปศึกษาในป่าชายเลนจริงๆ นั้น กระทำได้เป็นบางช่วงบางเวลาและกระทำได้ยากมาก และจำกัดอยู่ในเฉพาะบางกลุ่มคน เนื่องมาจากระบบดินเลนเหนียว การขึ้นลงของน้ำเปลี่ยนแปลงไปในแต่ละวัน และระบบรากที่สลับซับซ้อนของพันธุ์พืชต่างๆ นั้น จึงเล็งเห็นว่า การที่จะทำให้ความต้องการศึกษา ระบบนิเวศป่าชายเลน การสื่อความหมายของธรรมชาติ โดยใช้ธรรมชาติเป็นตัวสื่อ ซึ่งผู้ที่ศึกษาสามารถเรียนรู้ระบบที่แท้จริง และจากธรรมชาติจริงๆ และสามารถที่จะถ่ายทอดออกไปได้หลายทิศทาง เพื่อที่จะปลูกฝังความรู้และจิตสำนึกในการรักษาป่าชายเลน แก่ประชาชนทั่วไป ในอนาคตสามารถที่จะทำได้สะดวกและเรียนรู้ได้ทุกคน ไม่จำกัดอยู่เฉพาะในบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง นั้น จำเป็นต้องใช้ป่าชายเลนส่วนหนึ่งเป็นแหล่งศึกษา ผู้เขียนจึงได้จัดทำหนังสือฉบับนี้ขึ้น เพื่อใช้เป็นประโยชน์ในการศึกษา พันธุ์พืชในป่าชายเลน และป่าชายหาดต่อไป

ชนิดพรรณไม้ที่พบในบริเวณพื้นที่
เรียงตามลำดับการแพร่กระจาย
ตั้งแต่ตอนหน้าสุดถึงป่าเชิงทรง
และป่าชายหาด

แสมทะเล

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Avicennia marina* (Forsk.) Vierh

ชื่อวงศ์ AVICENNIACEAE

ชื่ออื่น ปิปิต้า (ภูเก็ต), แสมขาว, ฟิฟิเล

ลักษณะทั่วไป เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูง 5- 8 เมตร มีลักษณะเป็นพุ่ม ส่วนใหญ่มีสองลำต้นหรือมากกว่า ไม่มีพุ่มพอน เรือนยอดโปร่ง มีรากหายใจคล้ายดินสอ (pneumatophore) ยาว 10-20 ซม. เนื้อใผ่ดิน เปลือกเรียบเป็นมัน สีขาวอมเทา หรือขาวอมชมพู ต้นที่อายุมากเปลือกจะหลุดออกเป็นเกล็ดบาง ๆ คล้ายแผ่นกระดาษ และผิวของเปลือกใหม่จะมีสีเขียว

ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม แผ่นใบรูปรี หรือรูปใบหอกแกมรูปไข่ ขนาด 1.5-4 x 3-12 ซม. ปลายใบแหลมถึงมนเล็กน้อย ฐานใบรูปลิ้น ขอบใบเรียบ ม้วนเข้าหากันทางด้านท้องใบ มีลักษณะคล้ายหลอดกลม ใบด้านบนสีเขียวเข้ม เป็นมัน ด้านท้องใบขาวอมเทา หรือขาวมีนวล ก้านใบยาว 0.4-1.4 ซม.

ดอก ออกเป็นช่อที่ปลายกิ่ง หรือง่ามใบ ใกล้ปลายกิ่ง เป็นช่อเชิงลด ก้านช่อดอกยาว 1-5 ซม. แต่ละช่อมี 8-14 ดอก ช่อดอกย่อยเป็นช่อกระจุก ก้านดอกยาว 0.5-1.5 ซม. ดอกย่อยไม่มีก้าน ดอกมีขนาดเล็ก เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.5 ซม. กลีบเลี้ยง 5 กลีบติดคงทน กลีบดอก 4 กลีบรูปไข่ กว้างยาว 0.3 ซม. โคนกลีบติดกัน สีส้มอมเหลืองถึงเหลือง เกสรเพศผู้ 4 อัน ออกดอกประมาณ เดือน กุมภาพันธ์-มิถุนายน

ผล รูปไข่กว้าง เบี้ยวถึงเกือบกลม แบนด้านข้าง เปลือกอ่อนนุ่มสีเขียวอมเหลือง มีขนนุ่ม ปลายผลไม่มีจอย แต่ละผลมี 1 เมล็ด

นิเวศวิทยา เป็นต้นไม้ที่สามารถขึ้นได้ในน้ำเค็ม และพื้นที่ที่ความเค็มสูง จัดเป็นกลุ่มไม้เบิกนำ (pioneer species) สามารถต้านทานต่อแรงของคลื่นและลมได้ดี

การใช้ประโยชน์ ใช้ทำฟืนและถ่าน บริเวณรากเป็นแหล่งอาหารและหลบซ่อนตัวของสัตว์น้ำวัยอ่อน รากช่วยในการสร้างดินและอินทรีย์วัตถุลดปัญหาการพังทลายของดินบริเวณชายคลองและริมทะเล ทางด้านสมุนไพรนั้น แก่น ต้มดื่มแก้ท้องร่วง แก้พิษ ต้มอมน้ำเพื่อสมานแผล ในปาก ก้านใบ เผาไฟรมควัน แก้พิษจากสัตว์น้ำทุกชนิด โดยเฉพาะปลาที่มีพิษจากทะเลทุกชนิด

© S. Janyong 2009
สงวนลิขสิทธิ์ภาพ ใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น

© S. Janyong 2009
สงวนลิขสิทธิ์ภาพ ใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น

แสมขาว

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Avicennia alba* Bl.

ชื่อวงศ์ AVICENNIACEAE

ชื่ออื่น พีพีเล, (ตริง), แหม, แหมเล (ใต้)

ลักษณะทั่วไป เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง-ใหญ่ สูง 8-20 ซม. ไม่มีพุ่มพอน ลำต้นแตกกิ่งระดับต่ำ เรือนยอดค่อนข้างกลม เปลือกเรียบสีเทา ถึงดำ มักจะมีสีสนิมเกิดจากพวกเชื้อราติดตามกิ่ง และผิวของลำต้น มีรากหายใจ รูปคล้ายดินสอ (pneumatophore) ยาว 15-30 ซม. เนื้อไม้ผิวดิน หนาแน่นบริเวณโคน

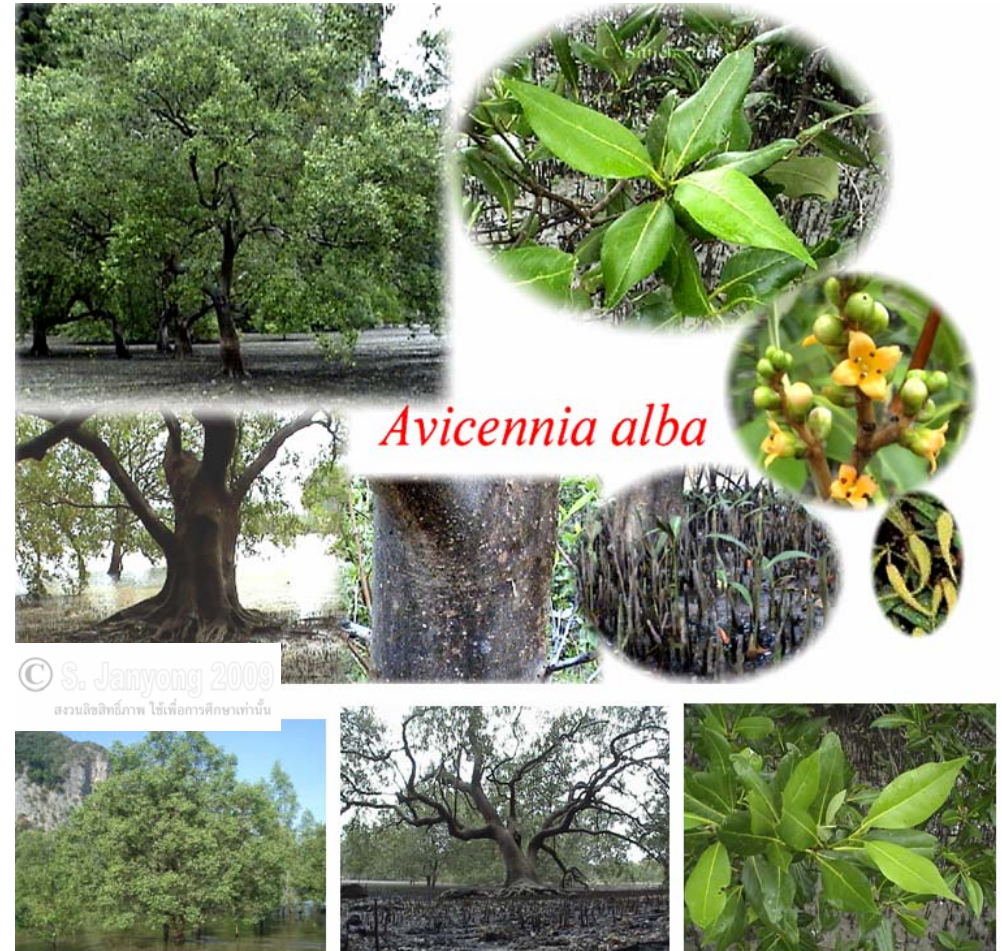
ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงตรงข้ามกัน แผ่นใบรูปใบหอก แกมรีหรือรูปขอบขนาน ขนาด 2-5 x 5-16 ซม. ปลายใบแหลมถึงเรียวแหลม ฐานใบแหลม ผิวใบด้านบนสีเขียวเข้มเป็นมัน ด้านท้องใบมีขนยาวนุ่ม สีเทาอ่อน หรือ สีเทาเงินหรือสีออกขาว แผ่นใบเมื่อแห้ง จะเป็นสีดำ ก้านใบยาว 1 - 2 ซม.

ดอก ออกเป็นช่อที่ปลายกิ่ง หรือง่ามใบใกล้ปลายกิ่งเป็นช่อเชิงลดยาว 3-8 ซม. มีขนยาวนุ่มสีน้ำตาลเหลืองห่มปกคลุม ดอกย่อยไม่มีก้านดอก เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.4-0.6 ซม. กลีบเลี้ยง 5 กลีบ กลีบดอก 4 กลีบ ยาว 0.2-0.3 ซม. โคนกลีบติดกัน สีเหลืองส้ม เกสรเพศผู้ 4 อัน ออกดอกระหว่างเดือน มกราคม-เมษายน

ผล รูปคล้ายพริก หรือรูปไข่เปี้ยวแบน ขนาด 1.5-2 x 2.5-4 ซม. ปลายผลมีจะงอยเปลือกอ่อนนุ่ม สีเหลืองอมเขียว มีขนยาวนุ่มสีเขียวอ่อน

นิเวศวิทยา เป็นไม้เบิกนำ (pioneer species) ขึ้นได้ดีในพื้นที่ดินเลนอ่อน ที่ระบายน้ำดี ส่วนมากจะอยู่ในป่าเลนด้านนอกสุด เป็นไม้ที่ช่วยให้มีการตกตะกอน ทำให้เกิดแผ่นดินงอก

การใช้ประโยชน์ ใช้เป็นเชื้อเพลิง ก่อสร้าง เช่น เสาเข็ม เสาบ้าน ทางด้านสมุนไพร แก่น ต้มดื่มแก้ท้องร่วง แก้พิษ ต้มอมน้ำเพื่อสมานแผลในปาก ก้านใบ เผาไฟรมควัน แก้พิษจากสัตว์น้ำทุกชนิด โดยเฉพาะปลา มีพิษจากทะเลทุกชนิด

ลำพูทะเล

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Sonneratia alba* J. Smith

ชื่อวงศ์ SONNERATIACEAE

ชื่ออื่น ลำแพน, ลำแพนทะเล (กลาง)

ปาด (พังงา, ภูเก็ต); รำปาด (สตูล)

ลักษณะทั่วไป เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ไม้ผลัดใบ แตกกิ่งระดับต่ำ เปลือกสีน้ำตาลอมชมพู หรือเทา รากหายใจตั้งตรงรูปกรวยคว่ำ (pneumatophore)

ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม แผ่นใบรูปไข่ถึงรูปไข่กลับ ขนาด 3-7 X 4-11 ซม. ปลายใบกว้าง กลม ฐานใบรูปลิ้นแฉก ใบมีสีเขียวทึบ เส้นใบกางออกกว้าง เห็นไม่ชัด ก้านใบอวบสั้น ยาว 0.3-0.8 ซม.

ดอก ออกดอกเดี่ยว ๆ หรือเป็นช่อกระจุกที่ปลายกิ่ง วงกลีบเลี้ยงเมื่อยังเป็นตาดอก รูปรีแกมรูปขอบขนาน โคนและปลายแฉก ยาว 2.8-3.5 ซม. หลอดกลีบเลี้ยงรูปกรวยจากโคนที่เชื่อมติดกัน มีสันชัดเจน แฉกกลีบเลี้ยงหยักลึก 6-8 แฉก รูปใบหอกแกมรูปขอบขนาน หรือรูปใบหอกแกมรูปไข่ แฉกมีก้านยาวตลอด ผิวด้านนอกสีเขียวอ่อน โคนกลีบด้านในสีแดง กลีบดอกจะเป็นรูปแฉก ก้านชูอับเรณูสีขาว ออกดอกช่วงเดือนมิถุนายน-ธันวาคม

ผล เป็นผลมีเนื้อและมีเมล็ดขนาดเล็กหลายเมล็ด ฝังอยู่ในเนื้อผล ผลแข็งรูปกลม ด้านบนจะยาวกว่าด้านแนวดิ่ง ขนาด 4-5 X 3-4 ซม. สีเขียว กลีบเลี้ยงแผ่บานออกและโค้งกลับ ออกผลช่วงเดือนมกราคม-กรกฎาคม

นิเวศวิทยา เป็นกลุ่มของไม้เบิกนำ (pioneer species) เช่นเดียวกับไม้แสม ต้านทานต่อแรงของคลื่นและลมได้ดี จะพบออกเจริญเติบโตบริเวณชายฝั่งทะเล ที่มีดินเลนงอกใหม่ หรือบริเวณด้านนอกสุดของป่าชายเลน ขึ้นปะปนกับพวกไม้กลุ่มแสมทะเลและแสมดำ

การใช้ประโยชน์ ด้านสมุนไพรผลสุก มีรสเปรี้ยว กินแก้ท้องผูก ผลที่ยังไม่สุก มีรสฝาด ตำคั้นน้ำรับประทานขับพยาธิ ขับเสมหะ ตำเป็นยาพอกแก้ปวด แก้กวม แก้เคล็ด ตำคั้นน้ำ หมักแล้วใช้ทาแผลห้ามเลือด

โกงกางใบเล็ก

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Rhizophora apiculata* Bl.

ชื่อวงศ์ RHIZOPHORACEAE

ชื่ออื่น โกงกาง (ระนอง), โกงกางใบเล็ก (ภาคกลาง), พังกาทราย (กระบี่), พังกาใบเล็ก (พังงา)

ลักษณะทั่วไป เป็นไม้ขนาดกลางถึงใหญ่สูง 20-40 เมตรเปลือกสีเทาดำ ผิวเปลือกเรียบแตกเป็นร่องเล็กตามยาวของลำต้น เติบโตขึ้นตามริ้วสวนขวาง เรือนยอดแคบรูปปิรามิด รอบๆ บริเวณโคนต้นมีรากค้ำจุน (prop root) ทำหน้าที่พยุงลำต้น และมักมีรากอากาศ ซึ่งเกิดจากกิ่งตอนบนเป็นจำนวนมาก

ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงตรงข้ามสลับทิศทางการขึ้น แผ่นใบรูปรี หรือรูปขอบขนานแกมรี ขนาดใบ 4-8 x 7-18 ซม. ฐานใบสอบเข้าหากันคล้ายรูปลิ้น ปลายใบแหลมมีติ่งแหลมอ่อนเส้นกลางใบด้านท้องใบสีแดงเรื่อๆ ก้านใบอ่อนสีแดงยาว 1.5-3.5 ซม. หูใบที่ปลายยอดสีเขียวถึงสีแดงยาว 4-8 ซม. ใบเกลี้ยงท้องใบสีเขียวอมดำมีจุดสีดำน้อยๆ กระจายอยู่เต็มท้องใบ

ดอก ช่อดอกเกิดที่ง่ามใบ ช่อหนึ่งๆ มี 2 ดอก ก้านช่อดอกใหญ่ ยาว 0.6-2 ซม. ไม่มีก้านดอกย่อย กลีบเลี้ยงรูปไข่สีเขียวอมเหลือง 4 กลีบ เว้าเข้าด้านใน ปลายแหลมขนาด 0.6-0.8 x 0.8-1.5 ซม. กลีบดอก 4 กลีบ ร่วงง่าย ออกดอกในช่วงเดือนกันยายน - มกราคม

ผล รูปผลแฟกซ์กลับ ผิวหยาบ ยาว 2-3 ซม. สีน้ำตาลเข้ม ต้นอ่อนจะงอกตั้งแต่ผลยังติดอยู่บนต้น ลำต้นใต้ผล เรียกว่า "ฝัก" มีผิวเรียบสีเขียว ขนาด 1-1.2 x 20-40 ซม. เมื่อฝักแก่ส่วนของใบแรกที่ยื่นออกมา ยาว 1-2 ซม. ที่อยู่ระหว่างผลและฝักจะมีสีน้ำตาลแดงและฝักจะหลุดหล่นได้เอง ฝักแก่ในช่วงเดือน มีนาคม - กรกฎาคม

ลักษณะการปรับตัว มีรากค้ำยันและรากหายใจ (prop root, still root) มีผลออกขณะติดอยู่บนลำต้น (viviparous) ใบมีลักษณะอวบน้ำ

นิเวศวิทยา พบตามป่าชายเลนตามฝั่งทะเลทั่วไป มักพบเป็นกลุ่มเดี่ยวล้วนๆ ในบริเวณที่มีดินเลนอ่อนค่อนข้างลึกและมีน้ำทะเลท่วมถึงตลอดเวลา มีบ้างที่พบบริเวณตอนหลังของป่าชายเลน ที่มีการท่วมถึงของน้ำบางครั้ง แต่ความสมบูรณ์จะต่ำ เป็นชนิดพันธุ์ไม้ที่พบมากที่สุดในป่าชายเลนบริเวณชายฝั่งทะเลตรัง

การใช้ประโยชน์ ใช้ทำเสาและหลักในที่น้ำทะเลขึ้นถึง มีความทนทาน ใช้ทำกลอนหลังคาจาก รอด ตง ของบ้าน ใช้ทำถ่าน เปลือกให้สีน้ำตาล ใช้ย้อมผ้า แห อวน หนั ฯลฯ น้ำจากเปลือกใช้ชะล้างแผล ห้ามเลือด กินแก้ท้องร่วง แก้บิด ยอดอ่อนใช้รับประทานเป็นผักเคียงหรือจิ้มน้ำพริกได้

โกงกางใบใหญ่

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Rhizophora mucronata* Poir

ชื่อวงศ์ RHIZOPHORACEAE

ชื่ออื่น กงกอน (เพชรบุรี, ชุมพร), โกงกางนอก กงกานอก (เพชรบุรี), กงเกง (นครปฐม), กางเกง พังกา พังกาใบใหญ่ (ภาคใต้), โกงกางใบใหญ่ (ภาคใต้), ลาน (กระบี่)

ลักษณะทั่วไป ไม้ต้นขนาดใหญ่ สูง 30-40 ม. มีรากเสริมออกมาเหนือโคนต้น 2-7 ม. รากแตกจากโคนต้นและค่อยๆ โค้งจรดดิน (prop root) ไม้หักเป็นมุมดังเช่นรากค้ำยันของโกงกางใบเล็ก เรือนยอดรูปกรวยคว่ำแคบๆ เปลือกหยาบสีเทาคล้ำจนถึงดำ แตกเป็นร่องตื้นๆ ตามยาว และตามขวางทั่วไป

ใบ เดี่ยวเรียงตรงข้ามสลับตั้งฉาก ใบคู่ล่างๆ จะหลุดร่วงไปเหลือกลุ่มใบที่ปลายกิ่ง ใบรูปรีถึงรีกว้าง กว้าง 5-13 ซม. ยาว 8-24 ซม. แผ่นใบหนา มีจุดเล็กๆ สีดำกระจัดกระจายทั่วไปทางด้านล่าง ก้านใบยาว 2.5-6 ซม. สีเขียว หูใบแคบ ปลายแหลมยาว ประกบกันเป็นคู่ระหว่างคูใบ เห็นได้ชัดที่ปลายกิ่ง ยาว 5-9 ซม. สีเขียวหรือชมพูเรื่อๆ ร่วงง่าย

ดอก ช่อดอกออกตามง่ามใบ ก้านช่อดอกยาว 3-7 ซม. แตกแขนงสั้นๆ มีดอกตั้งแต่ 2-12 ดอก ก้านดอกยาว 0.4-1 ซม. ดอกตูมรูปไข่ มีใบประดับรองรับที่ฐานดอก โคนใบประดับติดกัน ปลายแยกเป็น 2 แฉก กลีบเลี้ยง 4 กลีบ รูปไข่หรือรูปสามเหลี่ยม กว้าง 5-8 มม. ยาว 1.2-1.5 ซม. ต่อมาปลายกลีบจะโค้งลงเกือบแนบกับก้านดอก กลีบดอก 4 กลีบ ร่วงง่าย รูปใบหอกยาว 0.6-1 ซม. สีขาวหรือเหลืองอ่อน ขอบกลีบมีขนหนาแน่น

ผล คล้ายรูปไข่ปลายคอด กว้าง 2-3.5 ซม. ยาว 3-8 ซม. สีน้ำตาลอมเขียว ลำต้นอ่อนที่งอกจากผล เรียก "ฝัก" ยาวเรียว ค่อนข้างตรง ยาว 30-65 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 1.4-1.9 ซม. ปลายเรียวแหลมยาว ผิวเป็นมัน สีเขียว มีตุ่มขรุขระทั่ว

ลักษณะการปรับตัว มีรากค้ำยันและรากหายใจ (prop root, still root), มีผลงอกขณะติดอยู่บนลำต้น (viviparous) ใบมีลักษณะอวบน้ำ

นิเวศวิทยา พบตามป่าชายเลนตามฝั่งทะเลทั่วไป ขึ้นเป็นกลุ่ม ในที่มีดินเลนอ่อนและลึก บริเวณฝั่งแม่น้ำหรือคลองด้านนอกที่ติดกับทะเลที่มีตะกอนของสารอินทรีย์สะสมมาก

การใช้ประโยชน์ ใช้ทำเสาและหลัก มีความทนทาน ใช้เผาทำถ่าน ใช้ย้อมผ้า แห อวน หนั ง ฯลฯ น้ำจากเปลือกใช้ชะล้างแผล ห้ามเลือด กินแก้ท้องร่วง แก้อาการบิด ยอดอ่อนใช้รับประทานเป็นผักเคียงหรือจิ้มน้ำพริกได้ เช่นเดียวกับโกงกางใบเล็ก

โปรงแดง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Ceriops tagal* (Perr.) C.B.Rob.

ชื่อวงศ์ RHIZOPHORACEAE

ชื่ออื่น ประ (จันทบุรี, สมุทรสาคร) โปรงแดง (สมุทรสาคร); แสม (ภาคใต้)

ลักษณะทั่วไป เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก - กลาง สูง 7-15 เมตร โคนต้นมีพูพอนเล็กน้อยมีรากค้ำจุนขนาดเล็กรากหายใจรูปคล้ายหัวเข่า (knee root) อ้วนกลม ยาว 12-20 ซม. เหนือผิวดินสีน้ำตาลอมชมพู เรือนยอดเป็นกลุ่มกลม สีเข้ม กิ่งสีเขียว มีช่องอากาศเล็กๆ เปลือกสีชมพูเรื่อ ๆ หรือน้ำตาลอ่อน เรียบถึงแตกเป็นสะเก็ด ต้นแก่มีรอยแผลเป็น

ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม สลับทิศทาง เป็นกระจุกที่ปลายกิ่ง แผ่นใบชี้ไปทางปลายกิ่ง รูปไข่กลับแกมขอบขนานถึงรูปไข่กลับ ขนาด 3-8 x 5-12 ซม. ปลายใบป้านมน หรือเว้าตื้น ๆ ฐานใบรูปลิ้น ขอบใบหยักเป็นคลื่น ผิวใบด้านบนสีเขียวเข้ม ท้องใบซีด ก้านใบยาว 1.5-4 ซม. หูใบยาว 1-3 ซม.

ดอก ออกดอกเป็นช่อกระจุกตามง่ามใบ แต่ละช่อมี 4-8 ดอก ก้านช่อดอกเรียวยาว 1-1.5 ซม. ก้านดอกย่อยสั้น วงกลีบเลี้ยงยาว 0.5-0.7 ซม. กลีบเลี้ยงหยักลึก 5 กลีบ รูปไข่ ยาว 0.4-0.5 ซม. แผ่นบานออก ปลายโค้งจะเข้าหาผล ใบประดับเชื่อมติดกันที่โคนหลอดกลีบเลี้ยง กลีบดอก 5 กลีบ รูปขอบขนาน สีขาว

ผล รูปผลแฟร์กลีบ ยาว 1-3 ซม. เป็นผลแบบงอกตั้งแต่ยังติดอยู่บนต้น ฝักหรือต้นอ่อนรูปทรงกระบอก ขนาด 0.5-0.8 x 15-35 ซม. ปลายเล็กขยายใหญ่ไปทางส่วนโคน แล้วสอบแหลม มีสันแหลมตามยาว ผิวขรุขระ สีเขียว เมื่อแก่จะเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาล ห้อยลงในแนวตั้ง ออกดอกและผลเกือบตลอดปี

นิเวศวิทยา การเจริญเติบโต ขึ้นอยู่ด้านในของป่าชายเลนตามริมชายฝั่งแม่น้ำที่น้ำท่วมถึงอย่างสม่ำเสมอและดินมีการระบายน้ำดี

การใช้ประโยชน์ ด้านสมุนไพร เปลือก ใช้ต้มกับน้ำไว้ชะล้างบาดแผล

โปรงขาว

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Ceriops decandra* Ding Hou

ชื่อวงศ์ RHIZOPHRACEAE

ชื่ออื่น โปรง, โปรงหนู, ปะโลง, โหลง (กลาง); กระบู่โลง, โปลง, โปรง (เพชรบุรี)
แหม (ภูเก็ต); แสมมานะ (สตูล)

ลักษณะทั่วไป เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง กิ่งไม้พุ่ม สูง 2-7 เมตร โคนต้นมีพูพอนเล็กน้อย พวงขยายออก รากหายใจรูปคล้ายเข่า อ้วนสั้น กลม ยาว 6-13 ซม. เนื้อผิว ดิน เรือนยอดกลม แน่นทึบ เปลือกสีเทาอ่อน เรียบถึงแตกเป็นสะเก็ด ช่องอากาศสีน้ำตาลอมชมพู

ใบ เป็นใบเดี่ยวเรียงตรงข้ามสลับทิศทางเป็นกระจุกที่ปลายกิ่งแผ่นใบรูปไข่กลับหรือรูปรีแกมไข่กลับถึงรูปขอบขนานแกมรูปรี ขนาด 3-7 x 5-12 ซม. เป็นมัน ปลายใบป้านมน กลม หรือเว้าตื้นๆ ฐานใบรูปปลีมน ผิวใบด้านบนสีเขียว ท้องใบซีด ก้านใบยาว 1-3 ซม. หูใบยาว 2-3 ซม.

ดอก ออกเป็นช่อตามง่ามใบ แต่ละช่อมีดอกจำนวนมาก ก้านช่อดอกหนาสั้น ไม่มีก้านดอกย่อย ดอกอยู่เป็นกระจุกที่ปลายก้านช่อดอก วงกลีบเลี้ยงยาว 0.5-0.7 ซม. กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูปไข่แหลม ขนาด 0.2-0.3 x 0.3-0.5 ซม. ตรงหรือโค้ง ขึ้น กลีบดอกสีขาวก่อนจะเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาล

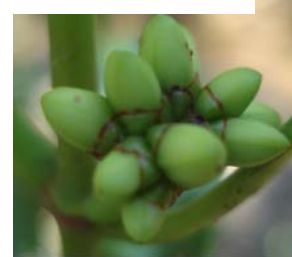
ผล เป็นผลแบบงอกตั้งแต่ยังติดอยู่ บนต้น ลำต้นใต้ใบเลี้ยงหรือ ฝัก เป็นรูปทรงกระบอกเรียว ขนาด 0.7-1 x 8-15 ซม. สีเขียวโคนสีม่วงเข้ม มีสันตามยาว ส่วนโค้งซี่ไปทางปลายกิ่ง ไม่เป็นระเบียบ ลักษณะเด่นคือฝักที่ยังไม่แก่จะชี้ขึ้นบน ออกดอกและผลเกือบตลอดปี

นิเวศวิทยา มักพบตามพื้นที่ป่าชายเลนที่เป็นที่ดอนแห้งและจะมีลักษณะเหมือนไม้พุ่ม หากขึ้นในสภาพที่ไม่เหมาะต่อการเจริญเติบโต

การใช้ประโยชน์ ด้านสมุนไพร เปลือก มีรสฝาดจัด ฝอยเล็กน้อย ใช้เปลือกต้มกับน้ำรับประทานแก้ท้องร่วง แก้อาเจียน แก้บิด แก้มูกเลือด ใช้เปลือกต้มน้ำชะล้างบาดแผล เปลือกตำพอกใช้ห้ามเลือดในบาดแผลสดเล็กน้อยได้

© S. Janyong 2009
สงวนลิขสิทธิ์ภาพ ใช้เพื่อการศึกษากัน

พังกาหัวสุมดอกแดง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Bruguiera gymnorhiza* (L.) Savigny

ชื่อวงศ์ RHIZOPHORACEAE

ชื่ออื่น ประสัก, ประสักแดง, โกงกางหัวสุม, พังกาหัวสุม (กลาง), พลัก

ลักษณะทั่วไป เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ สูง 25-35 เมตรเรือนยอดเป็นพุ่มกลม ทึบ โคนต้น มีพูพอนสูง และมีช่องอากาศขนาดใหญ่อยู่ทั่วไป มีรากหายใจคล้ายหัวเข่า เปลือกหยาบ สีน้ำตาลดำ ถึงดำ แตกเป็นร่องตามยาว ไม่เป็นระเบียบ

ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงตรงข้ามสลับตั้งฉาก รูปไข่แกมรีหรือรูปรี ขนาด 4-9 X 8-20 ซม. ฐานใบมน ปลายใบแหลมสั้น ผิวใบเรียบหนา คล้ายแผ่นหนัง ใบด้านบนมีสีเขียวเข้มเป็นมัน ท้องใบเป็นสีเขียวอมเหลือง มีเส้นใบ 8-10 คู่ ใบด้านล่างมีเส้นใบสีแดงเรื่อ ๆ ก้านใบกลมมีสีแดงเรื่อ ๆ ยาว 2-5 ซม. หูใบแหลมยาว ประกบกันเป็นคู่ ๆ ที่ปลายกิ่ง ยาว 4-8 ซม. มีสีแดง ร่วงง่าย

ดอก ออกดอกเดี่ยว ๆ ตามง่ามใบ ก้านดอกยาว 3-4 ซม. ดอกตูม โค้งลงล่าง รูปกระสวย ยาว 2.5-3.5 ซม. กลีบเลี้ยงสีเขียวปนสีแดง โคนติดกัน ปลายแยกเป็นแฉกแคบ ๆ ลีกลองครึ่งหนึ่ง มี 10-16 แฉก แต่ละแฉกมีขนาด 0.3-0.5 X 1.5-2 ซม. มีกลีบดอก 10-16 กลีบ รูปขอบขนาน สีเหลืองอมเขียวหรือสีขาว ปลายกลีบเว้าลึกลงเกือบถึงกลางกลีบ เป็น 2 แฉก มีขนสั้นปกคลุม ปลายแหลม และมียางค์เป็นเส้นแข็งติดที่ปลาย 3-4 เส้น ยาว 0.3 ซม. เมื่อดอกบานจะมีลักษณะคล้ายสุม

ผล รูปลูกข่าง ยาว 2-3 ซม. ผิวเรียบ จะออกตั้งแต่ผลยังติดอยู่บนต้น “ฝัก” หรือลำต้นใต้ใบเลี้ยง รูปกระสวย ขนาด 1.5-2 X 7-25 ซม. เป็นเหลี่ยมหรือมีสันเล็กน้อย สีเขียวเข้มแกมม่วง เมื่อผลแก่จัดมีสีม่วงดำ

นิเวศวิทยา พบในบริเวณที่น้ำท่วมถึง อย่างสม่ำเสมอ และดินค่อนข้างแข็งและเหนียว การใช้ประโยชน์ ฝักสามารถนำมาเชื่อม บริโภคได้

ตะบูนขาว

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Xylocarpus granatum* Koen.

ชื่อวงศ์ MELIACEAE

ชื่ออื่น กระบูน, กระบูนขาว, ตะบูน (กลาง,ใต้) หยีเเห่ (ใต้)

ลักษณะทั่วไป ไม้ยืนต้นขนาดเล็กถึงกลาง สูง 8-20 เมตร ไม้ผลัดใบ ยอดแผ่กว้าง รูปทรงไม่แน่นอน ลำต้นมักคดงอ โคนต้นเป็นพูพอน เปลือกสีเทา เทาอมขาว น้ำตาลแดง เรียบ บาง คล้ายต้นฝรั่งหรือต้นตะแบก รากมีลักษณะแบน แดงสาขามากมายอยู่บนผิวดินและใต้ดิน (plank root)

ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกปลายคู้ เรียงสลับ ใบย่อยเรียงตรงข้าม มี 2 คู่ รูปไข่กลับ กว้าง 4.5-5 ซม. ยาว 6-12 ซม. ปลายใบมน โคนใบสอบเรียว แผ่นใบหนาและเปราะ ขอบใบโค้งลงและเป็นคลื่นเล็กน้อย เส้นแขนงใบข้างละ 6-9 เส้น ก้านใบสีน้ำตาลสั้น 3-5 มม.

ดอก สีขาวอมเหลือง มีกลิ่นหอมยามบ่ายถึงค่ำ ออกรวมเป็นช่อแบบช่อแยกแขนงตามซอกใบ กลีบเลี้ยงรูปสามเหลี่ยมสั้น 4 กลีบ กลีบดอก 4 กลีบ ดอกบานเต็มที่กว้าง 1-1.2 ซม. เกสรเพศผู้ 8 อัน ออกดอกเดือน มี.ค.-เม.ย.

ผล แห้งแตก ทรงกลมแข็ง สีน้ำตาล ขนาด 15-20 ซม. ก้านผลยาว 3-5 ซม. หนัก 1-2 กก. ซึ่งมีขนาดผลใหญ่ที่สุดในกลุ่มพืชป่าชายหาด มีร่องตามยาวตามผล 4 แนว มีเมล็ดรูปร่างเหลี่ยมโค้งปลายแบบประสานเข้าเป็นรูปทรงกลม มีจำนวน 4-17 เมล็ด สีของผลเหมือนลูกท้อหิมะ ออกผลเกือบตลอดปี

ลักษณะการปรับตัว มีรากแบบ (plank root) มีลักษณะเป็นพูพอนบริเวณโคนต้น, ใบอวบน้ำ

นิเวศวิทยา ขึ้นปะปนกับไม้หลายประเภท เช่น ไม้โปรงแดง ตาตุ่ม และ ไม้โกงกางใบเล็ก ขึ้นได้ดีในน้ำกร่อย และบริเวณตอนกลางของป่าชายหาด

การใช้ประโยชน์ เปลือกให้น้ำฝาด ใช้ย้อมผ้า เปลือกและผลแก้หิวาต์ เปลือกและเมล็ดแก้ท้องร่วง แก้บิด และต้มเพื่อชะล้างแผล

ตะบูนดำ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Xylocarpus moluccensis* Roem.

ชื่อวงศ์ MELIACEAE

ชื่ออื่น ตะบูน, ตะบัน (กลาง, ใต้)

ลักษณะทั่วไป เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ สูง 20-35 เมตร ผลัดใบ ลำต้นเปลาตรง โคนต้นมีพูพอนเล็กน้อย เรือนยอดเป็นพุ่มกลม เปลือกขรุขระ สีน้ำตาลเข้ม แตกเป็นร่องตามยาว ต้นแก่เปลือกลอกเป็นแถบแคบๆ เปลือกหนาประมาณ 0.3-0.5 ซม. เนื้อไม้สีน้ำตาล มีรากหายใจรูปคล้ายกรวยคว่ำ กลม หรือแบน (pneumatophore) ปลายมน ยาว 20-40 ซม. เป็นไม้ที่มีการผลัดใบในช่วงเดือนมีนาคม-เมษายน

ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนก ชั้นเดียว ไม่มีใบยอด เรียงสลับ ใบย่อย 1-3 คู่ เรียงตรงข้าม แผ่นใบรูปรี ถึงรูปขอบขนานแกมรี ขนาด 2-6 X 5-15 ซม. ปลายใบมน ฐานใบแหลม ผิวใบเป็นมัน สีเขียวเข้มเป็นรูปใบพาย และจะเปลี่ยนเป็นสีส้มอมเหลืองทั้งต้น ก่อนที่จะร่วงหล่น ก้านใบย่อยสั้นมาก

ดอก ออกดอกเป็นช่อมีกลิ่นหอมเย็น และกลิ่นของดอกจะหอมมากขึ้นในเวลาเย็นถึงค่ำ ออกตามง่ามใบ เป็นแบบช่อแยกแขนง ช่อดอกยาว 7-17 ซม. ประกอบด้วยดอกจำนวนมาก กลีบเลี้ยง 4 กลีบ แต่ละกลีบยาว 1-1.5 ซม. กลีบดอก 4 กลีบ ไม่ติดกัน รูปขอบขนาน ยาว 0.4-0.8 ซม. สีขาวครีม เกสรเพศผู้ 8 อัน ออกดอกพร้อม ๆ กับแตกใบใหม่ ประมาณเดือนกุมภาพันธ์-มีนาคม

ผล ค่อนข้างกลม มีร่องเล็กน้อย สีเขียว ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 7-12 ซม. มี 7-11 เมล็ด ลักษณะโคนูนหนึ่งด้าน กว้าง 4-6 ซม. ผลแก่ประมาณเดือนสิงหาคม-ตุลาคม

นิเวศวิทยา เป็นไม้ป่าชายเลนที่พบมากในที่ดินเลนแข็ง น้ำท่วมถึงเล็กน้อย ตะบูนดำขึ้นได้ดีในดินที่เป็นกรด รากหายใจ เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ไม้ตะบูนดำดำรงชีวิตอยู่ในเขตที่น้ำท่วมถึงเป็นเวลานาน

การใช้ประโยชน์ ด้านสมุนไพร ผล ต้มน้ำดื่มแก้ท้องเสีย แก้บิด แก้อหิวาห์ ตากแห้งและเผาไฟกับเห็ดพังกาเผากับน้ำมันมะพร้าวเป็นยาแก้มะเร็งผิวหนัง ถ้าผสมเปลือกพังกาจะทำให้แผลมะเร็งยุบตัวเร็ว เปลือก ต้มน้ำดื่มรักษาแผลภายใน ต้มตำให้ละเอียดพอกแผลสด แผลบวมฟกช้ำเป็นหนอง เนื้อไม้แข็งแรงและมีลวดลายสวยงาม

ตาตุ่มทะเล

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Excoecaria agallocha* L.

ชื่อวงศ์ EUPHORBIACEAE

ชื่ออื่น ตาตุ่ม ตาตุ่มทะเล (กลาง) บุตอ (มลายู- ปัตตานี)

ลักษณะทั่วไป เป็นไม้ยืนต้นผลัดใบ ขนาดเล็ก สูง 10-18 เมตร มียางสีขาวมาก ส่วนมากลำต้นจะตรง มักแตกกิ่งในระดับต่ำ บางครั้งดูคล้ายไม้พุ่ม เปลือกเรียบถึงแตกเป็นร่อง สีน้ำตาลอ่อน หรือสีน้ำตาลอมเทา กิ่งอ่อนมีช่องอากาศเล็ก รากหายใจแผ่กระจายไปตามผิวดิน เป็นพืชป่าชายเลนที่มีการผลัดใบเช่นเดียวกับตะบูนดำ

ใบ เป็นเดี่ยว เรียงสลับ รูปรี หรือรูปไข่ แกมรี ถึงรูปไข่กลับ ขนาด 2-5 x 4-9 ซม. ปลายใบกลมถึงเว้าตื้น ๆ หรือเรียวแหลม มน ฐานใบมน ขอบใบหยัก เป็นคลื่นเล็กน้อย ใบเกลี้ยงทั้ง สอง ด้าน แผ่นใบนิ่มคล้ายหนัง มีสีเขียวเป็นมัน และจะเปลี่ยนเป็นสีแดงอิฐ เมื่อใบใกล้ร่วง ก้านใบเรียว ยาว 1-2.5 ซม.

ดอก ออกเป็นช่อตามง่ามใบ เป็นช่อเชิงลด ดอกมีขนาดเล็กมาก ติดกันเป็นกระจุกช่อ ดอกเพศผู้มีสีเหลืองแกมเขียวยาว 5-10 ซม. ช่อดอกเพศเมียสั้น 2-3 ซม.

ผล เป็นแบบผลแห้งแตก มี 3 พู รูปเกือบกลม ขนาด 0.5-0.7 x 0.3-0.4 ซม. ด้านบนยาวกว่าด้านตั้ง ผลเกลี้ยง สีเขียวถึงน้ำตาลเข้ม เมล็ดเกือบกลม สีดำ ออกดอก-ผล เดือน พฤษภาคม-พฤศจิกายน

นิเวศวิทยา ขึ้นทั่วไปบริเวณป่าชายเลน ชอบขึ้นในที่ชื้นแฉะตามชายน้ำริมคลอง และขึ้นแทรกพืชชนิดอื่น เจริญเติบโตได้ดีในน้ำเค็ม ดำรงชีวิตได้ในบริเวณน้ำแช่ขังและน้ำขึ้นน้ำลง มีความทนทาน มีอายุยืน

การใช้ประโยชน์ แก่นานขโมย แก้วม แก้วไข่ ถ่าน้ำเหลืองเสีย แก้วนี้ ขั้วปัสสาวะ มีฤทธิ์อย่างแรง โทษ น้ำยางสีขาวถ้าถูกนัยน์ตา ทำให้ตาอักเสบถึงบอดได้ ถูกผิวหนังทำให้ผิวหนังไหม้ คัน วิธีการรักษา ล้างน้ำยางออกจากผิวหนังโดยใช้สบู่ อาจให้ทายาสเตียรอยด์ ถ้ารับประทานเข้าไปให้เอาส่วนที่ไม่ถูกดูดซึมออกใช้ activated charcoal ล้างท้อง หรือทำให้อาเจียร และรักษาตามอาการ

ถั่วขาว

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Bruguiera cylindrica* Bl.

ชื่อวงศ์ RHIZOPHORACEAE

ชื่ออื่น ถั่วแดง, ประลักขาว (จันทบุรี), โปรง, โปรง
(มลายู-ใต้), ปรัย (มลายู-สตูล), รุ่ย (เพชรบุรี)

ลักษณะทั่วไป เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก - กลาง สูง 8-15 เมตร มีพุ่มบริเวณโคนต้น บริเวณโคนต้นพองขยายออกเรียวยอดแน่นที่รูปปิรามิด เปลือกสีเทาหรือสีน้ำตาล เรียบถึงหยาบเล็กน้อย ตามลำต้นมีช่องอากาศ กิ่งอ่อนสีเขียว มีรากหายใจรูปคล้ายเข่า ยาว 15- 20 ซม. เนื้อไม้ดิน

ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงตรงข้ามสลับทิศทาง แผ่นใบรูปรี ขนาด 3-8 X 7-19 ซม. ปลายใบแหลม ฐานใบรูปลิ้น ใบบางบนมีสีเขียวเข้ม ท้องใบจะมีสีจางกว่า เกือบทั้งสองด้าน ขอบใบจะม้วนลง เส้นกลางใบมีสีเขียว เส้นใบมี 7 คู่ ไม่เด่นชัด ก้านใบยาว 1.5-4 ซม. หูใบยาว 3-5 ซม. มีสีเขียว

ดอก ออกดอกเป็นช่อกระจุกที่ง่ามใบ ช่อละ 3 ดอก ก้านช่อดอกยาว 0.6-0.9 ซม. ดอกยาว 1-1.4 ซม. มีสีเขียวอ่อน ก้านดอกย่อยยาว 0.1-0.5 ซม. วงกลีบเลี้ยงรูปประฆัง โคนกลีบจะติดกันเป็นหลอด ขนาด 0.2-0.3 X 0.4-0.6 ซม.

ผล เป็นผลแบบงอกตั้งแต่ยังอยู่บนต้น ผลสีเขียวยาว 1-1.4 ซม. กลีบเลี้ยงหุ้มผลรูปดาวกางออก กลีบโค้งกลับ ลำต้นใต้ใบเลี้ยง หรือ ฝัก รูปทรงกระบอกเรียวยาว โค้ง ขนาด 0.4-0.6 x 7-14 ซม. เมื่อยังอ่อนสีเขียว และเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลอมเขียวเมื่อแก่ออกดอกและผลเกือบตลอดทั้งปี

นิเวศวิทยา เจริญเติบโตขึ้นในพื้นที่ดินเลนดินเหนียวและแข็งตามริมชายฝั่งหรือ พื้นที่ที่ถูกเปิดโล่งที่ไม่เหมาะสมกับพันธุ์ไม้ชนิดอื่น ถั่วขาวจะเจริญเติบโตได้ดี

การใช้ประโยชน์ เนื้อไม้ เป็นไม้เนื้อแข็ง นำมาเผาถ่าน และทำที่อยู่อาศัย

ถั่วดำ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Bruguiera parviflora* Wight & Arn.ex Griff.

ชื่อวงศ์ RHIZOPHORACEAE

ชื่ออื่น ถั่วทะเล (ระนอง), รังกะแท้ (ใต้)
ลังกะไค, นังกะไค (มลายู-ใต้)

ลักษณะทั่วไป เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก-กลาง สูง 10-20 เมตร พุ่มพุ่มน้อยเฉพาะบริเวณโคนต้น ผิวเปลือกบริเวณโคนต้นมีจุดสีขาวแต้ม เรือนยอดแคบกลม เป็นรูปปิระมิด สีเขียวอมเหลือง มีรากหายใจเหนือผิวดิน เปลือกสีเทาหรือสีน้ำตาลเข้ม เรียบถึงแตกเป็นเกล็ด มีช่องอากาศเล็กๆ

ใบ เป็นกระจุกที่ปลายกิ่ง เรียงตรงข้ามสลับทิศทาง แผ่นใบรูปรี ขนาด 3-5 X 7-15 ซม. ปลายใบแหลม ฐานใบรูปลิ้น แผ่นใบมีสีเขียวอมเขียว ลักษณะเกลี้ยงทั้งสองด้าน เส้นใบบางมี 7 คู่ สามารถเห็นทั้งสองด้าน ก้านใบยาว 1.5-2 ซม. หูใบยาว 3-6 ซม. สีเหลืองอมเขียว

ดอก ออกเป็นช่อกระจุกที่ง่ามใบ ช่อละ 3-7 ดอก ก้านช่อดอกยาว 1.8-2.2 ซม. สีเหลืองอมเขียว ก้านดอกย่อยยาว 0.6-1.5 ซม. วงกลีบเลี้ยงเป็นหลอดยาว 0.7-0.9 ซม. สีเหลืองอมเขียว มีสัน ปลายแยกเป็นแฉกๆ 8 แฉก กลีบดอก 8 กลีบ ดอกมี 8 กลีบ รูปขอบขนาน ยาว 0.1-0.2 ซม. ขอบกลีบมีขน ปลายกลีบมีขนแข็ง 3 เส้น

ผล เป็นผลแบบงอกตั้งแต่ยังติดอยู่บนต้น รูปทรงกระบอก ยาว 1.3-2.5 ซม. กลีบเลี้ยงหุ้มผลตรง ลำต้นใต้ใบเลี้ยง หรือฝัก รูปทรงกระบอก เรียงตรง ขนาด 0.3-0.6 x 8-18 ซม. เมื่อยังอ่อนสีเขียว และเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลเขียว เมื่อแก่ ออกดอกและผลเกือบตลอดปี

นิเวศวิทยา เจริญเติบโต ขึ้นในพื้นที่ ด้านในของป่าชายเลน ที่น้ำท่วมถึง อย่างสม่ำเสมอ
การใช้ประโยชน์ นำมาเผาถ่านและทำที่อยู่อาศัย

Bruguiera parviflora

กระเพาะปลา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Finlaysonia maritima* Back.

ชื่อวงศ์ ASCLEPIADACEAE

ชื่ออื่น เถาะกะเพาะปลา

ลักษณะทั่วไป เป็นไม้เถาเนื้อแข็ง มียางสีขาว ลำต้นเกลี้ยง เถาและใบมีสีเขียวอ่อนถึงแดงอมม่วง

ใบ เป็นใบเดี่ยวเรียงตรงข้าม แผ่นใบรูปไข่กลับ ขนาด 3.5-8 x 7-15 ซม. ปลายใบมน และเป็นติ่งหนาม ฐานใบสอบ ขอบใบเรียบ แผ่นใบอวบน้ำมีขนด้านบน สีเขียวเป็นมัน ด้านท้องใบสีอ่อนกว่า ก้านใบอวบน้ำ มักมีสีแดง

ดอก ออกดอกตามง่าม เป็นช่อกระจุกแตกแขนงแบบสองหรือสามง่ามแขนงของช่อและก้านดอกอวบน้ำสีม่วงแดงมีขน มีใบประดับ ขนาดเล็ก รูปสามเหลี่ยมตามแขนงของช่อดอกและที่ก้านดอก ดอกมีขนาดเล็กเส้นผ่านศูนย์กลาง 1-1.7 ซม. มีกลีบหมัน กลีบเลี้ยงมี 5 กลีบ ขนาดเล็ก มีขนยาว กลีบดอกสีม่วงอมชมพู ขอบขาว รูปกรวย โค่นติดกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็นกลีบรูปไข่ 5 กลีบ ด้านในมีขนยาว สีขาวเกสรตัวผู้ 5 อันล้อมรอบเกสรตัวเมีย ซึ่งมี 2 อัน แต่ก้านเชื่อมติดกัน ยอดเกสรเพศเมีย มีขนาดใหญ่ รูปหัวใจเหลี่ยม ยอดแบน

ผล เป็นฝักขนาดใหญ่ รูปไข่ ปลายแหลมและม้วนงอ ขนาด 3.5 x 5 ซม. ออกเป็นคู่ตามยาว ฝักมีสันใหญ่คล้ายครีและสันเล็กๆ แทรกด้านบนสีม่วง อกชมพู ด้านล่างสีเขียวเมื่อแก่จะแตกด้านเดียว มีเมล็ดมาก เมล็ดรูปไข่ มีขนเป็นฟูที่ปลายออกดอกและผลเดือนตุลาคม-มีนาคม

นิเวศวิทยา เป็นไม้เลื้อยชอบขึ้นในป่าชายเลนและขึ้นได้ทุกสภาพของดินเลนตามชายฝั่งป่าชายเลน

Finlaysonia obovata

© S. Janyong 2009
สงวนลิขสิทธิ์ภาพ ไว้เพื่อการศึกษาเท่านั้น

ทะเล ป่าชายเลน ป่าเชิงพรก

เล็บบ่อนาง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Aegiceras corniculatum* (L.) Blanco

ชื่อวงศ์ MYRSINACEAE

ชื่ออื่น เล็บบ่อนาง (สตูล), แสมแดง (ชุมพร), แสมทะเล (ปัตตานี); ลำพู (ตราด)

ลักษณะทั่วไป เป็นไม้พุ่ม สูงประมาณ 3-7 เมตร แตกกิ่งในระดับต่ำใกล้โคนต้น มีพวงเล็กน้อย เปลือกเรียบ สีเทาเข้มถึงสีน้ำตาลแดง

ใบ เป็นใบเดี่ยว ออกเวียนรอบกิ่ง แผ่นใบหนาคล้ายแผ่นหนังรูปรีถึงรูปไข่กลับ ขนาด 25.5x4-9 ซม. ใบจะหนาแน่นที่ปลายกิ่ง ปลายใบแหลมถึงเว้าตื้นๆ ฐานใบรูปลิ้น แผ่นใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน ผิวใบด้านบนเป็นมัน เส้นกลางใบด้านล่างสีแดงเด่นชัด ก้านใบยาว 0.5-1 ซม. เป็นไม้ป่าชายเลนชนิดหนึ่งที่ขับเกลือออกจากใบ มี(salt gland)

ดอก ออกดอกตามง่ามใบ เป็นช่อแบบช่อซี่ร่ม แต่ละช่อประกอบด้วยดอกจำนวนมาก ดอกมีกลิ่นหอม ก้านดอกย่อยเรียวยาว 1-2 ซม. กลีบเลี้ยง 5 กลีบ ไม่ติดกันและติดคงทน กลีบดอก 5 กลีบ รูปสามเหลี่ยม สีขาว โคนกลีบติดกันอยู่ในหลอดยาว 0.5-0.6 ซม. เมื่อดอกบานเต็มทีกลีบดอกจะโค้งกลับไปทางฐานของดอก เกสรเพศผู้ 5 อัน ก้านชูอับเรณูสั้น ออกดอกกระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-พฤษภาคม

ผล รูปทรงกระบอกเรียวยาวโค้ง ยาว 5-8 ซม. ตอนปลายเป็นติ่งแหลมยาว ผิวเรียบ ผลอ่อนสีเขียว สีเขียวใบทอง เมื่อผลแก่จะมีสีเขียวอมน้ำตาล เมล็ดเป็นแบบงอกตั้งแต่ผลยังติดอยู่กับลำต้น

นิเวศวิทยา พบขึ้นกระจายหรือเป็นกลุ่มตามริมชายฝั่งคลองในป่าชายเลน และบริเวณที่เป็นดินทรายและน้ำท่วมถึงเสมอ

การใช้ประโยชน์ ด้านสมุนไพรผลสุก มีรสเปรี้ยว กินแก้ท้องผูก ผลที่ยังไม่สุก มีรสฝาด ตำคั้นน้ำรับประทานขับพยาธิ ขับเสมหะ ตำเป็นยาพอกแก้ปวด แก้กวม แก้เคล็ด ตำคั้นน้ำ หมักแล้วใช้ทาแผลห้ามเลือด

แสมดำ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Avicennia officinalis* L.

ชื่อวงศ์ AVICENNIACEAE

ชื่ออื่น อาปี-อาปี (ปัตตานี)

ลักษณะทั่วไป ไม้ชายเลนขนาดกลางถึงใหญ่ สามารถสูงได้ถึง 20 เมตร รากแผ่สานเป็นร่างแห และมีรากหายใจลักษณะคล้ายแท่งดินสอ (pneumatophore) โผล่ยื่นขึ้นมาเหนือดิน เรือนยอดเป็นพุ่มหนา แตกกิ่งระดับต่ำไม่มีพูพอน เปลือกเรียบหรือแตกเป็นร่องเล็กน้อยสีเทาถึงสีเทาอมน้ำตาลหรือน้ำตาลอมเขียว

ใบ ใบเป็นใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม แผ่นใบรูปรี หรือรูปไข่กลับ ปลายใบกลม ฐานใบแหลม ใบด้านบนสีเขียวเข้มเป็นมัน ท้องใบมีขนยาวนุ่ม สีเหลืองอมน้ำตาล

ดอก ออกดอกที่ปลายกิ่ง หรือง่ามใบเป็นช่อเชิงลดแน่น มี 7-10 ดอก กลีบเลี้ยง 5 แฉก กลีบดอก 4 กลีบ โคนกลีบติดกันเป็นหลอดสั้นๆ มีสีเหลืองหรือสีเหลืองแกมส้ม ออกดอกช่วงเดือนมกราคม-พฤษภาคม

ผล ผลคล้ายรูปหัวใจเบี้ยว แบนเปลือกอ่อนนุ่มสีเหลืองอมเขียวมีขนนุ่มสีเหลืองอมน้ำตาลปกคลุมหนาแน่น ผิวเปลือกมีรอยย่น ปลายผลมีจะงอยสั้นเมื่อผลแก่เปลือกจะแตกออกด้านข้างตามยาวผล และม้วนเป็นหลอดกลม แต่ละผลมี 1 เมล็ด

นิเวศวิทยา แสมดำเป็นไม้ป่าชายเลน ขึ้นอยู่บริเวณตอนในของป่าชายเลน ปะปนกับไม้พวกถั่วขาวและถั่วดำ

การใช้ประโยชน์ เปลือกใช้ในการฟอกหนังได้ ประโยชน์ด้านสมุนไพร แก่น มีรสเค็มเผื่อน ต้มน้ำแก้ลมในกระดูก ปัสสาวะพิการ แก้กษัย แก้หืด ไอกรน ริดสีดวง ท้องสมาน อาเจียน ปวดท้อง เปลือก ใช้แก้ปวดฟัน และรักษาโรคเรื้อน เมล็ดอ่อน ใช้ตำพอกแรงฝีและพอกฝีที่แตกแล้วให้ตกสะเก็ดเร็วขึ้น

เป้งทะเล

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Phoenix paludosa* Roxb.

ชื่อวงศ์ PALMAE

ชื่ออื่น เป้ง

ลักษณะทั่วไป พืชจำพวกปาล์ม ลำต้นสีเหลืองอมน้ำตาลถึงน้ำตาลไหม้

ใบ จะมีใบมาก ค่อนข้างสั้น มีขนาด 0.45 X 1.5 เมตร ใบโค้งมีสีเขียวเป็นมันหรือสีเขียวอมเหลือง ท้องใบเป็นสีเทาคล้ายควัน โคนใบจะมีเส้นใยเป็นกาบหุ้มลำต้น ใบย่อยจะเล็กแคบยาว ขอบจะพับเข้า จะค่อนข้างแข็งและตรง ปลายใบจะห้อยลง ตามก้านใบด้านล่างจะมีหนามเรียวยาวแหลมและแข็ง

ดอก ดอกเป็นดอกแยกเพศต่างต้น ช่อดอกตั้งตรง ออกดอกที่ง่ามใบ มีกาบขนาดใหญ่ 1 อันหุ้มอยู่ แต่กาบอันนี้จะหลุดไปในไม่ช้า ก้านช่อดอกยาว 60 ซม. จะประกอบด้วยกลุ่มของช่อดอกย่อย ซึ่งเป็นช่อเชิงลดเรียวยาวตรงมีจำนวนมาก มักจะเรียงทำมุมแคบกับแกนหลักไปทางปลายช่อ

ผล ผลเป็นผลสด อ่อนนุ่ม เป็นรูปไข่ มีขนาด 0.8-1 X 1-1.5 ซม. ผลแก่จะเป็นสีส้ม มีผนังชั้นในบางคล้ายกระดาษ มีเมล็ดเดียว

นิเวศวิทยา ขึ้นปะปนกับพืชชนิดอื่นทั่วไปบริเวณป่าชายเลน ชอบขึ้นในที่ ระดับน้ำขึ้นน้ำลงท่วมไม่ถึงลำต้น หรือท่วมไม่นาน มีความทนทาน มีอายุยืน

การใช้ประโยชน์ ใบ นำมาประกอบเป็นอุปกรณ์ประมง ต้น นำมาทำหลักหอย จะทนทานต่อการเกาะของเฟรียง ยอดอ่อนรับประทานได้เช่นเดียวกับไม้ตระกูลปาล์มต่างๆ ไปสรรพคุณทางยา ยอดอ่อน ตำกับกะปิ และหัวหอม พอกแก้พิษปลาตูกทะเล นำมาต้มหรือคั่วผสมน้ำดื่ม แก้โรคลม แก้ท้องเสีย ท้องอืด ท้องเฟ้อ และนำมารับประทานเป็นผักหรือแกง

Phoenix paludosa

ฝาดดอกแดง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Lumnitzera littorea* Voigt

ชื่อวงศ์ COMBRETACEAE

ชื่ออื่น ตำเสาทะเล (พังงา, กระบี่, ตรัง)

ลักษณะทั่วไป เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงใหญ่ ลำต้น เป็นไม้เนื้อแข็ง สูง 10-30 เมตร ลักษณะคดเคี้ยว เปลือกสีเทาน้ำตาลถึงดำมีรอยแตกตามยาวเป็นร่องลึก เปลือกในสีแดงเข้มหรือส้ม ชูทรงพุ่มขึ้นสูง แผ่กิ่งก้านไม่แน่นอน มีรากหายใจรูปคล้ายเข่า (knee root)

ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงเวียนรอบกิ่งหนาแน่นที่ปลายกิ่งแผ่นใบหนารูปรีแกมรูปไข่กลับหรือแกมรูปไข่แกมรูปขอบขนาน ขนาด 1-3 x 3-9 ซม. ปลายใบกลม เว้าตื้นๆ ฐานใบรูปลิ้น ขอบใบหยักมน มีต่อมขนาดเล็ก ก้านใบสั้น ใบสีเขียวเข้ม

ดอก ออกที่ปลายกิ่งเป็นช่อกระจุก แต่ละช่อยาว 2-5 ซม. มี 5-15 ดอก ฐานรองดอกเป็นหลอด ขนาด 0.4 x 0.8-1.2 ซม. แบนด้านข้าง ใต้ส่วนปลาย คอดเล็กน้อย แล้วกว้างออกไปทางกลีบเลี้ยง ซึ่งมี 5 กลีบ สีเขียว รูปไข่กว้าง ขอบกลีบมีขน มีใบประดับย่อย 2 ใบ ขนาดเล็ก กลีบดอก 5 กลีบ สีแดง รูปรี แกมรูปขอบขนาน แต่ละกลีบไม่ติดกัน เกสรเพศผู้ 10 อัน ยาวเป็น 2 เท่าของกลีบดอก

ผล รูปกระสวย ป่องตรงกลาง ลักษณะคล้ายคนโท มีสันตามยาว ขนาดผล 0.4 x 1.3-2 ซม. ผลแก่สีน้ำตาลแดง ออกดอกและผล เดือนพฤศจิกายน-เมษายน

นิเวศวิทยา เจริญเติบโตได้ดี ถ้าขึ้นด้านในป่าชายเลนที่เป็นดินร่วนและความเค็มต่ำ และมักพบขึ้นเป็นกลุ่มบริเวณปากแม่น้ำ ที่เป็นดินเลนแข็ง หรือดินทราย

การใช้ประโยชน์ เนื้อไม้ใช้ในการก่อสร้าง

หลุมพอทะเล

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Intsia bijuga* (Colubr.) O. Ktze.

ชื่อวงศ์ LEGUMINOSAE-CAESALPINIOIDEAE

ชื่ออื่น ประดู่ทะเล (กลาง); จีอบาลาโอะ (มลายู-นราธิวาส)

ลักษณะทั่วไป ไม้ต้น สูง 20-40 เมตร เรือนยอดเป็นพุ่มทรงสูงถึงแผ่กว้าง เปลือกสีเทา แกมเหลืองถึงสีน้ำตาลเทา เรียบหรือแตกสะเก็ด เปลือกชั้นในสีชมพูถึงส้ม ผิวเปลือกสีเขียว

ใบ ปลายใบมนหรือกลม เว้าเล็กน้อย โคนใบกลม แผ่นใบเกลี้ยง มีปื้นขนเล็กน้อย ด้านล่างใกล้โคนใบ ก้านใบย่อยยาว 0.2-0.8 ซม.

ดอก ออกดอกที่ปลายกิ่งแบบช่อแยกแขนง มีขนสั้นนุ่ม ละอองเกสรตัวผู้ยาว 7-10 ซม. กลีบเลี้ยงยาว 0.8 ซม. โคนกลีบติดกันเป็นหลอด มีกลีบดอก 1 กลีบ ยาว 1.3-2 ซม. สีชมพู หรือ สีขาว และจะเปลี่ยนเป็นสีแดงในเวลาต่อมา ขอบกลีบดอกเป็นคลื่น มีขนสั้นนุ่ม แต่ละดอกมีขนาด เส้นผ่าศูนย์กลาง 2-2.5 ซม. ออกดอกช่วง เดือนธันวาคม-เมษายน

ผล เป็นฝักแข็ง แบน รูปขอบขนาน ขนาด 5-7 X 10-18 ซม. โค้งเล็กน้อย ขอบฝักหนา เรียบ ฝักอ่อนสีเขียว บางมาก คล้ายใบ เมื่อแก่ฝักจะหนาขึ้น และเป็นสีน้ำตาลเข้ม เมื่อแก่จัดจะ แตกออกตามรอยตะเข็บตามยาวของฝัก แต่ละฝักมี 4-8 เมล็ด สีน้ำตาลเข้ม รูปไข่ปลายมน โคนตัด ขนาด 2-2.5 X 3 ซม. ผลแก่เดือนกรกฎาคม-กันยายน

นิเวศวิทยา ขึ้นตามพื้นที่น้ำกร่อย และชายฝั่งแม่น้ำใกล้ทะเล และบริเวณตอนในของป่า ชายเลนที่เป็นป่าเชิงทรง

การใช้ประโยชน์ เนื้อไม้ใช้ก่อสร้าง มีความทนทานสูง

หงอนไก่ทะเล

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Heritiera littoralis* Ait.

ชื่อวงศ์ STERCULIACEAE

ชื่ออื่น ไข่ควาย (กระบี่); ดุหน (ตรัง), หงอนไก่ทะเล (ภาคกลาง, สุราษฎร์ธานี)

ลักษณะทั่วไป ไม้ยืนต้น สูง 20 เมตร เรือนยอดค่อนข้างกลมเปลือกสีน้ำตาลเทา แตกสะเก็ดตามยาว เปลือกชั้นในสีน้ำตาลอมชมพู

ใบ เป็นเดี่ยว แผ่นใบรูปไข่หรือรูปขอบขนานกว้าง 3.5-10 ซม. ยาว 10-22 ซม. ปลายใบทุ่หรือมนโคนใบกลมมน เบี้ยว บางครั้งสอบแคบ หลังใบเกลี้ยง ท้องใบเป็นคราบขาวประด้วยจุดและสะเก็ดสีน้ำตาลอ่อน เส้นแขนงใบ 7-15 คู่ ก้านใบยาว 1-2 ซม.

ดอก ออกตามง่ามใบใกล้ปลายกิ่ง เป็นช่อแยกแขนง ยาว 10-20 ซม. เป็นดอกแยกเพศ ดอกเล็ก รูปประมัยยาว 0.3-0.7 ซม. มีขนสั้นนุ่ม ผิวด้านนอก สีน้ำตาลแกมเขียว ด้านในสีแดง - ส้ม วงกลีบรวม 4-6 กลีบ รูปสามเหลี่ยมแคบๆ ไม่มีกลีบดอก ดอกเพศผู้ยาว 0.3-0.58 ซม. ดอกเพศเมียยาว 0.3-0.7 ซม. ออกดอกเดือน มีนาคม-พฤษภาคม และเดือน ตุลาคม - พฤศจิกายน

ผล รูปทรงรี ขนาด 4-6 x 5-11 ซม. เปลือกเป็นเส้นใยอัดแน่น ผิวเกลี้ยง เป็นมัน ผลอ่อนสีเขียว ผลแก่สีน้ำตาล ด้านบนทางปลายผล มีสันคล้ายครีบ เห็นเด่นชัด เมล็ดค่อนข้างกลม มี 1 เมล็ด

นิเวศวิทยา เจริญเติบโต ขึ้นด้านในของป่าชายเลนทั่ว ๆ ไป ในเขตนํ้ากร่อย ที่ดินค่อนข้างเป็นดินทราย

การใช้ประโยชน์ เนื้อไม้ใช้ก่อสร้างภายในอาคารบ้านเรือน แต่ลำต้นที่มีขนาดใหญ่ มักจะกลวงข้างใน ประโยชน์ด้านสมุนไพร เมล็ด แก้ท้องเสีย แก้บิด เปลือก ต้มน้ำอมบ้วนปากแก้รำมะนาด ปากอักเสบ กิ่งอ่อน มีสารแทนนินใช้ดูฟันรักษาเหงือก

สีจ้ำ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Scyphiphora hydrophyllacea* Gaertn. F.

ชื่อวงศ์ RUBIACEAE

ชื่ออื่น จีจ้ำ (กรุงเทพฯ); ซีอำ (มลายู-ภูเก็ต, สตูล) รังแค (ชุมพร); ซีจ้ำ (ตรัง)

ลักษณะทั่วไป เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูง 1.5- 4 เมตร เปลือก บาง สีเหลืองถึงเทา

ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม ใบอ่อนมียาง แผ่นใบอ่อนนุ่มคล้ายหนัง รูปไข่แกมรูปขอบขนานหรือรูปไข่กลับ ขนาด 2-5 X 5-10 ซม. ปลายใบป้านมนหรือกลม ขอบใบเรียบ ฐานใบแหลม ก้านใบยาว 1-2 ซม. หูใบระหว่างก้านใบกลม กว้าง 0.3 ซม.

ดอก ออกดอกเป็นช่อตามง่ามใบ เป็นช่อกระจุกแน่น ก้านดอกย่นสั้นมาก หลอดกลีบเลี้ยงยาว 0.3-0.5 ซม. ปลายแยกเป็นแฉก 4-5 แฉก หลอดกลีบดอกยาว 0.3-0.4 ซม. เป็นสีขาว ก่อนที่จะเปลี่ยนเป็นสีชมพู ออกดอกช่วงเดือน พฤษภาคม-สิงหาคม

ผล อยู่รวมกันเป็นกระจุก ผลเกลี้ยง สีขาว รูปทรงกระบอก ยาว 0.7-1 ซม. มีร่องลึกตามยาว ผลอ่อนนุ่ม แต่ละผลมี 2-4 เมล็ด

นิเวศวิทยา ขึ้นตามพื้นที่โล่ง ริมชายฝั่งแม่น้ำ ที่เป็นเลนอ่อน หรือชายฝั่งทะเลที่ดินเป็นทราย แนวป่าเชิงทรงรอยต่อระหว่างป่าบกและป่าชายเลน

การใช้ประโยชน์ เนื้อไม้เมื่อแห้งจะมีความเหนียวและแข็งแรงมาก นิยมนำมาทำเป็น ต้มมีดพร้าว ต้มจอบ

ฝาดดอกขาว

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Lumnitzera racemosa* Willd.

ชื่อวงศ์ COMBRETACEAE

ชื่ออื่น ฝาด (กลาง, ไต้), ขวาด (สมุทรสาคร), กะลุง (ชุมพร)

ลักษณะทั่วไป ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูงประมาณ 8 เมตร ลำต้น เปลือกขรุขระ สีน้ำตาลแดง มีรากหายใจไม่เด่นชัด

ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงเวียนรอบกิ่ง กระจายตลอดกิ่ง แผ่นใบแคบ รูปไข่กลับ ขนาด 1-3 x 3-9 ซม. ปลายใบกลมเว้าตื้น ๆ ฐานใบรูปลิ้ม ขอบใบเรียบ หรือหยักมนถี่ แผ่นใบสีเขียวอ่อน ก้านใบสั้นมาก

ดอก ออกที่ปลายกิ่งและง่ามใบ เป็นช่อเชิงลด คล้ายช่อกระจี้ ยาว 2- 3 ซม. ไม่มีก้านดอก ฐานรองดอก และหลอดกลีบเลี้ยงรูปท่อแบนด้านข้าง ยาว 0.6-0.9 ซม. แฉกบางส่วนปลายใบประดับย่อย 2 ใบ รูปไข่กว้าง เชื่อมติดกับ ฐานรองดอกในทิศตรงข้าม กลีบเลี้ยง 5 กลีบ สั้น มาก รูปไข่กว้าง เชื่อมติดกับ ฐานรองดอกในทิศทางตรงข้าม กลีบเลี้ยง 5-4 กลีบ สีขาว รูปรีแคบ ถึงรูปใบหอก เกสรเพศผู้ 10 อัน ยาวเท่า ๆ กัน กับกลีบดอก

ผล รูปทรงรี แบนด้านข้าง มีเหลี่ยมมน ขนาด 0.3-0.5 X 1-1.3 ซม. ผลมีขนละเอียดสั้นนุ่มและมีผิวผลเกลี้ยง

นิเวศวิทยา ขึ้นตามพื้นที่ราบหาดเลนน้ำท่วมถึงหรือขึ้นเป็นกลุ่มเป็นใหญ่ เมื่อพื้นที่ป่าเดิมถูกทำลายไป โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีกระบายน้ำดี และดินไม่เป็นทราย มากนัก ในบริเวณพื้นที่อ่าวลิเกา พบขึ้นอยู่บริเวณตอนในสุดของป่าชายเลนที่ติดกับป่าบก ตามแนวร่องน้ำจืด

การใช้ประโยชน์ เนื้อไม้ใช้ก่อสร้างแข็งแรงทนทาน ยอดอ่อน รสเปรี้ยว ใช้ประกอบอาหารและมีสรรพคุณทางยาแก้ท้องอืดเพื่อ

Lumnitzera racemosa

© S. Janyong 2009
สงวนลิขสิทธิ์ภาพ ใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น

พังกาหัวสุมดอกขาว

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Bruguiera sexangula* Poir.

ชื่อวงศ์ RHIZOPHORACEAE

ชื่ออื่น ชลัก (ชุมพร, นครศรีธรรมราช), พังกาหัวสุม (กระบี่, ตรัง)
ประสักขาว, ประสักหนู

ลักษณะทั่วไป เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ สูง 20-30 เมตร โคนต้นมีพูพอนสูง รากหายใจรูปคล้ายเข่า มีรากค้ำจุนขนาดเล็ก กิ่งอ่อนสีเขียว บางครั้งเหมือนถูกย้อมด้วยสี แดง เปลือกสีเทาเข้มถึงสีน้ำตาลอมเทา ผิวเปลือกหยาบ เป็นสะเก็ด แตกเป็นร่องตามยาว ช่องอากาศขนาดใหญ่มีน้อย มีเฉพาะที่พูพอน

ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงตรงข้ามสลับทิศทาง แผ่นใบรูปรีถึงรูปขอบขนาน แกมรูปรี ขนาด 3-6×8-16 ซม. ปลายใบและฐานใบแหลม เส้นใบ 7- 11 คู่ ก้านใบยาว 1-5 ซม. หูใบยาว 4-10 ซม. สีเหลืองอ่อน หรือสีเขียว

ดอก ออกดอกเดี่ยวๆ ตามง่ามใบ ยาว 2.3-4 ซม. ก้านดอกยาว 0.6-1.5 ซม. สีเขียว กลีบเลี้ยง 10-12 กลีบ สีเหลืองอ่อน หรือเขียวอมเหลือง หรือเขียวอมชมพู หลอดกลีบเลี้ยงยาว 1-1.5 ซม. มีสัน กลีบดอก ยาว 1-1.5 ซม. ขอบกลีบมีขน

ผล รูปคล้ายลูกข่าง ยาว 2-3 ซม. ผิวเรียบ เป็นผลแบบงอก ตั้งแต่ยังติดอยู่บนต้น ลำต้นใต้ใบเลี้ยง หรือ ฝัก รูปชิการ์ ขนาด 1-1.5 × 5-10 ซม. สีเขียว มีเหลี่ยมเล็กน้อย โคนสอบทู่ ออกดอกและผลเกือบตลอดทั้งปี

นิเวศวิทยา พบมากในเขตป่าชายเลน ที่มีความเค็มของน้ำค่อนข้างต่ำ
การใช้ประโยชน์ -

หวายลิง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Flagellaria indica* L.

ชื่อวงศ์ FLAGELLARIACEAE

ชื่ออื่น หวายเห็บจาก, หวายลี (ใต้)

ลักษณะทั่วไป เป็นไม้เลื้อย ลำต้นแข็งคล้ายหวาย เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.3-0.8 ซม. แตกกิ่งยาว 3-5 เมตร หรือบางครั้งอาจยาวได้ถึง 10 เมตร ลำต้นมีสีเขียว แต่เมื่อลำต้นแก่ จะเปลี่ยนเป็นสีเทา

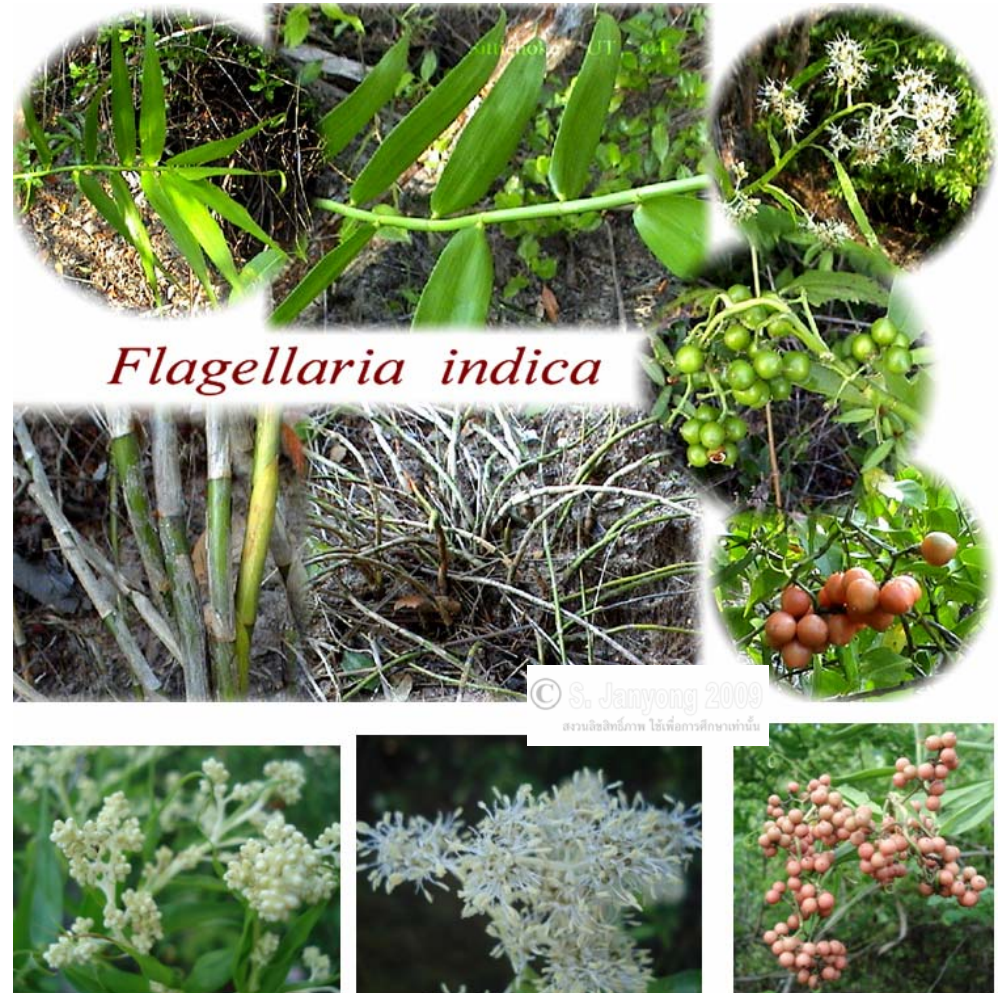
ใบ เรียวยาว รูปใบหอกถึงรูปขอบขนานแกมรูปไข่ ขนาด 0.5-2 X 7.5-20 ซม. ปลายใบมนงอ เรียวยาว และแข็ง ทำหน้าที่เกาะไม้อื่น เพื่อพยุงลำต้นให้เลื้อยทอดสูงขึ้น ฐานใบกว้าง มีกาบใบหุ้มรอบลำต้น เรียงเวียนซ้อนทับกันเป็นระยะ คล้ายกาบหวาย ไม่มีหนาม

ดอก ดอกเป็นช่อตามปลายยอด ช่อดอกแตกแขนงหลายชั้น ดอกเล็ก มีกลิ่นหอม

ผล กลม ปลายผลมีติ่งแหลม ผิวเรียบเป็นมัน ผลอ่อนสีเขียว และจะเปลี่ยนเป็นสีเหลือง และเมื่อแก่จัดจะเปลี่ยนเป็นสีชมพูอมแดง เส้นผ่าศูนย์กลาง 0.5 ซม. แต่ละผลมี 1 เมล็ด

นิเวศวิทยา หวายลิงพบมากในพื้นที่ป่าชายเลนที่เป็นดินเลนแข็ง มีระดับน้ำท่วมถึงเป็นครั้งคราว และพบมากบนจอมแม่หาด

การใช้ประโยชน์ ลำต้นเหนียว ใช้ทำเชือก และทำเครื่องจักรสาน ประโยชน์ด้านสมุนไพร ทั้งต้น ต้มน้ำกินในโรคเกี่ยวกับทางเดินปัสสาวะ ใช้ขับปัสสาวะ หัว ผสมในน้ำให้เด็กอาบแก้พยาธิ (อาบอย่างน้อย 1 เดือน) หัวและราก ต้มน้ำดื่มแก้ไข้ได้ชานได้ ผล ใช้เป็นยาเบื่อสุนัขได้ เมล็ด มีพิษ

Flagellaria indica

ถอบแถบน้ำ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Derris trifoliata* Lour.

ชื่อวงศ์ LEGUMINOSAE-PAPILIONOIDEAE

ชื่ออื่น แควบทะเล, ถอบแถบทะเล, ผักแถบ (กลาง), ทับแถบ (สมุทรสงคราม), ถั่วน้ำ (นราธิวาส)

ลักษณะทั่วไป เป็นไม้เถาเลื้อยซึ่งเป็นไม้พุ่มในป่าชายหาด

ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกปลายคี่ เรียงเวียน ก้านใบยาว 10-15 ซม. มีใบย่อย 1-2 คู่และที่ปลายอีก 1 ใบ ก้านใบย่อยสั้น แผ่นใบย่อยรูปไข่แกมรูปขอบขนาน ขนาด 1.5-5 x 3-10 ซม. ผิวใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน ปลายแหลมถึงเรียวแหลม โคนหูถึงมนกลม เส้นใบ 8-10 คู่

ดอก ออกดอกเป็นช่อเดี่ยวตามง่ามใบ ช่อดอกยาว 5-15 ซม. ดอกมีสีขาวและจะเปลี่ยนเป็นสีชมพูอ่อนก่อนที่จะบาน เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 ซม.

ผล เป็นฝัก เบี้ยว รูปขอบขนาน ขอบฝักเป็นสันบางแคบ สันฝักด้านบนกว้างกว่าด้านล่าง สองเท่า ขนาด 3 x 3.5 ซม. ในหนึ่งฝักจะมีเมล็ดเดียว ซึ่งเป็นรูปไตยาวประมาณ 1-1.2 ซม.

นิเวศวิทยา พบตามป่าชายหาดและในป่าเชิงทรง ที่เป็นกองดินสูง น้ำท่วมไม่ถึง
การใช้ประโยชน์ เถาใช้มัดสิ่งของได้ ช่อดอกรับประทานได้

Derris trifoliata

© S. Janyong 2009
สงวนลิขสิทธิ์ภาพ ใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น

เหงือกปลาหมอดอกม่วง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Acanthus ilicifolius* Linn.

ชื่อวงศ์ ACANTHACEAE

ชื่ออื่น แก้มหมอ, แก้มหมอเล (กระบี่)นางเกร็ง, จะเกร็ง, อีเกร็ง (กลาง)
เหงือกปลาหมอ, เหงือกปลาหมอน้ำเงิน (ทั่วไป)

ลักษณะทั่วไป เป็นไม้พุ่มลำต้นเลื้อย สูง 1-2 เมตร ไม่มีเนื้อไม้ ลำต้นเป็นโพรง ตั้งตรง แต่เมื่ออายุมากจะเอนนอน ลำต้นแก่จะแตกกิ่งออกไป มีรากค้ำจุน และมีรากอากาศ

ใบ เป็นใบใบเดี่ยว เรียงตรงข้ามสลับตั้งฉาก มักมีหนามที่โคนก้านใบ 1 คู่ ใบเกลี้ยง ก้านใบยาว 1-1.5 ซม. แผ่นใบรูปใบหอก กว้าง ขนาด 3-6 x 7-18 ซม. แฉกลงทางฐานใบ ขอบใบเรียบ ปลายใบกลมหรือเป็นติ่งหนาม หรือขอบใบเว้า เป็นลูกคลื่น มีหนามที่ปลายหยัก หนามนี้มักเกิดที่ปลายเส้นใบหลัก และมีหนามขนาดเล็กกว่าแทรก ปลายใบเป็นสามเหลี่ยมกว้าง มีหนามที่ปลาย

ดอก ออกดอกที่ปลายกิ่งแบบช่อเชิงลด ยาว 10-20 ซม. ดอกย่อยไม่มีก้านดอก ออกรอบแกนประมาณ 20 คู่ ใบประดับล่างสุดของแต่ละดอกยาว 0.5 ซม. ร่วงหลุดเร็ว ใบประดับย่อยด้านข้าง 2 ใบ ยาว 0.7 ซม. ติดคงทนและเด่นชัด วงกลีบเลี้ยงมี 4 แฉก สีเขียวอ่อนถึงสีน้ำตาลอมเขียว แฉกบนใหญ่กว่าแฉกล่างเป็นดอกสมบูรณ์เพศ วงกลีบดอกสมมาตรด้านข้าง ดอกบานเส้นผ่าศูนย์กลาง 3.5-4 ซม. กลีบในด้านบนสั้นมาก กลีบล่างใหญ่ มี 3 แฉก สีน้ำเงินหรือม่วงอ่อน

ผล เป็นผลแห้งแตก รูปไข่ ขนาด 1-1.5 X 2.5-3 ซม. สีเขียวถึงน้ำตาลอ่อน ผิวเป็นมัน แตกสองซีกตามยาว มีเมล็ด 2-4 เมล็ด รูปร่างแบน เป็นเหลี่ยมยาว 1 ซม. มีรอยย่นที่เมล็ด ออกดอกและผลเดือนมกราคม-พฤษภาคม

การใช้ประโยชน์ ด้านสมุนไพรทั้งต้น ราก ต้มอาบแก้พิษไข้ แก้โรคผิวหนังทุกชนิด ถ้าใช้รับประทานเป็นยาแก้พิษฝีดาษ และฝี ต้นสดตำให้ละเอียด เอาพอกปิดหัวฝีหรือแผลเรื้อรัง เป็นพืชป่าชายเลนที่นิยมใช้เป็นสมุนไพรมากที่สุด

เหงือกปลาหมอดอกขาว

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Acanthus ebracteatus* Vahl

ชื่อวงศ์ ACANTHACEAE

ชื่ออื่น เหงือกปลาหมอ (กลาง); แก้มหมอ

ลักษณะทั่วไป ลำต้นอวบ มีหนาม คล้ายกับเหงือกปลาหมอดอกม่วงมาก การแยก
ลักษณะระหว่างเหงือกปลาหมอดอกม่วงและเหงือกปลาหมอดอกขาว จะแยกยากมาก ต้องดูที่ข้อ
ดอก แต่จะขึ้นในบริเวณน้ำกร่อย-จืด จะไม่พบเหงือกปลาหมอดอกขาว ในเขตน้ำเค็มจัด

ใบ แผ่นใบกว้างจากประมาณกลางใบ ลงมาทางฐานใบ ขอบใบเว้าหักเล็กน้อย มีหนาม
ไม่มากนัก

ดอก ดอกบานมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 2-2.5 ซม. วงกลีบดอกสีขาว ใบประดับ สั้นกว่า
กลีบเลี้ยง จะร่วงไปก่อนระยะดอกบาน มีใบประดับย่อยในระยะแรกแต่จะร่วงหล่นเร็ว ซึ่งเป็น
ลักษณะที่แตกต่างไปจากเหงือกปลาหมอดอกม่วง เมล็ดมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 0.5-0.7 ซม.

ผล เป็นผลแห้งแตก รูปไข่ ขนาด 1-1.5 X 2.5-3 ซม. สีเขียวถึงน้ำตาลอ่อน ผิวเป็นมัน
แตกสองซีกตามยาว มีเมล็ด 2-4 เมล็ด รูปร่างแบน เป็นเหลี่ยมยาว 1 ซม.

นิเวศวิทยา พบตามป่าชายเลน และบริเวณน้ำกร่อย

การใช้ประโยชน์ ประโยชน์ด้านสมุนไพร ทั้งต้น ราก ต้มอาบแก้พิษไข้ ผื่นคันโรคผิวหนัง
ทุกชนิด ถ้าใช้รับประทานเป็นยาแก้พิษฝีดาษ และฝีทั้งปวง เป็นยาตัดราก ต้นสด ทำให้ละเอียดเอา
พอกปิดหัวฝี หรือแผลเรื้อรังถอนพิษได้ดี

เหงือกปลาหมอเครือ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Acanthus volubilis* Wall.

ชื่อวงศ์ ACANTHACEAE

ชื่ออื่น -

ลักษณะทั่วไป เป็นไม้เถา ลำต้นเลื้อย เจริญ อ่อน ทุกส่วนไม่มีหนาม เกล็ดเหลืองอ่อน

ใบ รูปไข่ ขอบใบเรียบ แผ่นใบกว้างจากประมาณกึ่งกลางใบไปทางปลายใบข้อระหว่างใบหนึ่งถึงอีกใบหนึ่งยาวมาก ใบมีลักษณะคล้ายโปรงแดง ใบหนาสีเขียวเข้ม

ดอก ช่อดอกสั้น มีดอกจำนวนมาก ดอกบาน มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 2-2.5 ซม. มีสีขาวคล้ายเหงือกปลาหมอดอกขาว ใบประดับยาวกว่ากลีบเลี้ยง ร่วงหล่นในระยะดอกบานไม่มีใบประดับย่อย

ผล สีเขียวเข้ม ยาวรี ผลสุกสั้นกว่า 2 ซม. เมล็ดมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 0.5-0.7 ซม.

นิเวศวิทยา เป็นพันธุ์ไม้ที่พบเฉพาะถิ่น ค่อนข้างหายาก ขึ้นได้ดีในที่น้ำท่วมถึงอย่างสม่ำเสมอ แต่ในพื้นที่บริเวณอ่าวสัเลา พบได้ทั่วไปในป่าชายเลนที่น้ำท่วมถึงไม่มากนัก

Acanthus volubilis

© S. Janyong 2009
สงวนลิขสิทธิ์ภาพ ใช้เพื่อการศึกษานานับ

น้ำนอง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Brownlowia tersa* (L.) Kosterm.

ชื่อวงศ์ TILIACEAE

ชื่ออื่น -

ลักษณะทั่วไป เป็นไม้พุ่มกึ่งเลื้อย สูง 1.5-4 เมตร เปลือกเหนียวคล้ายเชือก

ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงเวียน แผ่นใบรูปใบหอก ขนาด 2.5-6 x 10-21 ซม. ปลายใบแหลมถึงเรียวแหลม ฐานใบมน ขอบใบเรียบ มีเส้นใบ 6-8 คู่ โค้งจรดกันที่ขอบใบ ผิวใบด้านบนเกลี้ยง สีเขียวเข้ม ท้องใบเป็นเกล็ดมีสีเหลืองอมน้ำตาล ก้านใบยาว 0.5-1 ซม.

ดอก ออกตามง่ามใบ เป็นช่อแยกแขนง ตาดอกกลมเล็ก ดอกมีขนาดเล็ก กลีบเลี้ยงรูประฆัง ปลายแยกเป็น 5 แฉก รูปสามเหลี่ยม กลีบดอก 5 กลีบ สีขาว รูปขอบขนาน มีเกสรเพศผู้จำนวนมาก

ผล เป็นผลแห้งแตก มี 2 พู ขนาด 1-1.5 x 1.5-2 ซม. ขั้วผลแหลมและบานออกไปทางปลายผล รูปร่างคล้ายสามเหลี่ยม ผลอ่อนสีเขียวอมเหลืองเมื่อผลแก่ จะเป็นสีน้ำตาล ออกดอกและผลเดือนมีนาคม-พฤษภาคม

นิเวศวิทยา ขึ้นได้บริเวณป่าชายเลนพื้นที่ค่อนข้างสูงซึ่งน้ำทะเลท่วมถึงเป็นครั้งคราวเป็นพันธุ์ไม้ป่าชายเลนที่ค่อนข้างหายากชนิดหนึ่ง แต่ในบริเวณพื้นที่อ่าวสิเกา พบได้โดยทั่วไปในบริเวณตอนในของป่าชายเลน

Brownlowia tersa

จาก

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Nypa fruticans* Wurm.

ชื่อวงศ์ PALMAE

ชื่ออื่น อัดตะ (มลายู-ใต้)

ลักษณะทั่วไป เป็นไม้จำพวกปาล์มมีขนาดเล็ก ลำต้นเป็นเหง้าอยู่ใต้ดิน มีรากอวบ อ้วนอัดแน่นบริเวณกอ เหง้ามีลักษณะคล้ายฟองน้ำ มักจะจมอยู่ในโคลน และอยู่ใต้น้ำขณะน้ำท่วม

ใบ เป็นแบบขนนก ยาว 4-9 เมตร ลักษณะแข็ง ตั้งตรงขึ้น ใบย่อยรูปใบหอก ยาว 0.9-1.3 เมตร เรียงตัว 2 แถวคล้ายใบมะพร้าว มีกาบใหญ่เป็นกอ ผิวใบด้านบนสีเขียวเป็นมัน ด้านท้องใบสีเขียวเหลือง ฐานใบอ้วนซ้อนทับกัน

ดอก ออกที่ง่ามใบ บริเวณใกล้ปลายยอด ดอกเป็นดอกแยกเพศแต่อยู่ต้นเดียวกัน ดอกเพศเมียเป็นช่อกระจุกแน่น ล้อมรอบด้วยดอกเพศผู้เป็นช่อเชิงลดขนาดสั้น ซึ่งดอกเพศผู้นี้จะเรียงอยู่บนช่อดอกแบบทางกระรอก ก้านดอก สีน้ำตาลดอกสีเหลืองเข้ม

ผล ออกเป็นช่อ แต่ละช่อมีผลจำนวนมาก ช่อผลห้อยลง ผลอัดกันแน่น เป็นรูปทรงกลม เส้นผ่าศูนย์กลาง 30 ซม. ผลเป็นเหลี่ยมรูปทรงรี ยาว 7-10 ซม. ผลอ่อนสีเขียวและเป็นสีดำเมื่อแก่ ผลแห้งติดอยู่บนต้นก่อนที่จะร่วงหล่น เปลือกของผล เป็นเส้นใยอัดกันแน่น เมล็ดรูปไข่ สีขาวแข็ง ยาว 3-5 ซม. ผลแก่ราว ๆ เดือนตุลาคม-ธันวาคม

นิเวศวิทยา ขึ้นได้บริเวณป่าชายเลนตอนในสุด หรือพื้นที่ที่เป็นน้ำกร่อย

การใช้ประโยชน์ ประโยชน์ด้านสมุนไพร ใบมีรสฝาดแก้ลมจืดต่าง ๆ ขับเสมหะ และขับพิษทั้งปวง น้ำตาลจาก สมานริดสีดวงทวาร ผลอ่อนนิยมนำมารับประทาน ใบใช้ห่อขนมและทำใบจากมวนยา นอกจากนี้แล้วยังสามารถทำน้ำตาลจากจากวงของช่อผลด้วย

© S. Janyong 2009
สงวนลิขสิทธิ์ภาพ ใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น

Nypa fruticans

แคทะเล

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Dolichamndrone sathacea* Schum.

ชื่อวงศ์ BIGNONIACEAE

ชื่ออื่น : แคน้ำ, แคนา, แคป่า (กลาง); แคตุ้ย, แคฝา, แคปี่ฮ่อ, แคแทนแท้ (เหนือ)

ลักษณะทั่วไป เป็นต้นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก ไม่ผลัดใบ สูง 4-10 เมตร แตกกิ่งก้านน้อย เรือนยอดแผ่กว้าง แต่ละส่วนเมื่อแห้งจะเปลี่ยนเป็นสีดำ เปลือกสีเทา เรียบหรือแตกเป็นร่องตื้น ๆ มีช่องอากาศตามลำต้น

ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกปลายที่ เรียงตรงข้ามกัน ก้านใบ ยาว 10-30 ซม. ใบย่อย 2-4 คู่ มีขนาดไม่เท่ากัน ใบรูปไข่ รูปใบหอกแกมรูปไข่ หรือรูปใบหอกถึงรูปขอบขนานแกมรูปไข่ ขนาด 2.5 x 7-16 ซม. ปลายใบเรียวแหลมยาวคล้ายหาง ฐานใบเบี้ยว หรือแหลมถึงกลม ขอบใบ เรียบ มีต่อมเรียงไปตามเส้นกลางใบทางด้านท้องใบ ก้านใบย่อย ยาว 0.4-1 ซม.

ดอก เป็นแบบช่อกระจจะ ช่อดอกสั้นออกตามปลายกิ่งยาว 3-5 ซม. แต่ละช่อมี 3-7 ดอก ก้านดอกย่อยยาว 1.5-3.3 ซม. บานครั้งละหนึ่งดอก มีกลิ่นหอมวงกลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นรูป แตร ยาว 12-17 ซม. ปากแตรแยกเป็น 5 แฉกแต่ละแฉกมีรอยย่น และหยักมนตามขอบ เกสร ตัวผู้ 2 คู่ แต่ละคู่สั้นยาวไม่เท่ากัน ออกดอกเกือบตลอดทั้งปี แต่จะออกมากเดือน เมษายน- พฤษภาคม

ผล เป็นฝักเรียวยาว 2-3 x 30-60 ซม. บิดเป็นเกลียว เมื่อแห้งแตกออกเป็นสองซีก มี เมล็ดหนาแบนมีปีก รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาด 0.6-0.8 x 1.3-1.8 ซม. ออกผลเดือนกรกฎาคม- กันยายน

นิเวศวิทยา แคทะเลขึ้นในป่าบริเวณน้ำกร่อย บริเวณตอนในของป่าชายเลน ป่าเชิงทรง

© S. Janyong 2009
สงวนลิขสิทธิ์ภาพ ใช้เพื่อการศึกษานานาชาติ

Dolichamndrone sathacea

จิกทะเล

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Barringtonia asiatica* (L.) Kurz

ชื่อวงศ์ LECYTHI DACEAE

ชื่ออื่น จิกเล (ทั่วไป), โตนเล (ภาคใต้), อามุง (มลายู-นราธิวาส)

ลักษณะทั่วไป ไม้ยืนต้น ขนาดกลาง สูงไม่เกิน 20 เมตร ไม่ผลัดใบ เรือนยอดแผ่กว้าง หนาทึบ กิ่งมีขนาดใหญ่ มีรอยแผลอยู่ทั่วไป เป็นรอยแผลที่เกิดจากใบที่ร่วงหล่นไป เปลือกต้นมีสีน้ำตาลหรือสีเทา

ใบ ใบเดี่ยว ขนาดใหญ่ เรียงเวียนสลับ ใบรูปไข่กลับหรือรูปไข่แกมรูปขอบขนาน กว้าง 10-18 ซม. ยาว 20-38 ซม. ปลายใบมน โคนใบสอบ ขอบใบเรียบ แผ่นใบหนา ผิวใบด้านบนสีเขียวเป็นมัน

ดอก สีขาว มีกลิ่นหอม ออกดอกเป็นช่อแบบช่อกระจุกสั้นที่ปลายกิ่ง ช่อดอกยาว 2-15 ซม. กลีบเลี้ยงสีเขียว 2 กลีบ เกือบกลม กลีบดอก 4 กลีบ เกสรเพศผู้จำนวนมาก สีขาวปลายสีชมพู ดอกบานเต็มที่กว้าง 10-12 ซม.

ผล ผลแห้ง ไม่แตก ทรงสี่เหลี่ยมฐานเว้า ผิวสีเขียวเป็นมัน กว้าง 8.5-10 ซม. ยาว 8.5-11 ซม. มีเมล็ดเดี่ยวโคนเป็นรูปสี่เหลี่ยม ป้านและมีปลายแหลมคล้ายลูกดิ่ง ออกดอกออกผลเดือนสิงหาคม – พฤศจิกายน

นิเวศวิทยา ชอบขึ้นตามริมชายหาดที่มีดินเลน และขึ้นได้ในที่มีดินเลนแข็ง ดินทรายป่าชายหาด พบได้น้อยในบริเวณชายฝั่งทะเลของจังหวัดตรัง

การใช้ประโยชน์ ใ้ห้ร่มเงา ดอกมีกลิ่นหอม เปลือกและเนื้อของผลใช้เบื่อปลา เป็นยาเสพติดและช่วยให้นอนหลับ ผล เปลือก ใบ บรรเทาอาการ ปวดศีรษะ เมล็ดขับพยาธิ ผลสุกจะเบาและภายในเปลือกหุ้มเมล็ดจะมีลักษณะคล้ายก้ามปูราวด จุดเผาไฟ จะให้ควันไล่แมลง

Barringtonia asiatica

© S. Janyong 2009
สงวนลิขสิทธิ์ภาพ ใช้เพื่อการศึกษานานาชาติ

ตีนเป็ดทะเล

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cerbera odollum* Gaertner.

ชื่อวงศ์ APOCYNACEAE

ชื่ออื่น ตีนเป็ดน้ำ, ตุ่ม (กาญจนบุรี) สั่งลา (กระบี่) มะตะกอ (มลายู-นราธิวาส)
พะเนียงน้ำ

ลักษณะทั่วไป เป็นไม้ยืนต้น ขนาดเล็ก ผลัดใบ สูง 6-12 ม. ลำต้นมักแตกกิ่งต่ำ เรือนยอดแผ่กว้าง คล้ายร่ม ทึบเป็นพุ่มกลม เปลือกนอก เรียบ สีเทา เปลือกใน สีเหลืองอ่อน มีช่องระบายอากาศเป็นร่องยาว มีน้ำยางสีขาว

ใบ ใบเดี่ยว เรียงเวียนสลับ ใบรูปใบหอกแกมรูปไข่กลับ กว้าง 2.4-8 ซม. ยาว 8.9-30 ซม. ปลายใบติ่งแหลม โคนใบรูปปลีมน ใบเกลี้ยง สีเขียวเข้มเป็นมัน ขอบใบเรียบหรือเป็นคลื่นเล็กน้อย

ดอก ออกเป็นช่อแยกแขนงตามปลายกิ่ง ช่อดอกยาว 8-35 ซม. ดอกสีขาว ก้านดอกยาว 1-4 ซม. กลีบดอกและกลีบเลี้ยงมีจำนวนอย่างละ 5 กลีบ กลีบเลี้ยงรูปแถบหรือรูปใบหอกกลับ ยาว 0.8-2.5 ซม. กลีบดอกเรียงซ้อนทับกันด้านซ้ายในตาดอก ดอกบานมีแฉ้มเหลืองรอบปากหลอดกลีบดอก หลอดกลีบยาว 1-2 ซม. แฉกกลีบยาว 1.2-3.8 ซม. มีขนสั้นนุ่มด้านในหลอดครึ่งบน

ผล ผลสดแบบมีเนื้อเมล็ดเดี่ยว ทรงกลมหรือค่อนข้างกลมเป็นสองพูตื้นๆ สีเขียวอมม่วงถึงม่วงเข้ม กว้างประมาณ 6 ซม. ยาวประมาณ 7 ซม. ออกดอกและเป็นผลเกือบตลอดทั้งปี เมล็ดแข็งและเบาลอยน้ำได้

นิเวศวิทยา กระจายพันธุ์ตามชายหาดที่เป็นดินทรายและบริเวณป่าเชิงทรงแนวรอยต่อระหว่างป่าชายหาดกับป่าบกหรือบริเวณที่ได้รับอิทธิพลของน้ำกร่อย

การใช้ประโยชน์ ปลูกเป็นไม้ประดับ เมล็ดทำไม้ประดับแห้ง ประโยชน์ด้านสมุนไพร ใบแก้หวัด กลาก เกลื้อน เมล็ดใช้เบื่อปลา เปลือกต้นแก้ไข้ ผลมีพิษทำให้เกิดอาการระคายเคือง

เตยทะเล

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Pandanus odoratissimus* L.f.

ชื่อวงศ์ PANDANACEAE

ชื่ออื่น ลำเจียก, การะเกด (กลาง) ปาณะ (มลายู-นราธิวาส)

ลักษณะทั่วไป ต้น ไม้พุ่ม สูง 5 - 10 เมตร แตกกิ่งก้าน จนมองดูเป็นกอ มีรากยึดเกาะ ลำต้นมีสีน้ำตาลอ่อน

ใบ ออกเวียนรอบต้นเป็นสามแนว โคนใบเป็นกาบหุ้มรอบลำต้น แผ่นใบรูปใบดาบ ขอบใบ สองข้างเกือบขนานกัน ปลายใบเรียวแหลมโค้งรูปแฉ่ ขนาด ใบ 4-8 x 100-250 ซม. เมื่อตัดใบตามขวาง จะได้เป็นรูปตัว M ใบอ่อนปลายใบตรงแข็งแต่เมื่ออายุมากขึ้นปลายใบจะห้อยตกลงตั้งแต่กลางใบด้านท้องใบนวลเห็นได้ชัด ขอบใบและเส้นกลางใบด้านล่างมีหนามแหลมแข็ง

ดอก เป็นดอกแยกเพศอยู่ต่างต้น ดอกเพศผู้อยู่ตามง่ามใบ เป็นช่อเชิงลด ยาว 30-60 ซม. มีก้านดอกและมีใบประดับช่อดอกอายุสั้น ดอกเหี่ยวอย่างรวดเร็วหลังจากบานเต็มที่ ดอกเพศเมียออกที่ปลายยอด ก้านช่อดอกยาว 10- 30 ซม. มีก้านดอกและใบประดับ ใบประดับล่างสุดลักษณะ คล้ายใบ ใบประดับบนสุดสั้นสีเหลืองอ่อน ดอกอยู่ชิดติดกันเป็นก้อนลักษณะเกือบกลมถึงรูปรี

ผล ในระยะแรกผลมีสีขาวอมเขียว แล้วเปลี่ยนเป็นสีเหลือง เมื่อแก่จะเป็นสีส้มหรือแดง เมล็ดรูปกระสวย ออกดอกและผลตลอดปี

นิเวศวิทยา พบขึ้นมากตามชายหาดใกล้ชายฝั่งทะเลและในป่าเชิงทรง

การใช้ประโยชน์ ปลูกเป็นไม้ประดับ ชาวบ้านชอบปลูกเพื่อบังลมเพราะทนต่อลมแรง และอากาศแล้ง ใช้ใบสานเป็นเสื่อ และเครื่องใช้ประเภทจักสาน ด้านสมุนไพร ดอก มีกลิ่นเหม็นมาก มีคุณสมบัติช่วยบำรุงหัวใจ และทำเครื่องหอม ราก ส่วนที่โผล่ขึ้นมาอยู่เหนือพื้นดินใช้ขับปัสสาวะ

หลาวชะโอน

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Oncosperma tigillaria* Ridl.

ชื่อวงศ์ PALMAE

ชื่ออื่น ชะโอน, นิง (มลายู-นราธิวาส)

ลักษณะทั่วไป หลาวชะโอน เป็นพืชพวกปาล์ม แตกหน่อขึ้นชิดกันเป็นกอใหญ่ สูง 25-35 เมตร ลำต้นสีเทา หรือดำ ลำต้นที่อายุน้อยยังไม่มากจะมีหนามยาวแหลมปกคลุมรอบลำต้น

ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกละเอียด ขนาด 50-100 x 250-400 ซม. โค้งลง ใบย่อยรูปรีเว้าแคบ ฐานห้อยลง ที่ปลายใบย่อยมีเส้นใยเรียวยาว ยาว ใบย่อยอยู่ชิดกัน มีจำนวนมาก เรียงเป็นระเบียบ ก้านใบมีหนามยาว แหลม แข็งสีดำ ยอดเป็นลำแหลมหุ้มด้วยกาบ ใบสีเขียวทึบ

ดอก ช่อดอกมีขนาดใหญ่ ออกเป็นช่อแยกแขนงข้างลำต้น ต่ำกว่ากาบใบช่อดอกห้อยลง ยาว 50-60 ซม. สีขาวถึงเหลืองนวล มีกาบหุ้มช่อดอกรูปเรือซ้อนกัน 2 กาบ ดอกอยู่เป็นกลุ่ม กลุ่มละ 3 ดอก ดอกเพศเมียอยู่ตรงกลาง ขนาดข้างด้วยดอกเพศผู้

ผล ค่อนข้างกลม เส้นผ่าศูนย์กลาง 0.7-1.3 ซม. เป็นผลเนื้อนุ่ม ผิวผลเรียบ ระยะเวลาสีแดง เมื่อสุกเปลี่ยนเป็นสีม่วงดำ และก้านช่อผลสีแดงอมม่วงแต่ละผลมี 1 เมล็ด ออกดอก-ผล ประมาณเดือนมีนาคม-สิงหาคม

นิเวศวิทยา ขึ้นในที่ลุ่มใกล้ชายฝั่งทะเล ที่เป็นดินทราย มีการระบายน้ำดี ตอนบนของป่าชายหาดที่น้ำค่อนข้างจืด และกระจัดกระจายในป่าพรุ

การใช้ประโยชน์ เนื้อไม้ใช้ปักเสาในทะเลและใช้ในการก่อสร้างได้ดี

Oncosperma tigillarium

© S. Janyong 2009
สงวนลิขสิทธิ์ภาพ ไว้เพื่อการศึกษาค้นคว้า

ทะเล ← ป่าชายเลน → ป่าเชิงทราย

เทพี

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Caesalpinia crista* L.

ชื่อวงศ์ LEGUMINOSAE-CAESALPINIOIDEAE

ชื่ออื่น พอระแ (มลายู-นราธิวาส)

ลักษณะทั่วไป เป็นไม้เถาเลื้อย สูง 3-5 เมตร ลำต้น กิ่ง และก้านใบมีหนามคล้ายกับ หนามกุหลาบ

ใบ ประกอบสองชั้น เรียงสลับกัน ก้านใบยาว 10-20 ซม. ก้านแขนงออกตรงกันข้าม 2-4 คู่ ในแต่ละก้านแขนงมีใบย่อย 2-4 คู่ ออกตรงข้ามกันใบย่อยรูปรีแกมรูปไข่ถึงรูปขอบขนาน ปลายใบมนถึงแหลม ฐานใบแหลมถึงมนกลม ขนาด 1-3 x 2-6 ซม. ผิวเกลี้ยงทั้งสองด้าน

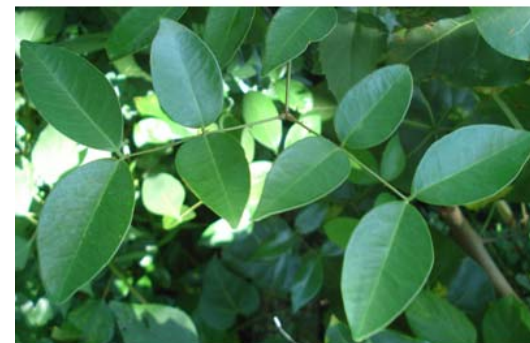
ดอก ออกเป็นช่อแยกแขนงตามง่ามใบและปลายกิ่ง แต่ละช่อยาว 10-20 ซม. ดอกสี เหลืองสด เส้นผ่าศูนย์กลาง 1.5-2 ซม. ออกดอกระหว่างเดือนธันวาคม-กุมภาพันธ์

ผล เป็นฝักรูปสี่เหลี่ยมคางหมู ขนาด 2.5-3 x 4-7 ซม. มี 1 เมล็ด รูปคล้ายไต แบน ขนาด 3 x 2 ซม. สีน้ำตาล

นิเวศวิทยา ขึ้น ตอนในของป่าชายหาดและในที่โล่งแจ้งบริเวณริมป่าชายหาด

Caesalpinia crista

มังคะ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cynometra iripa* Kostel.

ชื่อวงศ์ LEGUMINOSAE-CAESALPINIOIDEAE

ชื่ออื่น กาทัง

ลักษณะทั่วไป เป็นไม้พุ่ม สูง 2-6 เมตร เรือนยอดแผ่กว้าง แตกกิ่งแขนงเรียวยาว ลำต้นสีเทาอมเขียว มีสีขาวแต้ม

ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกชั้นเดียว เรียงสลับ มีใบย่อย 1-2 คู่ รูปไข่ถึงรีหรือรูปขอบขนาน ขนาด 1-4 x 2-9 ซม. แผ่นใบไม่สมมาตร ปลายใบเว้าตื้น ๆ หรือเป็นติ่งแหลม ฐานใบแหลม ขอบใบเรียบ ใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน ก้านใบยาว 0.8-1.3 ซม. แกนกลางยาว 0.9-1.5 ซม. มีขนสั้นนุ่ม

ดอก ออกตามง่ามใบเป็นช่อสั้น ๆ แบบช่อกระจุก มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ก้านดอกย่อยยาว 0.4-0.6 ซม. มีขนสั้นนุ่ม กลีบเลี้ยง 4-5 กลีบ ยาว 0.3-0.4 ซม. ปลายกลีบโค้งกลับ กลีบดอกยาว 0.3 ซม. สีขาว ออกดอกช่วงเดือนธันวาคม-เมษายน

ผล เป็นฝักขนาดเล็กยาว 1-2 ซม. ผิวย่นขรุขระ มีจะงอยด้านข้าง

นิเวศวิทยา พบตามเขตรอยต่อระหว่างป่าชายเลนกับป่าบก ริมชายฝั่งคลองในป่าชายเลนที่เป็นดินเลนแข็ง

Cynometra iripa

ทะเล

ป่าชายเลน

ป่าเบญจพรรณ

© S. Janyong 2009
สงวนลิขสิทธิ์ภาพ ไว้เพื่อการศึกษานานาชาติ

โพรนก

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Rapanea porteriana* (A.Dc.) Mez.

ชื่อวงศ์ MYRSINACEAE

ชื่ออื่น ลามเขา, งามขาว (ใต้), รังกะแท้ (จันทบุรี)

ลักษณะทั่วไป เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูง 5-10 เมตร เรือนยอดรูปกรวยคว่ำ แตกกิ่งต่ำเปลือกสีเทาขาว เรียบถึงแตกสะเก็ด เปลือกชั้นในสีน้ำตาลแกมเหลืองถึงม่วงแกมแดง

ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงเวียนรอบกิ่ง หนาแน่นที่ปลายกิ่ง แผ่นใบรูปขอบขนานแกมรูปไข่กลับ ขนาด 2-4 x 4-10 ซม. ผิวใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน ด้านบนสีเขียวเข้มท้องใบสีซีด ปลายใบหู่ถึงมนกลม หรือเว้าตื้น ๆ ฐานใบรูปลิ้น เส้นใบบาง 8-12 คู่ ก้านใบยาว 0.3-0.5 ซม.

ดอก ออกเป็นช่อซี่ร่มตามง่ามใบเกือบตลอดกิ่ง ก้านช่อดอกรูปกรวยสั้น ยาว 0.2-0.4 ซม. ดอกมีขนาดเล็กมาก สีขาวอมม่วง หลอดกลีบเลี้ยงรูปไข่ และหลอดกลีบดอกรูปขอบขนาน

ผล เป็นผลเนื้อนุ่ม รูปกลม เส้นผ่าศูนย์กลาง 0.5 ซม. ที่ปลายมีติ่ง แต่ละช่อติดผลประมาณ 3-5 ผล ก้านผลเล็กยาว 0.4-0.7 ซม. ผลอ่อนสีเขียวก่อนจะเปลี่ยนเป็นสีชมพู และผลแก่สีดำ มี 1 เมล็ด ออกผลเดี่ยวมีถุนายน-สิงหาคม ขึ้นอยู่ด้านหลังป่าชายเลนบริเวณป่าเชิงทรง

Rapanea porteriana

© S. Janyong 2009
สงวนลิขสิทธิ์ภาพ ไว้เพื่อการศึกษานานาชาติ

มะพลับ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Diospyros areolata* King & Gamble

ชื่อวงศ์ EBENACEAE

ชื่ออื่น พลับ (กลาง), เนียน (นครศรีธรรมราช)

ลักษณะทั่วไป เป็นไม้ยืนต้นไม่ผลัดใบขนาดเล็ก สูง 5-12 เมตร เรือนยอดรูปกรวยคว่ำ เปลือกสีน้ำตาลเทาถึงคล้ำดำ เรียบหรือเป็นสะเก็ดและหลุมตื้น ๆ เปลือกชั้นในสีน้ำตาล

ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ แผ่นใบหนาคล้ายแผ่นหนัง รูปขอบขนาน ขนาด 4-7x7-20 ซม. ปลายใบแหลม ฐานใบมน ใบเกลี้ยง หรือมีขนเฉพาะบริเวณเส้นกลางใบด้านท้องใบ มีเส้นใบ 5-12 คู่ ยอดอ่อนและใบอ่อนมีขนสั้น ๆ ก้านใบยาว 1-1.5 ซม. มีขน

ดอก เป็นดอกแยกเพศ ออกที่ง่ามใบ ดอกเพศผู้ออกเป็นช่อ ช่อละ 3-4 ดอก ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1 ซม. ก้านดอกย่อยยาว 0.2 ซม. มีขนยาวนุ่มวงกลีบเลี้ยงรูประฆังกว้าง กลีบดอกรูปคนโท หรือรูปไข่ กลีบดอก 5 กลีบ สีขาว ด้านนอกมีขนสั้นนุ่ม เกสรเพศผู้ 20-21 อัน ดอกเพศเมียมักออกเดี่ยว ๆ ก้านดอกยาว 0.5-1 ซม. มีขนยาวนุ่ม ออกดอกเดือนมีนาคม-พฤษภาคม

ผล รูปไข่ถึงกลมรี ขนาด 2.5-3.5 x 3-5 ซม. มีขนและเกล็ดละเอียดสีน้ำตาลแดงปกคลุม กลีบเลี้ยงปิดขั้วผล ขอบหยักลึก แต่ละแฉกมักพับกลับ สีเขียว ก้านผลยาว 1 ซม. มี 8 เมล็ด ผลแก่ระหว่างเดือนสิงหาคม-กุมภาพันธ์

นิเวศวิทยา พบขึ้นในป่าที่ลุ่มต่ำ บริเวณแนวกันชนระหว่างป่าบกและป่าชายเลนบริเวณชายคลอง หรือในพื้นที่ที่เป็นดินเลนแข็ง น้ำท่วมถึงน้อย

Diospyros areolata

ปรงหนู

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Acrostichum speciosum* Willd.

ชื่อวงศ์ PTERIDACEAE

ชื่ออื่น ปรง (ตราด)

ลักษณะทั่วไป ทั่วไป เป็นเฟิร์นขนาดเล็ก เหง้าเป็นแท่งสั้น ตั้งตรง ปกคลุมด้วยเกล็ด เป็นแผ่นหนา ส่วนมากจะขึ้นแยกเป็นต้น ไม่พบขึ้นเป็นกลุ่ม

ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนก แผ่นใบรูปใบหอก กว้างประมาณ 3-4 ซม. ยาวประมาณ 30-40 ซม. ก้านใบไม่มีหนามแข็งสั้น ๆ มี 15-30 คู่ เรียงสลับ ผิวใบเรียบเป็นมัน ใบที่ไม่สร้างสปอร์ปลายใบมีลักษณะเรียวแหลม และไม่มีติ่งหนามสั้น ๆ ฐานใบเป็นรูปลิ้นถึงมนกลม ทั้งสองข้างจะไม่เท่ากัน เส้นกลางใบจะนูนเด่น เส้นใบจะสานกันเป็นร่างแห ก้านใบย่อยสั้น ใบย่อยที่สร้างสปอร์จะอยู่ตอนปลายกิ่ง มีขนาดเล็กกว่าใบย่อยที่ไม่สร้างสปอร์ ซึ่งอยู่ทางด้านโคนใบ กลุ่มของอับสปอร์เรียงตัวชิดกัน เต็มพื้นที่ด้านล่างของแผ่นใบย่อย มีขนปกคลุมเล็กน้อย ขยายพันธุ์โดยใช้สปอร์และลำต้น ปรงหนูใบจะสั้นกว่าปรงทะเล

นิเวศวิทยา การเจริญเติบโต เป็นไม้พื้นล่าง พบในป่าชายหาดที่ค่อนข้างสูง หรือบนจอมหอบ มีน้ำทะเลท่วมเป็นบางครั้งหรือไม่ท่วมถึงเลย

การใช้ประโยชน์ ใช้ปลูกเป็นไม้ประดับ ตกแต่งได้

Acrostichum speciosum

© S. Janyong 2009
สงวนลิขสิทธิ์ภาพ ไว้เพื่อการศึกษากำหนด

ปรังทะเล

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Acrostichum aureum* L.

ชื่อวงศ์ PTERIDACEAE

ชื่ออื่น ปรังไข่ ปรัง (กระบี่), แสม (ใต้), ปรังแดง (สมุทรสาคร), ผักชล (อีสาน)

ลักษณะทั่วไป เป็นเฟิร์นขนาดกลาง มีเหง้าใหญ่เป็นเนื้อไม้แข็ง เหง้าเป็นแท่งสั้น ตั้งตรงปกคลุมด้วยเกล็ดเป็นแผ่นหนา

ใบ ใบมี 2 แบบคือ ใบเดี่ยวเป็นใบที่เกิดในระยะแรก มีสีเขียว รูปไข่แกมรูปขอบขนาน และใบประกอบขนนกปลายคี่ ซึ่งจะเกิดต่อมาในระยะหลัง โคนก้านใบมีเกล็ดบางๆ สีน้ำตาลคลุม ใบประกอบยาว 120-270 ซม. ใบหนึ่งประกอบด้วยใบย่อย 15-30 ใบ เรียงสลับ ใบย่อยมี 2 ชนิด คือใบย่อยตอนล่าง ไม่สร้างสปอร์แผ่นใบรูปหอกแกมขอบขนาน ปลายใบโค้งมน แผ่นใบกว้าง 2-4 ซม. ยาว 3-10 ซม. ส่วนใบที่อยู่ตอนบนๆ เป็นใบที่สร้างสปอร์ ลักษณะเหมือนใบที่อยู่ตอนล่างแต่มีขนาดเล็กกว่า หลังแผ่นใบมีอับสปอร์ติดอยู่เต็มใบ

นิเวศวิทยา เป็นพืชจำพวกเฟิร์น ขึ้นในตอนหลังของป่าชายเลน บางครั้งพบตามที่โล่งในป่าพรุหรือในพื้นที่ที่เป็นป่าชายเลนเสื่อมโทรม

การใช้ประโยชน์ สรรพคุณทางยา หัว ฝนกับน้ำปูนใส หรือแช่น้ำหอยโข่งทาแก้ไฟลามทุ่ง ลำลาบเพลิง เริม งูสวัด การปรุงอาหาร ยอดอ่อนกินสด ลวกจิ้มน้ำพริก

ลำเท็ง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Stenochlaena palustris* (Burm.f.) Bedd.

ชื่อวงศ์ PTERIDACEAE

ชื่ออื่น ประสน, ผักยอดแดง, ผักกูดแดง, ผักกูดมอญ (กลาง); ลำมะเท็ง (ประจวบฯ, นครราชสีมา); ปากูมะดิง (มลายู-ใต้)

ลักษณะทั่วไป เป็นพืชพวกเฟิร์น ลำต้นยาว แตกกิ่งแยกแขนง เลื้อยคลุมพื้นดินและพืชอื่น มีรากเกิดที่ลำต้นสำหรับใช้ยึดเกาะต้นไม้อื่น

ใบ เป็นใบประกอบ เรียงสลับ แผ่นใบรูปขอบขนาน ขนาด 15-30 x 30-70 ซม. ก้านใบยาว 10-15 ซม. ใบย่อย 20-30 ใบ เรียงสลับ รูปรีเรียวแคบด้านสั้น ขนาดของใบย่อยไม่แน่นอน เฉลี่ย 3 x 15 ซม. ปลายใบเรียวแหลมฐานใบกลม ขอบใบหยักไม่เป็นระเบียบ ใบย่อยสร้างสปอร์รูปรีเรียวแคบ ขนาดไม่แน่นอน เฉลี่ย 0.3 x 20 ซม. ขอบใบมีขนขึ้นด้านบน ด้านล่างมีอับสปอร์สีน้ำตาลคลุมเต็มพื้นที่ยกเว้นบริเวณเส้นกลางใบและขอบใบ

นิเวศวิทยาพบใบบริเวณที่ดินค่อนข้างแข็ง น้ำท่วมถึงเป็นครั้งคราว

การใช้ประโยชน์ ยอดอ่อน หรือใบอ่อนรับประทานได้

Stenochlaena palustris

สักชี

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Dalbergia candenatensis* (Dennst.) Prain

ชื่อวงศ์ LEGUMINOSAE-PAPILIONOIDEAE

ชื่ออื่น ย่านมันเปรียง

ลักษณะทั่วไป เป็นไม้พุ่มรอเลื้อย ขึ้นคลุมไม้อื่น สูง 3-5 เมตร

ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกปลายคี่ เรียงเวียน ก้านใบยาว 3-5 ซม. ใบย่อย 3-5 ใบ เรียงสลับ แผ่นใบย่อยรูปไข่กลับแกมรูปขอบขนาน ขนาด $1-1.5 \times 1.5-2$ ซม. ด้านบนเกลี้ยงสีเขียวเข้ม ด้านท้องใบมีขนสั้น ๆ ปลายใบทู่ถึงหยักเว้า ฐานใบทู่ถึงมน

ดอก ออกเป็นช่อแยกแขนงอัดกันแน่นตามง่ามใบ แต่ละช่อยาว 2-5 ซม. ดอกมีขนาดเล็ก สีขาว

ผล เป็นฝักแบน งอโค้ง ขนาด $1-1.5 \times 2-3.5$ ซม. หัวท้ายแหลม สีน้ำตาลแดง เมล็ดแบนรูปไต ขนาด 0.5×1 ซม. มักมี 1 เมล็ด พบน้อยมากที่มี 2 เมล็ด

นิเวศวิทยา ขึ้นตามริมชายฝั่งแม่น้ำ ในเขตป่าชายเลนด้านในที่ติดกับป่าบก

Dalbergia candenatensis

ปอทะเล

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Hibiscus tiliaceus* Linn.

ชื่อวงศ์ MALVACEAE

ชื่ออื่น โปทะเล (กรุงเทพฯ), บา (จันทบุรี), ผียก, ขมิ้นนางมัทรี (เลย), ปอฝ้าย, ปอนา, ปอมุก(ใต้), ปอโสมบารู (มลายู-นราธิวาส)

ลักษณะทั่วไป เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูง 3-10 เมตร เรือนยอดแผ่กว้าง ลำต้นมักคดงอแตกกิ่งก้านมาก เปลือกสีเทาหรือสีน้ำตาลอ่อน เรียบหรือแตกเป็นร่องตื้น เปลือกชั้นในสีชมพู ประขาว เหนียว สามารถลอกออกจากลำต้นได้ง่าย

ใบ หลุดร่วงง่าย รูปขอบขนาน ยาวประมาณ 2 ซม. ปลายมน มีขนรูปดาวทั่วไป ใบรูปไข่ กว้างหรือเกือบกลม ยาว 8-15 ซม. ปลายใบแหลมสั้น โคนใบรูปหัวใจ แผ่นใบค่อนข้างหนา มีขนรูปดาวละเอียดใกล้โคนใบ มีเกสรตัวผู้ประปรายตามปลายใบ เส้นโคนใบ 7 หรือ 9 เส้น ขอบส่วนมากเรียบ

ดอก ออกเป็นช่อตามซอกใบและปลายกิ่ง เวลาบานสีเหลืองอ่อน มี 5 กลีบ กลีบดอกออกเวียนบิดแบบพัดลม ขอบกลีบซ้อนทับกัน เป็นรูปถ้วยกลางดอกสีแดงเข้ม มีเกสรเป็นแท่งออกมา 1 อัน สีเหลืองปลายแดง ดอกปอทะเลจะบานในช่วงแรกบานจะมีสีเหลือง จะเปลี่ยนสีเป็นสีชมพูในช่วงบ่าย แล้วค่อย ๆ กลายเป็นสีแดงจนหลุดร่วงในตอนเย็น

ผล ผลแห้งแตก รูปทรงไข่เกือบกลม ขนาด 1.5-2 ซม. เปลือกมีขนละเอียดหนาแน่น เมื่อแก่แตกเป็น 5 พู เมล็ดเล็กมีจำนวนมาก ดอกออกและผลเกือบตลอดปี

นิเวศวิทยา การเจริญเติบโต ขึ้นตามป่าชายเลนแม่น้ำลำคลองภายใต้อิทธิพลของน้ำกร่อย บริเวณป่าเชิงทรง และในบริเวณชายหาดที่เป็นดินทราย

การใช้ประโยชน์ นำไปปลูกเป็นไม้ประดับ เปลือกใช้ทำเชือก และหมั่นยาเรือสรรพคุณทางยา ใบ บดเป็นผงใส่แผลสด แผลเรื้อรัง เปลือกทำให้อาเจียน แขน้ำต้มแก้โรคทางเดินอาหาร รากแก้ไข้ ขับปัสสาวะ ระบายท้อง

โพทะเล

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Thespesia populnea* (L.) Soland. ex Correa

ชื่อวงศ์ MALVACEAE

ชื่ออื่น ปอกระทัดไทร(ราชบุรี), ปอหมัดไทร (เพชรบุรี) บากู (ปัตตานี,นราธิวาส)

ลักษณะทั่วไป ขนาดเล็กถึงขนาดกลาง สูงประมาณ 10 - 15 เมตร เปลือกนอกสีชมพูอมน้ำตาลอ่อน ผิวขรุขระเป็นตุ่มเล็กๆ ตลอดลำต้นเนื้อไม้สีน้ำตาลอมแดงคล้ำ มีริ้วสีอ่อน มีเส้น เป็นคลื่นบ้างเล็กน้อย ต้นที่มีอายุมากเปลือกจะมีสีปนและมีรอยแตกตามแนวยาว

ใบ ใบเดี่ยวเรียงสลับกัน รูปหัวใจกว้าง 12 ซม. ยาว 15 ซม. เนื้อใบค่อนข้างหนา โคนใบเว้าปลาย ใบแหลม

ดอก ดอกใหญ่สีเหลืองขนาด 6 – 1 ซม. เมื่อบานเต็มที่มีกลิ่นหอมเล็กน้อย เมื่อแก่จัดจะเปลี่ยนเป็นสีแดง ออกเดี่ยว ๆ ตามง่ามใบ รูปทรงของดอกคล้ายปอทะเล ถู้ออกดอกประมาณเดือน พฤษภาคม – มิถุนายน

ผล ผิวแข็ง มีขนาด 4 ซม. ภายใน มีเมือกสีเหลือง ๆ เมล็ดเล็กยาวคล้ายเส้นใยไหม ออกผล กรกฎาคม – สิงหาคม

นิเวศวิทยา โพทะเล พบมาก ในบริเวณที่มีทรายมาก และในบริเวณป่าชายหาด
การใช้ประโยชน์ เนื้อไม้ใช้ทำเครื่องเรือน เครื่องลึงต๋ามเครื่องมือ เครื่องดนตรี พานท้ายและรางป็น เพราะมีความเหนียวมาก แข็ง ทนทาน เลื่อย ไซกบ ตบแต่งได้ง่าย ชัดเงาได้ดี

Thespesia populnea

© S. Janyong 2009
สงวนลิขสิทธิ์ภาพ ใช้เพื่อการศึกษากัน

สารภีทะเล

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Calophyllum inophyllum* L.

ชื่อวงศ์ GUTTIFERAE

ชื่ออื่น กระทิง, กากะทิง (ภาคกลาง), ทิง (กระบี่), เนาวกาน (น่าน)

สารภีทะเล (ประจวบคีรีขันธ์), สารภีแนน (ภาคเหนือ)

ลักษณะทั่วไป เป็นไม้ต้นขนาดกลาง-ใหญ่ สูง 8 - 20 เมตร ไม่ผลัดใบ ลักษณะพิเศษคือมีน้ำยางเหลืองใส ๆ เปลือกลำต้นสีเทาเรียบหรือน้ำตาลปนเหลือง เปลือกในสีชมพู เนื้อไม้สีน้ำตาลปนแดง

ใบ เป็นใบเดี่ยว มั่น เรียงตรงข้าม แผ่นใบรูปไข่ รูปรี รูปขอบขนาน หรือรูปไข่กลับ ขนาด 4-10 X 8-17 ซม. ปลายใบเว้ามนหรือกลม หรือแหลมเล็กน้อย ฐานใบรูปกลมหรือรูปลิ้น ที่โคนเป็นครีบริบ ขอบใบเรียบเป็นคลื่นยาว ใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน ด้านบนสีเขียวเป็นมัน ด้านท้องใบจะสีจางกว่า เนื้อใบหนาค่อนข้างมัน เส้นใบมีจำนวนมาก ขนานและเรียงชิดกัน ก้านใบยาว 1-2.8 ซม.

ดอก ออกดอกตามง่ามใบ เป็นช่อกระจุก ช่อดอกยาว 10-16 ซม. แต่ละช่อมี 5-15 ดอก เส้นผ่าศูนย์กลาง 1 ซม. สีขาว กลีบรวม 8 กลีบ เรียงซ้อนเป็น 2 ชั้น ชั้นนอก 2 คู่ เรียงตรงข้ามสลับตั้งฉากกัน ชั้นในมี 4 กลีบ เรียงเป็นวงซ้อนเหลื่อมกัน เกสรเพศผู้มีจำนวนมาก โคนก้านติดกัน ออกดอกช่วง เดือนมิถุนายน-กรกฎาคม

ผล เป็นผลเมล็ดเดี่ยว รูปกลม เส้นผ่าศูนย์กลาง 2-4 ซม. ผลอ่อนจะเป็นสีเขียวเป็นมัน แต่เมื่อผลแก่จะเป็นสีน้ำตาลอมเขียว มีรอยย่น ออกผลช่วงเดือนกรกฎาคม-พฤศจิกายน

นิเวศวิทยา ชอบขึ้นตามป่าใกล้ชายทะเล อยู่ได้ทั่วไปในที่สูงจากระดับน้ำทะเล 5 - 50 เมตร และบริเวณป่าชายหาด

การใช้ประโยชน์ ไม้ใช้ก่อสร้างเครื่องตกแต่งบ้าน เครื่องมือกลกรรม ใช้ทำเรือ ดอกปรุงเป็นยาหอม บำรุงหัวใจ น้ำมันสกัดจากเมล็ดใช้ทาแก้ปวดข้อ ทำเครื่องสำอาง ปลูกเป็นไม้ประดับ

© S. Janyong 2009
สงวนลิขสิทธิ์ภาพ ใช้เพื่อการศึกษานานับ

ลำมะหัง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Clerodendrum inerme* (L.) Gaertner.

ชื่อวงศ์ LABIATAE

ชื่ออื่น ลำสิงา ลำมะสิงา (ภาคตะวันออก), เขี้ยว (ภาคตะวันตก)
ส้มเนรา สักขรียาน ลำปังกา (ภาคใต้), ลำมะสิงา (ทั่วไป)

ลักษณะทั่วไป ไม้พุ่มกึ่งรอเลื้อย ลำต้นตรงหรืออ่อนเอนพืงต้นไม้อื่น สูง 1-3 เมตร มีขนนุ่มคลุมส่วนอ่อนๆ

ใบ ใบเดี่ยว ออกตรงข้าม รูปรีหรือรูปไข่ กว้าง 2-4 ซม. ยาว 5-8 ซม. ปลายและโคนแหลม ก้านใบสีน้ำตาลแดง

ดอก สีขาว ออกเป็นช่อตามซอกใบและปลายกิ่งกลีบเลี้ยงเป็นรูปถ้วย ปลายแยกเป็น 5 แฉก สีเขียว และจะคงอยู่จนเป็นผล กลีบดอกเป็นหลอดยาว 1.5-2.5 ซม. ปลายแยกเป็น 5 แฉก เมื่อบานเส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2 ซม. เกสรตัวผู้สีม่วงแดง ยาวพ้นปากหลอดดอก 2-3 ซม. ปลายเกสรตัวเมียสีม่วงแดง ยาวพ้นปากหลอดดอก 1-2 ซม.

ผล รูปค่อนข้างกลม สีเขียว เมื่อแก่เป็นสีดำ กว้าง 0.5-0.8 ซม. ยาว 1-1.5 เซนติเมตร เมล็ด 1-4 เมล็ด

นิเวศวิทยา เป็นไม้พื้นล่างของป่าชายหาด ขึ้นอยู่ทางด้านหลังของป่าชายหาดที่มีดินเลนค่อนข้างแข็งหรือปนทราย และบริเวณป่าชายหาด

การใช้ประโยชน์ ด้านสมุนไพร ใบสด - รักษาโรคผิวหนัง บรรเทาอาการบวม ฟกช้ำจากการหกล้มหรือกระทบกระแทก เอวเคล็ด ใช้ใบสดตำผสมเหล้า แล้วอุ่นใช้ไฟอ่อนๆ ทาถูบริเวณที่มีอาการ แก้ฝี ผิวหนังมีผื่นคัน มีน้ำเหลือง ใช้ใบต้มเคี่ยวเอาน้ำชะล้างบริเวณที่มีอาการ แก้โรคผิวหนังผื่นคัน โดยต้มน้ำอาบ ราก เป็นยาต้มแก้ไข้ ต้มเคี่ยวกับน้ำมันพืชใช้เป็นยาถอนแหว่งแก้ปวดข้อ

หยีน้ำ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Derris indica* (Lamk.) Bennet

ชื่อวงศ์ LEGUMINOSAE-PAPILIONOIDEAE

ชื่ออื่น หยีทะเล, กายี, ราโยด (ใต้); ปากี (มลายู-สงขลา)

ลักษณะทั่วไป เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก-กลางสูง 5-15 เมตร เรือนยอดแผ่กว้างลำต้นมักคดงอ แตกกิ่งมาก เปลือกเรียบ สีเขียวแกมน้ำตาลเทาคล้ำ

ใบ ประกอบชั้นเดียว ยาว 10-20 ซม. เฉพาะก้านใบยาว 3-5 ซม. เป็นใบประกอบแบบขนนกปลายคี่ เรียงสลับ ใบย่อย 5-7 ใบ เรียงตรงข้ามกัน และที่ปลายก้านอีก 1 ใบ ใบย่อยรูปไข่รูปขอบขนาน หรือรูปขอบขนานแกมรี ขนาด 3-10 x 5-15 ซม. เรียงจากเล็กไปหาใหญ่ ปลายใบเรียวแหลม ฐานใบสอบ ขอบใบเรียบ ผิวใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน เส้นใบ 8-10 คู่ ก้านใบย่อยยาว 0.7-1 ซม.

ดอก ออกเป็นช่อตามง่ามใบ แบบช่อกระจุก แต่ละช่อยาว 10-20 ซม. ประกอบด้วยดอกจำนวนมาก ดอกสีขาวก่อนที่จะเปลี่ยนเป็นสีชมพู วงกลีบเลี้ยงรูปถ้วย วงกลีบดอกรูปวงกลม ยาว 1-1.5 ซม. ออกดอกมกราคม-พฤษภาคม

ผล เป็นฝัก หนา โป่งออก รูปขอบขนาน โค้งเล็กน้อย ขนาด 2.5-3 x 5-7.5 ซม. ปลายฝักมีจะงอยสั้น ๆ ผลเกลี้ยง เมื่อแก่สีน้ำตาลไม่แตก มี 1-2 เมล็ด เมล็ดสีแดงคล้ำ รูปโล่แกมรูปขอบขนาน ยาว 1.5 x 2 ซม. ผลแก่ประมาณเดือนกรกฎาคม-ธันวาคม

นิเวศวิทยา พบตามริมชายฝั่งแม่น้ำใกล้ทะเล บริเวณที่ดินเป็นดินร่วนปนทรายและป่าชายหาด

รามใหญ่

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Ardisia elliptica* Thunb.

ชื่อวงศ์ MYRSINACEAE

ชื่ออื่น ลังพิสา (ตราด); หลังกาสา (ชุมพร); ป้อนา (มลายู-นราธิวาส)

ลักษณะทั่วไป เป็นไม้พุ่ม สูง 3-5 เมตร กิ่งอ่อนสีแดงอมน้ำตาล

ใบ เป็นใบเดี่ยวเรียงเวียนรอบกิ่ง แผ่นใบรูปรีถึงรูปไข่กลับ ขนาด 3-5.5 x 6-14 ซม. ปลายใบกลมหรือป้านมน ฐานใบรูปลิ้น ขอบใบเรียบ เนื้อใบคล้ายหนังใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน เส้นใบบางไม่เด่นชัด

ดอก ออกเป็นช่อซี่ร่มตามง่ามใบ แต่ละช่อมี 5-8 ดอก สีชมพู ก้านช่อดอก ยาว 1.8-2.4 ซม. ก้านดอกย่อยเรียวยาว 1-1.4 ซม. ดอกตูมยาว 0.5-0.7 ซม. รูปกรวยแหลม กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูปวงกลม บิดเวียน ฐานวงกลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอดสั้น ๆ มีต่อมเล็ก ๆ หนาแน่น กลีบดอกแหลม 5 กลีบ

ผล เป็นผลเมล็ดเดี่ยว แข็ง รูปเกือบกลม ด้านบนยาวกว่าแนวตั้ง เส้นผ่าศูนย์กลาง 0.6 ซม. ที่ปลายผลมีติ่งแหลมสั้น ผลสีแดงก่อนจะเปลี่ยนเป็นสีดำ ออกดอกและผลระหว่างเดือน มิถุนายน-กันยายน

นิเวศวิทยา ขึ้นตามด้านในของป่าชายเลน ที่มีอิทธิพลของน้ำขึ้นน้ำลง และบริเวณป่าชายหาด

การใช้ประโยชน์ ผลเมื่อสุกรับประทานได้ มีรสฝาด

© S. Janyong 2009
สงวนลิขสิทธิ์ภาพ ใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น

Ardisia elliptica

ต่อไล่

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Allophyllus cobbe* (Linn.) Bl

ชื่อวงศ์ SAPINDACEAE

ชื่ออื่น -

ลักษณะทั่วไป ต่อไล่เป็นไม้พุ่ม ลำต้นตั้งตรงหรือเป็นกอ สูง 1-4 เมตร

ใบ เป็นใบประกอบ เรียงสลับ มี 3 ใบย่อย ใบย่อยรูปไข่กลับ รูปไข่ หรือรูปใบหอก ขนาด 2-7x3-20 ซม. ปลายใบเรียวแหลม ฐานใบแหลม ขอบใบเรียบหรือหยักฟันเลื่อยหรือซี่หยัก แผ่นใบเกลี้ยงหรือมีขน ก้านใบย่อยที่เป็นคู่ สั้น ส่วนก้านใบย่อยที่ปลายยอด ยาว 2.5 ซม.

ดอก มีขนาดเล็กประมาณ 2 มม. สีขาวหรือเหลืองจางๆ ออกดอกเป็นช่อกระจุกเดี่ยวๆ ตามง่ามใบ ช่อดอกยาว 6-18 ซม. ก้านดอกย่อยสั้น

ผล ผลกลมผิวเกลี้ยง เส้นผ่าศูนย์กลาง 4-6 มม. ผลขณะที่ยังไม่แก่จะมีสีเขียว และจะสุกสีแดง ออกดอกและผลตลอดปี

นิเวศวิทยา เป็นพันธุ์ไม้ที่ขึ้นในป่าเชิงทรงและป่าชายหาด

Allophyllus cobbe

ขลุ่

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Pluchea indica* Less.

ชื่อวงศ์ COMPOSITAE

ชื่ออื่น ขลุ่ หนวดจั่ว หนวดจั่ว หนวดวู้ (อุดรธานี) เพี้ยฟาย (อีสาน)

ลักษณะทั่วไป เป็นพรรณไม้พุ่มขนาดเล็ก ลำต้นมี ความสูงประมาณ 0.5-2 เมตร แตกกิ่งก้านมากและเกลี้ยง

จะมีกลิ่นฉุน ใบเล็กรูปไข่กลับ มีความ ยาวประมาณ 1-5.5 ซม. กว้างประมาณ 2.5-9 ซม. ตรงปลายใบ จะมีลักษณะแหลม หรือแหลมที่ติ่งสั้น ขอบใบจักเป็นซี่ฟันและแหลม เนื้อใบจะคล้ายกระดาษค่อนข้างเกลี้ยง แต่ไม่มีก้าน

ดอก จะออกเป็นช่อฝอยมีสีขาวนวล หรือ สีม่วง จะออกตามง่ามใบ ดอกวงนอกเป็นดอกเพศเมีย ดอกวงในเป็นดอกสมบูรณ์เพศ

ผล แห่งจะมีรูปทรงกระบอกยาวประมาณ 0.7 มม. มีสัน 10 สัน รัยวงค์มีน้อย สีขาว ยาวประมาณ 4 มม.แผ่กว้าง

นิเวศวิทยา เป็นพรรณไม้ที่ชอบขึ้น ตามที่ลุ่มชื้นแฉะ ริมห้วยหนอง ตามหาดทราย ด่านหลังป่าชายเลน นิยมปลูกเป็นพืช สมุนไพร

การใช้ประโยชน์ ทั้งต้น ใช้ต้มกิน รักษาอาการ ชัดเบา ปัสสาวะพิการ ขับปัสสาวะ รับประทาน วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหารครั้งละ 75 มิลลิกรัม หรือ 1 ถ้วยชา นอกจากนี้ยังรักษาโรค วัณโรคที่ต่อมไทรอยด์ โรคเบาหวาน ริดสีดวงทวาร ขูดเอาแต่ผิวต้น ผสมกับยาสูบแล้ว นำมาสูบ สูบรักษาโรคผิวหนัง

© S. Janyong 2009
สงวนลิขสิทธิ์ภาพ ใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น

ชำเลียด

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Premna obtusifolia* R.Br.

ชื่อวงศ์ LABIATAE

ชื่ออื่น มั่นไก่ (ลำปาง); สามประวาใบ (ประจวบฯ); อัคคีทวารทะเล, เค็ดน้ำมัน (ใต้)

ลักษณะทั่วไป เป็นไม้พุ่มกึ่งเลื้อย สูง 1-4 เมตร แตกกิ่งมาก กิ่งอ่อนในระยะแรก ๆ มีขนประปราย และจะหลุดร่วงไปเมื่อกิ่งแก่ขึ้น เมื่อขยี้ใบจะมีกลิ่นเหม็น

ใบ เดี่ยว เรียงตรงข้ามกันเป็นคู่ๆ สลับทิศทางการงอ แผ่นใบรูปขอบขนานแกมรีถึงรีกว้าง ขนาด 4-9 x 6-13 ซม. ปลายใบทู่ ฐานใบมน หรือค่อนข้างสอบแคบ และมักเบี้ยวเล็กน้อย ขอบใบเรียบ เนื้อใบค่อนข้างหนา ผิวใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน ท้องใบสีจางมีต่อมหลายต่อม มักมีเส้นใบ 3 เส้น จากจุดโคนใบเส้นใบ 2-3 คู่ เห็นได้ชัดทางด้านท้องใบ ก้านใบ ยาว 1.5-4 ซม. มีขนนุ่ม

ดอก ออกเป็นช่อที่ปลายกิ่ง แบบช่อเชิงหลั่น ด้านบนดอกเสมอกัน ยาว 6-15 ซม. มีขนสั้นนุ่มหรือเกือบเกลี้ยง ก้านช่อดอกยาว 3-6 ซม. แต่ละช่อมีดอกจำนวนมาก ดอกขนาดเล็ก ยาว 0.2-0.4 ซม. สีขาวอมเขียว ก้านดอกย่อยสั้นมาก เป็นดอกสมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยงติดกันเป็นรูปถ้วยเล็ก ๆ ที่ขอบแยกเป็นจักเล็กๆ 4 แฉก มีขนประปรายตามผิวด้านนอก กลีบดอกติดกันเป็นหลอดปลายผายกว้างออก มีขนตามผิวด้านใน เกสรเพศผู้ 4 อัน แยกเป็น 2 คู่ ติดอยู่ใกล้ๆ ปากหลอดด้านใน

ผล เล็กกลม สีดำภายในมีเมล็ดแข็งหนึ่งเมล็ด

นิเวศวิทยา ขึ้นตามที่โล่งป่าชายหาดและชายฝั่งทะเลทั่ว ๆ ไป

© S. Janyong 2009
สงวนลิขสิทธิ์ภาพ ไว้เพื่อการศึกษาเท่านั้น

เบญจมาศน้ำเค็ม

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Wedelia biflora* (L.) DC.

ชื่อวงศ์ COMPOSITAE

ชื่ออื่น ผักคราดทะเล (กรุงเทพฯ)

ลักษณะทั่วไป เป็นไม้พุ่มกึ่งเลื้อย มีกิ่งมาก มักแผ่ทอดยอดคลุมพื้นดิน ยาว 1-5 เมตร กิ่ง ใบ และช่อดอก มีขนสั้นสีขาว สากมือ

ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม แผ่นใบรูปไข่แกมรูปขอบขนานถึงรูปหอกขนาด 2-3.5 x 4.5-8 ซม. ปลายเรียวแหลม ฐานใบรูปลิ้น ขอบใบหยักคล้ายฟันเลื่อย ผิวใบมีขนทั้งสองด้าน เส้นใบเด่นชัด 3 เส้นจากโคนใบ ก้านใบยาว 2-3 ซม.

ดอก ออกเบียดชิดกันแน่นคล้ายดอกเดี๋ยวนับปลายก้านช่อดอกตามง่ามใบใกล้ยอด และเป็นกลุ่มตามปลายกิ่ง ก้านช่อดอกยาว 1-7 ซม. ดอกเล็กมากเส้นผ่าศูนย์กลาง 1.5-2 ซม. สีเหลือง ออกดอกเดือนกรกฎาคม-กันยายน

ผล เป็นผลแห้ง รูปไข่กลับ ยาว 0.3-0.4 ซม. ด้านบนมีขนสั้น ๆ แข็งและโค้งงอ

นิเวศวิทยา ขึ้นได้ทั่วไปตามพื้นที่ป่าชายเลนที่ขึ้นแฉะและบริเวณชายหาดทราย

Wedelia biflora

© S. Janyong 2009
สงวนลิขสิทธิ์ภาพ ใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น

โคลงเคลง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Melastoma villosum* lodd.

ชื่อวงศ์ MELASTOMATACEAE

ชื่ออื่น ม่ายะ (ตราด); เอ็นอ้า (อุบลราชธานี)

ลักษณะทั่วไป เป็นไม้พุ่มสูง 1-2 เมตร แตกกิ่งมาก ทรงพุ่มแน่นทึบ กิ่งมีสีคล้ำยารสนิม และมีขนปกคลุม

ใบ เป็นใบเดี่ยว ออกตรงข้าม แผ่นใบรูปขอบขนานแกมรูปไข่ หรือรูปใบหอกแกมรูปไข่ ขนาด 1.2-2.3 x 4-8 ซม. ปลายใบแหลม ฐานใบกลม ขอบใบเรียบมีเส้นใบออกจากโคนใบ 4-5 เส้น แผ่นใบด้านบนสีเขียวเข้ม มีขนบาง ๆ ด้านท้องใบสีซีด มีขนหนาแน่น ก้านใบยาว 0.4-0.8 ซม. มีขนปกคลุม เมื่อจับแผ่นใบจะรู้สึกสากมือ

ดอก ออกเป็นช่อกระจุกสั้น ๆ 3-6 ซม. ที่ปลายกิ่ง ช่อดอกมีขนาดใหญ่เส้นผ่าศูนย์กลาง 4-6 ซม. แต่ละช่อมี 3-6 ดอก ก้านดอกย่อยยาว 0.5 ซม. วงกลีบเลี้ยงยาว 0.7-1 ซม. สีม่วงแดง มีขนปุยปกคลุม กลีบดอกมีขนาดใหญ่ 5 กลีบ แต่ละกลีบไม่ติดกัน สีชมพูถึงสีม่วงแดงเข้ม ขนาด 1.5-2.3 ซม. เกสรเพศผู้ 10 อัน ขนาดใหญ่ 5 อัน มีก้านสีเหลืองและสีม่วง ส่วนบนโค้ง ส่วนขนาดเล็กอีก 5 อัน มีสีเหลืองและเหยียดตรง

ผล เป็นผลสด มีเมล็ดหลายเมล็ดฝังอยู่ในเนื้อผลที่มีสีม่วง ผลแก่แตกออกไม่เป็นระเบียบ ออกดอกและผลระหว่างเดือนมิถุนายน-สิงหาคม

นิเวศวิทยา พบขึ้นทั่วไปบริเวณป่าชายเลนที่เป็นที่ดอน หรือบริเวณป่าชายเลนตอนใน

Melastoma villosum

© S. Janyong 2009
สงวนลิขสิทธิ์ภาพ ไว้เพื่อการศึกษานานาชาติ

รักทะเล

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Scaevola taccada* (Gaertner.) Roxb.

ชื่อวงศ์ GOODENIACEAE

ชื่ออื่น โทรา (ตราด); บ่งบัง (ใต้); บงบัง (มลายู-ภูเก็ต)

ลักษณะทั่วไป เป็นไม้พุ่ม ลำต้นตั้งตรงหรือแผ่ไม่เป็นระเบียบ มียางมากสีขาว ลำต้นกลวง มีไส้ไม้

ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงเวียนรอบกิ่ง หนาแน่นที่ปลายกิ่ง ก้านใบสั้นมาก แผ่นใบรูปช้อนแกมรูปไข่กลับ ขนาด 5-10 x 12-18 ซม. ปลายใบกลม ฐานใบรูปลิ้นขอบใบเรียบถึงหยักซี่ฟันหรือเว้าเป็นคลื่น แผ่นใบเกลี้ยงถึงมีขนนุ่ม เหมือนกำมะหยี่ มีกลุ่มขนสั้นขาวตามง่ามใบ

ดอก ออกเป็นช่อตามง่ามใบ เป็นช่อกระจุก ยาว 2-5 ซม. ก้านช่อดอกยาว 0.5-1.1 ซม. ใบประดับขนาดเล็ก รูปสามเหลี่ยมแคบ ๆ ดอกยาว 2 ซม. กลีบดอกกว้าง สีขาวแต้มสีม่วงอ่อน โคนกลีบติดกันเป็นหลอด ภายในหลอดและโคนก้านเกสรเพศเมียมีขนยาวนุ่ม

ผล เป็นผลสด รูปเกือบกลม เส้นผ่าศูนย์กลาง 1-1.6 ซม. ผลเกลี้ยง เมื่อสุกสีขาวครีม แต่ละผลมีเมล็ดแข็ง 1-2 เม็ด ออกดอกและผลตลอดปี

นิเวศวิทยา พบทั่วไปตามพื้นที่โล่งชายฝั่งทะเลที่เป็นทราย ป่าชายหาด หรือโขดหิน

Scaevola taccada

© S. Janyong 2009
สงวนลิขสิทธิ์ภาพ ไว้เพื่อการศึกษาเท่านั้น

ถั่วคล้า

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Canavalia rosea* DC.

ชื่อวงศ์ PAPILIONACEAE

ชื่ออื่น ถั่วกระเป๋้า ถั่วผี ถั่วแขก ถั่วฝรั่ง ถั่วดาบ ถั่วพริ้ว ถั่วพริ้ว ถั่วพริ้ว ถั่วพริ้ว

ลักษณะทั่วไป เป็นไม้เถาเลื้อยตามพื้นดิน ลำต้นกลมผิวเรียบสีเขียวเป็นมัน ใบเรียงสลับ มีก้านใบยาว 10-15 ซม. ใบย่อยรูปไข่กลับ ปลายใบมน โคนใบสอบ ขอบใบเรียบ แผ่นใบสีเขียว ส้ม ขนาดกว้าง 5-10 ซม. ยาว 7-15 ซม.

ดอก เป็นดอกช่อแตกออกเป็นสามง่าม ดอกรูปถั่วสีม่วงอ่อน

ผล เป็นฝักแบนรูปขอบขนานโค้งเล็กน้อย กว้าง 3-5 ซม. ยาว 5-15 ซม. สันฝักเป็น ครีบแคบๆ ภายในมีเมล็ด 5-10 เมล็ด เมล็ดรูปแบนรีมีสีน้ำตาล

นิเวศวิทยา พบทั่วไปตามพื้นที่โล่งชายฝั่งทะเลที่เป็นทราย อาจขึ้นปะปนอยู่กับ ฝักบัวทะเล

การใช้ประโยชน์ ฝักอ่อน ใช้ลวกจิ้มน้ำพริกหรือแกงส้ม

© S. Janyong 2009
สงวนลิขสิทธิ์ภาพ ไว้เพื่อการศึกษาเท่านั้น

Canavalia rosea

ผักบุ้งทะเล

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Ipomoea pes-caprae* (Linn.)R.Br.

ชื่อวงศ์ Convolvulaceae

ชื่ออื่น ละมูเลาะห์ Beach morning-glory, Goat's foot creeper

ลักษณะทั่วไป ผักบุ้งทะเลเป็นไม้ล้มลุก ลำต้นเลื้อยตามผิวดินทอดไปตามยาวบนพื้นดิน ทั้งต้นมียางสีขาว ใบเดี่ยวเรียงสลับกว้าง 7 - 11 ซม. ยาว 5 - 8 ซม. โคนใบรูปหัวใจปลายเว้าลึก เมื่อใบหนาจะกรอบน้ำและหักง่าย

ดอก ออกดอกเป็นช่อที่ซอกใบมี 4 - 6 ดอก กลีบดอกสีชมพู โคนติดกัน ปลายบาน ออกคล้ายปากแตร ผลเล็กกลม เมื่อผลแห้งแตกง่าย

นิเวศวิทยา พบทั่วไปตามพื้นที่โล่งชายฝั่งทะเลที่เป็นทราย ดอนบนของแนวหาดทรายที่ น้ำทะเลท่วมไม่ถึง

การใช้ประโยชน์ ผักบุ้งทะเลเป็นพืชชนิดหนึ่งที่มีสรรพคุณทางยามากมาย เช่น ราก ขับปัสสาวะ แก้พิษแมงกระพรุน แก้ปวดฟัน แก้ปวดไซซ้อ แก้ผดผื่นคันมีน้ำเหลือง รักษาโรคเท้าช้าง ลำต้น (เถา) แก้พิษแมงกระพรุน ขับปัสสาวะ ใบ ถอนพิษ แมงกระพรุน ขับปัสสาวะ รักษาโรคผิวหนัง รักษาโรคผิวหนัง เมล็ด แก้ปวดท้องเป็นยาถ่าย แก้ตะคริว ทั้งต้น แก้อาการอักเสบจากอาการแมงกระพรุนไฟ ใช้ใบขยี้ทาแก้อาการอักเสบเนื่องจากพิษแมงกระพรุน หลังจากที่ได้ใช้ทรายขัดเมือกของแมงกระพรุนออกแล้ว

Ipomoea pes-caprae

© S. Janyong 2009
สงวนลิขสิทธิ์ภาพ ไว้เพื่อการศึกษาเท่านั้น

พลับพลึงทะเล

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Crinum northianum* Bak.

ชื่อวงศ์ AMARYLLIDACEAE

ชื่ออื่น -

ลักษณะทั่วไป เป็นพรรณไม้ล้มลุกขึ้นเป็นกอ และมีหัวอยู่ใต้ดิน ลำต้นกลมมีความกว้างประมาณ 15 ซม. และยาวประมาณ 30 ซม.

ใบ จะออกรอบ ๆ ลำต้น ลักษณะใบแคบยาวเรียวใบจะอวบน้ำ ขอบใบจะเป็นคลื่น ตรงปลายใบจะแหลม ใบจะมีความยาวประมาณ 1 เมตร และกว้างประมาณ 10-15 ซม.

ดอก จะออกเป็นช่อ ตรงปลายจะเป็นกระจุกมีประมาณ 12-40 ดอก ตอนดอกยังอ่อนอยู่จะมีกาบเป็นสีเขียวอ่อน ๆ หุ้มอยู่ 2 กาบ ก้านช่อดอกจะมีความยาวประมาณ 90 ซม. ดอกมีความยาวประมาณ 15 ซม. กลีบดอกจะเป็นสีขาวและมีกลิ่นหอมเกสรตัวผู้จะมีอยู่ 6 อัน ติดอยู่ที่หลอดดอกตอนโคน ตรงปลายเกสรมีลักษณะเรียวแหลมยาวเป็นสีแดงโคนเป็นสีขาว ส่วนอับเรณูจะเป็นสีน้ำตาล

ผล เป็นสีเขียวอ่อนและผลค่อนข้างกลม

นิเวศวิทยา ขึ้นกระจายทั่วไปบริเวณป่าชายหาดที่มีดินทรายและมีความชื้น

การใช้ประโยชน์ สามารถนำมารักษาอาการปวดเมื่อย กล้ามเนื้ออักเสบ คลายเส้น แก้อาการฟกช้ำปวดบวมได้ และยังสามารถนำไปใช้กับหมี่ที่เพิ่งคลอได้ หรืออยู่ไฟได้ โดยเอามาประคบหน้าท้อง ทำให้หมี่ดกเข้าที่อยู่ที่ตัว น้ำคาวปลาแห้ง ขจัดไขมันส่วนเกิน และขับของเสียต่างๆ ออกจากร่างกายคุณแม่ที่เพิ่งคลอดได้ด้วย นอกจากนั้นยังมีสรรพคุณเป็นยาบำรุงกำลัง ขับเสมหะ เป็นยาระบาย ทำให้คลื่นเหียนอาเจียน รักษาโรคเกี่ยวกับทางเดินปัสสาวะและน้ำดี เมล็ด สามารถขับเลือดประจำเดือนได้ ราก สามารถนำมาตำแล้วพอกแผลก็ได้ หัวใต้ดินมีพิษ ถ้ารับประทานเข้าไปจะไประคายเคืองเยื่อบุกระเพาะอาหารและกระตุ้นระบบประสาทส่วนกลางบริเวณที่ควบคุมการอาเจียน ซึ่งสารที่ออกฤทธิ์ดังกล่าวเป็นสารกลุ่มแอลคาลอยด์ชื่อ lycorine, crinamine

© S. Janyong 2009
สงวนลิขสิทธิ์ภาพ ไว้เพื่อการศึกษาเท่านั้น

Crinum northianum

สนทะเล

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Casuarina equisetifolia* J. R. & G. Forst.

ชื่อวงศ์ CASUARINACEAE

ชื่ออื่นๆ ฤๅ (นราธิวาส); สนทะเล (ภาคกลาง)

ลักษณะทั่วไป สนทะเลเป็นไม้ต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ สูง 15-30 เมตร ลำต้นเปลาตรง กิ่งมีเกล็ดเป็นเส้นปลายแหลมโค้งขึ้น คล้ายหนาม เห็นเป็นข้อๆ กิ่งย่อยสีเขียวเรียวยาวเล็กเป็นเส้นคล้ายใบต่อกันเป็นปล้องๆ แต่ละกิ่งยาว 13-20 เซนติเมตร ไม้แยกแขนง เป็นร่องมีขน

ใบ ใบขนาดเล็กเป็นซี่ คล้ายหนามแหลม เรียงเป็นวงกลมตรงปลายปล้อง จำนวน 7 ใบ
ดอก ดอกช่อ แยกเพศอยู่ในต้นเดียวกัน ช่อดอกเพศผู้รูปทรงกระบอก ออกที่ปลายกิ่ง ใบประดับและใบประดับย่อย ขนาดเล็ก ปลายแหลมมีขนขาว เกสรเพศผู้ 1 อัน ยื่นออกมาจากใบประดับ ช่อดอกเพศเมียเป็นกระจุกกลม ออกตามปลายกิ่งสั้นๆ มีใบประดับรูปไข่กลับ ปลายเป็นติ่งแหลม รังไข่แบบ superior ก้านเกสรเพศเมียแยกเป็น 2 แฉก ยื่นเลยออกมาจากใบประดับ

ผล ผลขนาดเล็กเรียงชิดกันเป็นก้อนกลม แห้งแล้วแตก เมล็ดรูปกลมรี มีปีกตรง ปลาย เปลือกตันให้สีน้ำตาลแดง ใช้น้ำมันและฝ้าย ปลุกเป็นไม้ประดับ

การใช้ประโยชน์ ใบ นำมาชงเป็นยาขับปัสสาวะ หรือต้มกินแก้ปวดท้อง และแก้อาการจุกเสียดเปลือก ปรุงเป็นยาแก้บิด แก้โรคท้องร่วง สมานแผล ใช้อาบแก้โรคเหน็บชา แต่ถ้าใช้ในจำนวนมากจะมีฤทธิ์ไปบีบมดลูก ทำให้ประจำเดือนมาปกติ

Casuarina equisetifolia

เสม็ดขาว

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Melaleuca cajuputi* Powell

ชื่อวงศ์ MYRTACEAE

ชื่ออื่น เสม็ด (กลาง); เม็ด, เหม็ด (ใต้)

ลักษณะทั่วไป เป็นไม้ขนาดเล็ก-ใหญ่ สูง 5-25 เมตร ไม้ผลัดใบ เรือนยอดแผ่กว้าง ลำต้นมักบิด เปลือกสีขาวถึงน้ำตาลเทา เป็นแผ่นบาง ๆ ซ้อนกันเป็นปึก หนา นุ่ม เปลือกชั้นในบาง สีน้ำตาล ยอดอ่อน มีขนสีขาวเป็นมันคล้ายเส้นไหม

ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงเวียนสลับ แผ่นใบรูปหอก หรือรูปรี ขนาด 1.5-4 x 5-10 ซม. ปลายใบและโคนใบแหลม มีเส้นใบออกจากโคนใบ 5-7 เส้น ไปจรดกันที่ปลายใบ แผ่นใบบางคล้ายแผ่นหนัง ผิวใบเกลี้ยง ยกเว้นใบอ่อน ซึ่งมีขนยาว เป็นมัน ก้านใบยาว 0.3-1 ซม. มีขนยาวนุ่มปกคลุม

ดอก ออกเป็นช่อยาว 3-9 ซม. ที่ปลายกิ่ง แต่ละช่อมีดอกเล็กสีขาวจำนวนมาก กลีบเลี้ยงยาว 0.3 ซม. โคนกลีบติดกัน กลีบดอกยาว 0.2-0.3 ซม. รูปช้อนแกมรูปไข่กลับ ก้านเกสรเพศผู้ยาวพ้นกลีบดอกเป็นพู่ ออกดอกเดือนกุมภาพันธ์-พฤษภาคม และสิงหาคม-พฤศจิกายน

ผล เป็นผลแห้งแตก รูปถ้วย ปลายปิด ขนาดเล็ก แบน กว้างยาวประมาณ 0.4 ซม.

นิเวศวิทยา เป็นพันธุ์ไม้ที่มักขึ้นเป็นกลุ่มใหญ่ ในที่ลุ่มน้ำขังด้านหลังป่าชายเลน และมักพบกระจายในเขตป่าชายเลนที่น้ำท่วมถึงน้อย หรือน้ำท่วมไม่ถึง ในเขตชายฝั่งทะเลอ่าวสีเกา พื้นที่ที่อยู่ถัดจากป่าชายเลน จะมีเสม็ดขาวขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก

การใช้ประโยชน์ เนื้อไม้ใช้ก่อสร้างและทำเสา คงทนต่อสภาพที่เปียกชื้นอยู่เสมอ หรือเมื่อนำมาต้มน้ำเค็ม เปลือกต้นใช้ทำหมันเรือ และใช้ห่อก้อนได้สำหรับใช้จุดไฟ ใบนำมาสกัดทำน้ำมันหอมระเหย

© S. Janyong 2009

สงวนลิขสิทธิ์ภาพ ใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น

© S. Janyong 2009
สงวนลิขสิทธิ์ภาพ ใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น

Melaleuca cajuputi

พืชอื่น ๆ ที่ยังไม่บรรยายลักษณะ

เค็ด

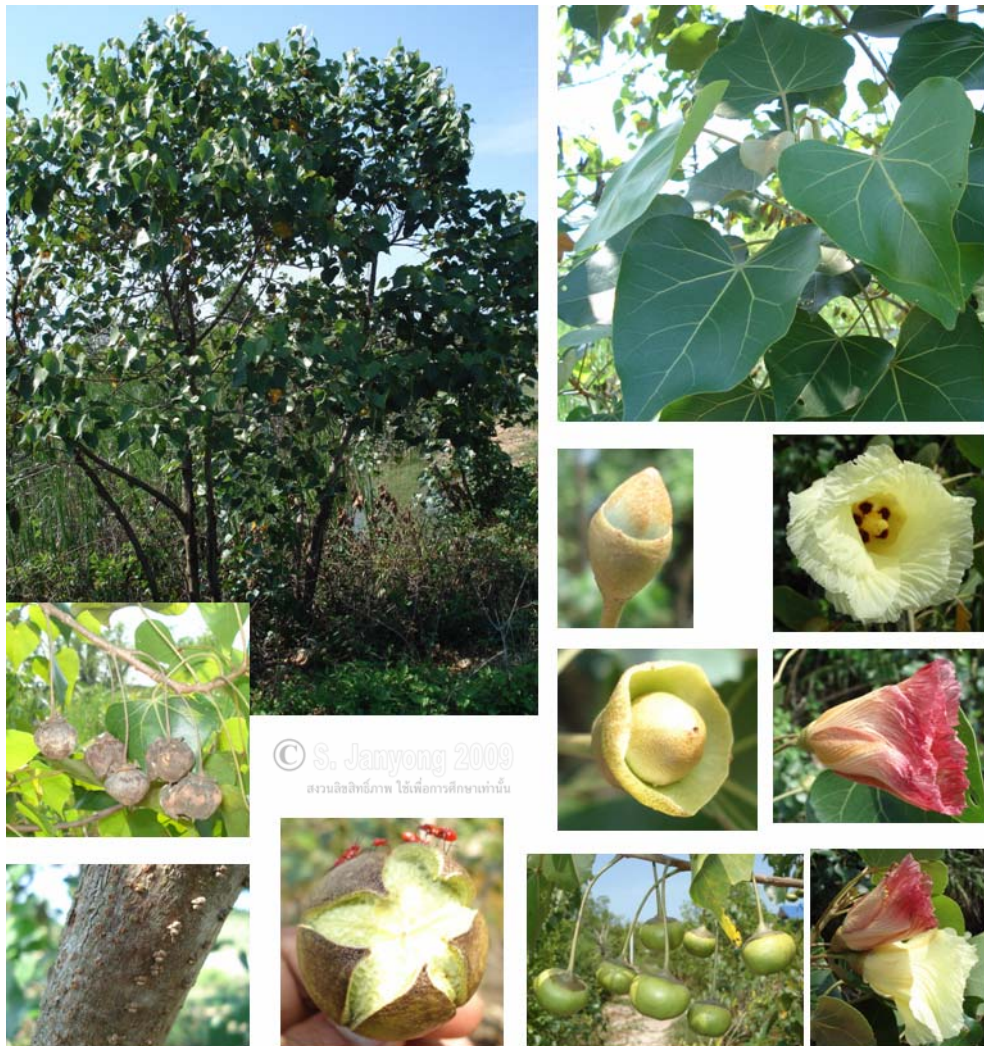
© S. Janyong 2009
สวนจิตรลดา ใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น

© S. Janyong 2009
สวนจิตรลดา ใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น

โพทะเล (ชนิดที่ 2)

พืชป่าเชิงทรง ยังไม่ทราบชนิด

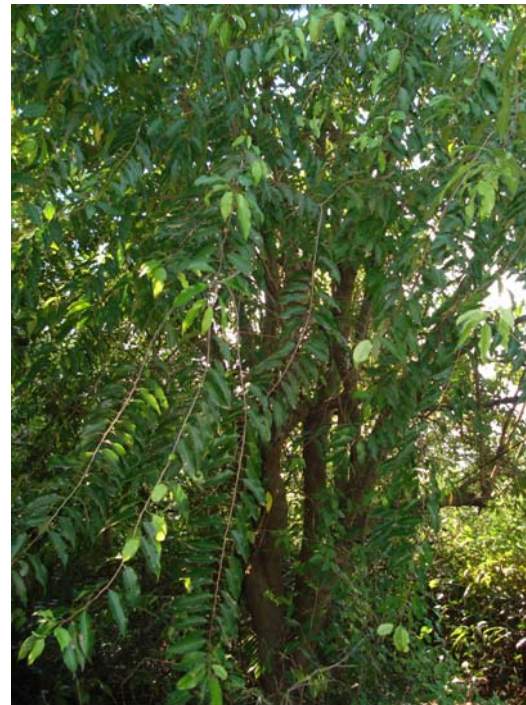
พืชป่าเชิงทรง ยังไม่ทราบชนิด

© S. Janyong 2009
สงวนลิขสิทธิ์ภาพ ใช้เพื่อการศึกษากำหนด

สมอทะเล

© S. Janyong 2009
สงวนลิขสิทธิ์ภาพ ใช้เพื่อการศึกษากำหนด

โคลงเคลงช้าง

ก้างปลาทะเล

© S. Janyong 2009
สงวนลิขสิทธิ์ภาพ ใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น

พืชป่าชายหาด ยังไม่ทราบชนิด

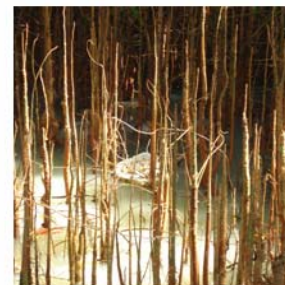
© S. Janyong 2009
สวนจิตรลดา ใต้เพื่อการศึกษาเท่านั้น

ลำพู

© S. Janyong 2009
สวนจิตรลดา ใต้เพื่อการศึกษาเท่านั้น

ท
๑

© S. Janyong 2009
สงวนลิขสิทธิ์ภาพ ใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น

เอกสารอ้างอิง

- ก่องกานดา ชยามฤต. 2541. คู่มือจำแนกพรรณไม้. บริษัท ไดมอนด์ พรินต์ จำกัด. กรุงเทพฯ. 235 น.
- กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. 2550. สถานภาพทรัพยากรและคู่มือปฏิบัติการ การศึกษาระบบนิเวศทะเลสาบสงขลาและพื้นที่ใกล้เคียงในเขตอ่าวไทยตอนล่าง : ระบบนิเวศป่าชายเลน ปากแม่น้ำและหญ้าทะเล. แอปเปิ้ลอาร์ต. สงขลา. 114 น.
- เต็ม สมิตินันท์. 2523. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (ชื่อพฤกษศาสตร์-ชื่อพื้นเมือง). กรมป่าไม้ 379 น.
- แพทริก โจรี, นันทวรรณ ยอดพิจิตร, นุสนธ์ สงเอียด, ขจรยุทธ อัจฉกุล, รัชฎา คชแสงสันต์, เพ็ญภา สวนทอง, ธนิต สมพงษ์, นที ภคเมธาวี และสุพัทธ์ พุ่มกา. 2547. การศึกษาลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการของประชาชนเพื่อการวิจัยและพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง กลุ่มป่าจาก. โครงการวิจัยและพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. สืบค้นจาก <http://webhost.wu.ac.th/pakpanang/jark.asp> 10 ก.ค. 2552
- เทียมใจ คมกฤส. 2536. การปรับตัวทางโครงสร้างของไม้เบิกนำในป่าชายเลน, หน้า 106-116 ใน การประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 31, กรุงเทพฯ 3-6 กุมภาพันธ์ 2536
- ธงชัย จารุพัฒน์ และ จิรวรรณ จารุพัฒน์. 2540. การใช้ภาพถ่ายจากดาวเทียม Landsat 5 (TM) ติดตามสภาพความเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าชายเลนในประเทศไทย. ในรายงานการสัมมนาระบบนิเวศป่าชายเลนแห่งชาติครั้งที่ 10 "การจัดการและการอนุรักษ์ป่าชายเลน : บทเรียนในรอบ 20 ปี". คณะกรรมการทรัพยากรธรรมชาติชายเลนแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
- วรตล แจ่มจำรูญ. 2552. การสำรวจพรรณไม้ป่าชายหาดบริเวณเกาะลันตาและเกาะรอก อุทยานแห่งชาติเกาะลันตา. <http://www.geocities.com/thungkhai/Tpaper/paperlanta.htm> 10 ก.ค. 2552
- ศศิธร วสุวัต พัทธี สุนทรพะลิน. 2527. การศึกษาผลทางเภสัชวิทยาของสมุนไพรผักขี้ทะเล. หน้า 222-223 ใน การประชุมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ครั้งที่ 10.
- สนธิ อักษรแก้ว. 2532. ป่าชายเลน..นิเวศวิทยาและการจัดการ. หจก. คอมพิวเตอร์ไอทีซิงค์, กรุงเทพฯ. 251 น.

- สนธิ อักษรแก้ว, กอรรตอน เอส แมกซ์เวลล์, สนใจ หะวานนท์ และสมชาย พานิชสุโข. 2535. พันธุ์ไม้ป่าชายเลน. บริษัท นลวงรัตน์ จำกัด, กรุงเทพฯ. 120 น.
- สถาบันการแพทย์แผนไทย. 2542. ผักพื้นบ้านภาคเหนือ . กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข, กรุงเทพฯ. 280 น.
- สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน . 2550. พันธุ์ไม้ป่าชายเลนในประเทศไทย. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, กรุงเทพฯ. 149 น.
- สำนักวิชาการป่าไม้ . 2542. พันธุ์ไม้ป่าชายเลนในประเทศไทย. กรมป่าไม้, กรุงเทพฯ. 156 น.
- ส่วนบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนที่ 2. 2549. คุณค่า...ป่าชายเลน. บริษัท หาดใหญ่เบสท์เซลส์ แอนด์ เซอร์วิส จำกัด. 50 น.
- สมโภชน์ นิมมิตติเจริญ และจิตติมา อายุตตะกะ. 2543. พันธุ์ไม้ป่าชายเลน. หน้า 29-39 ใน อุทยานทรัพยากรชายฝั่งอันดามันเฉลิมพระเกียรติ (จิตติมา อายุตตะกะ และมาเรียม กอสนาน บรรณาธิการ). อักษรสยามการพิมพ์. กรุงเทพฯ. 139 น.
- อุทิศ กุญอินทร์. 2537. นิเวศวิทยาป่าไม้. คณะวนศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ. Catherine Lovelock. 1993. Field Guide to Mangrove of Queensland. Australian Institute of Marine Science. 72 p.
- Nanakorn, W. 1990. A preliminary study on the forest vegetation of Thailand. The Forest Herbarium, Royal Forest Department, Bangkok. 28 pp. (Unpublished).
- Ridley, H.N. 1967. The Flora of the Malay Peninsula II. London L. Reeve & Co., Ltd. p.438-441.
- Smitinand, T. 1977. A Preliminary Study of the Vegetation of Surin Islands. Nat Hist. Bull. Siam Society 26 : 227-246.
- <http://www.stks.or.th/botany/blog/?p=233>
- <http://health.spiceday.com/viewthread.php?tid=54102>
- <http://203.144.136.10/service/mod/heritage/nation/oldcity/trang1.htm>
- http://www.dmcr.go.th/index.php?option=com_content&task=category§ionid=18&id=71&Itemid=113&order=order&limit=50&limitstart=50

